

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

Do jaké míry je etické asimilovat Romy

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Pavlína Vrobelová

Studijní obor: Etika v sociální práci, kombinované studium

Ročník: čtvrtý

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamech citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz. provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

30. 3. 2012

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. a doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji sociálním pracovníkům a Romům za jejich vstřícnost při poskytování rozhovorů.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. VYMEZENÍ POJMŮ.....	8
1.1 Romství romipen.....	8
1.1.1 Kdo je vlastně Rom?.....	8
1.2 Etika.....	9
1.3 Sociální vyloučení.....	9
1.4 Sociální opora.....	10
1.5 Asimilace.....	11
1.6 Integrace.....	12
1.4.1 Interkulturní společnost.....	13
1.4.2 Kulturní rozmanitost.....	13
2. OD REPRESY K ASIMILACI ANEB HISTORICKÉ FAKTA V PŘÍSTUPU K ROMŮM V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	14
2.1 Romové v Českých zemích (15- 19. století) Období represivních i asimilačních přístupů.....	14
2.2. Romové v první Československé republice.....	17
2.2.1 Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava.....	17
2.3. Období komunismu.....	18
2.3.1 Zákon č.74/1958 a následující soupis romského obyvatelstva... ..	20
2.3.2 Státem řízená asimilace.....	21
2.3.3 Důsledky asimilačních tlaků v období komunismu.....	27
2.4 Změny přístupu k Romům po roce 1989.....	29
2.5. Změny po Rozdělení federace, vznik ČR.....	33
2.5.1. Typy soužití minority a majoritní populace.....	34
2.6 Integrace Romského etnika.....	36
2.6.1 Podmínky úspěšné integrace.....	37
2.7. Politický rámec integrace romských komunit na celostátní úrovni.....	39
2.7.1 Bratinkova zpráva.....	39
2.7.2 Koncepce romské integrace.....	41
2.7.3 Evropský projekt - Dekáda romské inkluze 2001-2015.....	43
3. SOUČASNÉ PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN.....	46
3.1. Vývoj a současné právní zakotvení národnostních menšin na mezinárodní	

úrovni.....	46
3.1.1. Mezinárodní dokumenty zabývající se právy menšin.....	47
3.1.1.1. Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin.....	48
3.1.1.2. Konvence o odstranění všech forem rasové diskriminace.....	48
3.1.1.3. Evropská charta lidských práv.....	49
3.1.1.4 Deklarace práv příslušníků etnických, jazykových a náboženských menšin.....	50
3.1.1.5. Všeobecná deklarace lidských práv a svobod.....	50
3.1.1.6. Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních Právech.....	51
3.1.2 Současné trendy v přístupu k národnostním menšinám v Evropě.....	52
3.2. Vývoj a současné právní zakotvení národnostních menšin v ČR.....	53
3.2.1 Ústava ČR.....	55
3.2.2. Listina základních práv a svobod v ČR.....	55
3.2.3. Právní zakotvení národnostních menšin ve vnitřní legislativě ČR.....	55
3.2.3.1 Zákon o právech příslušníků národnostních menšin č. 273/2001 Sb.....	56
3.2.3.2 Legislativní rámec diskriminace a rasového násilí	59
3.2.3.3. Antidiskriminační zákon.....	60
3.2.3.4 Problematika diskriminace.....	62
4. KDE JE ASIMILACE OSPRAVEDLNITELNÁ?.....	64
4.1 Právní aspekt.....	65
4.2 Sřet kultur aneb rovnost nepředpokládá stejnost.....	66
4.3 Život Romů ve společnosti.....	68
4.3.1 Past sociálního vyloučení.....	69
4.3.2 Problematické aspekty Života Romů v současné české společnosti.....	70
4.3.2.1 Vzdělání.....	70
4.3.2.2 Zaměstnanost.....	71
4.3.2.3 Bydlení	72
ZÁVĚR.....	75
Seznam literatury.....	78
Seznam příloh.....	87
Abstrakt.....	111

ÚVOD

Česká republika je v současnosti jednou z evropských zemí, v níž se nesetkáme s příliš pestrou skladbou obyvatelstva co do barvy pleti, jazykové odlišnosti či způsobu života. Přesto zde, od změny režimu v roce 1989, stále viditelněji narůstá problém společensky výrazně odlišné skupiny obyvatel, která se velmi obtížně vyrovnává s procesem začlenění do současné společnosti, kde se odráží jak historické přístupy, tak i nároky globalizovaného světa. Romské obyvatelstvo České republiky provází na této cestě mnohem tíživější handicap než převážnou část společnosti.

Ve své diplomové práci se zabývám otázkou, zda lze asimilaci Romů v České republice považovat za eticky přijatelnou či nikoliv. Toto téma, jsem si vybrala proto, že v dostupné literatuře se touto otázkou dosud nikdo nezabýval.

V první kapitole své práci nejdříve vysvětlím některé zásadní pojmy pro potřeby uvedení do této problematiky. V další části práce je nastíněna stručná historie Romů od příchodu na naše území po současnost, se zaměřením na přístup k této menšině. Abych mohla zjistit, zda je asimilace Romů do české společnosti eticky ospravedlnitelná, musím si určit oblasti, které budu konfrontovat s etickou. V současné době je k řešení romských záležitostí přístupováno z tří pohledů, které se vzájemně doplňují. Jde o pohled lidsko-právní, národnostní a sociálně-etický. Tyto odpovídají perspektivám, které jsou popsány v základním dokumentu vytyčujícím východiska přístupu k Romům na celostátní úrovni v České republice.

Předpoklad lidsko-právní vyplývá z potřeby zajistit, aby všichni občané české republiky mohli v plné míře a bez diskriminace využívat všech individuálních práv zaručených jim Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána a také právem Evropské unie.

Další předpoklad je národnostní, který se opírá o specifická práva příslušníků národnostních menšin, jak jsou definována v hlavě III. Listiny základních práv a svobod a v rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin. Tato specifická práva jsou upravena zákonem č. 273/2000 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

A poslední perspektiva sociálně-etnická vyplývá z potřeby řešit problematiku sociálně marginalizovaných romských komunit, kde je uplatňována intervenční státní politika nejen v oblasti národnostní (rozvoj kultury, jazyka, národnostního školství),

ale také v oblasti sociální (v oblasti zaměstnanosti, sociálních služeb, a bydlení.) Tyto výše jmenované přístupy nejsou v rozporu, nýbrž se vzájemně doplňují. Za současných podmínek by redukce romské problematiky na kterýkoliv z nich byla zkreslující. Současně je také potřeba zdůraznit, že zatímco perspektivy lidsko-právní a národnostní jsou svou povahou trvalé, širší sociálně-kulturní přístup je podmíněn zvláštními historickými okolnostmi, a je dočasný.

Protože se tyto perspektivy navzájem prolínají, a utváří společně neoddělitelný celek, zvolila jsem si konkrétní problematické aspekty¹ života člověka, které ale zároveň drží linii výše nastíněné koncepce.

Cílem mé diplomové práce je zjistit zda je asimilace Romů do české společnosti eticky ospravedlnitelná a pokud ano tak, v jakých výše popsanych dílčích aspektech přístupu k Romům.

V práci čerpám převážně z odborné literatury od autorů publikací, kteří jsou našimi předními odborníky na Romy a na jejich život, např. (Pavelčíková, N., Hübschmannová M., Říčan P., Lhotka, P. ad.). Jako další zdroj inspirace jsem použila vlastní sběr dat², který vznikl pro potřeby této práce se zaměřením na úroveň života Romů, co si představují pod pojmem integrace a asimilace a také jak se vlastně sami cítí, a co si přejí. Dotazovanými byly jak odborníci na romskou problematiku, v Jižních Čechách, tak i samotní Romové. Tento výzkum mi pomohl dosáhnout lepší pochopení a proniknutí do života Romů.

---

¹ Právní aspekt, Střet kultur aneb rovnost nepředpokládá stejnost, Problematické aspekty života Romů v současné České společnosti (zde mám na mysli zejména vzdělání, zaměstnanost, bydlení)

² Viz. příloha 1.

1. VYMEZENÍ POJMŮ

V následující kapitole jsou vysvětleny některé pojmy, které jsou potřebné pro pochopení textu a další práce s ním.

1.1 Romství – romipen

Definice samotného „romství“ a příslušníků romského etnika je velmi obtížná a nejasná. Způsobů nahlížení existuje dost, ale každý má svá rizika a každý je využitelný pro jinou situaci.

Mně osobně je nejbližší popis romipen od autorů Kusina a Odlerové. Líbí se mi natolik, že bych ho ráda citovala doslovně: *„Zvláštností romství je, že se tento pojem opravdu nedá zkoumat s chladnou objektivní myslí, z hlediska pouze teoretického, bez osobní angažovanosti a skutečně lidského nasazení. Nedá se zkoumat bez Romů samotných, proniknout k němu se dá pouze dlouhodobým úsilím a zejména v dlouhodobé, otevřené a zároveň niterné, emocionálně etické komunikaci s Romy samotnými. Výsledkem je jakési niterné souznění, nová duchovní hodnota, skutečný étos stojící v nitru lidských duší rozdílných a přece stejných a sobě rovných lidí.“*³

1.1.1 Kdo je vlastně Rom?

Neexistuje konečná definice Roma, a dle mého ji ani vymezit nelze. Odborníci většinou považují za příslušníky Romů ty jedince, kteří se k romství přihlásí např. při sčítání lidu.

Moravec ve své publikaci uvádí tři roviny, tvořící v široké veřejnosti obecně platné, pojetí *romství*:⁴

- Roma je nositelem určitého souboru vzorců chování, zvyků, struktur, vazeb a prvků, jež označujeme jako romskou kulturu.
- Za Roma je považován ten, kdo se jako Rom cítí a ten kdo sebe identifikuje jako člena Romské skupiny.

---

³ KUSIN, ODLEROVÁ, 2008, *Etické priority osobnosti učitele žiakov zo sociálne znevýhodněného prostredia.*, s. 97.

⁴ Srov. MORAVEC, Š., *Romové v osidlech sociálního vyloučení*, s. 11.

- Rom je ten jedinec, na něhož pohlíží jako na Roma jeho vlastní okolí. To soudí především na základě typického fyzického vzhledu a na základě typických projevů, typického chování, které ale nemusí být vždy určující.

1.2 Etika

Etika bývá též nazývána „praktickou filozofií“ a z toho ohledu bývá „teoretická filosofie“ chápána jako příprava k praktickému jednání. Pojem etika je odvozen z řeckého *Éthos*, což znamená místo, bydlení, zvyk, obyčej. Etika je filozofická disciplína, zabývající se vztahem lidského jednání k morálním normám, původem a povahou těchto norem, jakož i smyslem lidského života a problémem jeho štěstí.⁵ Své vlastní morální normy a zvyklosti mají i dílčí oblasti lidské činnosti, a lze tedy rozlišovat různé etiky, například povolání, přírodního prostředí.⁶

1.3 Sociální vyloučení

Sociální exkluze je „proces případně stav, který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti.“⁷

Navrátil definuje sociální vyloučení pro potřeby sociální práce jako „proces, který určité jednotlivce, rodiny případně skupiny či celé lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém, politickém a občanském životě společnosti. Sociální vyloučení je koncept, který se snaží zachytit multi-dimenzionální charakter „chudoby“ a její návaznost s dalšími jejími aspekty (např. vztah nezaměstnanosti a nízké úrovně bydlení, nebo vztah nezaměstnanosti a nízkého stupně dosaženého vzdělání atd.)“⁸

⁵ Srov. BLECHA, I. 2004. *Edmund Husserl a česká filosofie.*, s.220.

⁶ Srov. tamtéž, s. 221.

⁷ GABAL, I., *Zahraniční inspirace k integraci Romů.* s.54.

⁸ Navrátil, P., *Sociální vyloučení*, s. 79.

1.4 Sociální opora

Definice, které vysvětlují pojem sociální opora, můžeme nalézt v odborné literatuře mnoho, například jako „*pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Obecně jde o činnost, která člověku v tísní jeho zátěžovou situaci určitým způsobem ulehčuje.*“⁹ Sociální opora je tedy jakési vědomí, vytvářející pocit sociální jistoty, která povzbuzuje člověka k tomu, aby se samostatně pokusil řešit problém, před nímž stojí.

Anzenbacher uvádí: „*Každá lidská osoba je již svou podstatou mravní bytostí s neopominutelnou hodnotou a důstojností. Proto samotná skutečnost, že sociální opora je poskytována člověku člověkem má v sobě etický náboj. Jednání individuální osoby např. sociálního pracovníka s klientem spadá do oblasti individuální etiky. Jeho konání je přičítáno jeho osobní odpovědnosti a je hodnoceno jako dobré nebo naopak špatné.*“¹⁰

Pokud Individuální etika mravně posuzuje skutky, motivy jednání a postoje samostatných osob a stanovuje pro ně normy, pak etika sociální posuzuje vztahy, struktury, systémy pravidel a řády po stránce jejich spravedlnosti.¹¹

Sociální oporu nemůžeme chápat jako eticky správnou, pokud její zprostředkovatel nebere na vědomí důstojnost člověka, jeho právo na sebeurčení, hodnoty, nebo pokud napomáhá k diskriminaci, jejímž důsledkem je ponížení, bezmoc, závislost a ještě hlubší sociální vyloučení lidí, kterým by ve skutečnosti měla pomáhat.¹²

Etika však nemá pouze hodnotící charakter, ale může také napomoci ke správnému poskytování sociální opory.¹³

---

⁹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 94.

¹⁰ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvody a principy*, s. 11.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 11,12.

¹² Srov. Tamtéž, s. 12

¹³ Srov. Tamtéž, s. 12

1.5 Asimilace

Termín asimilace, tak jak ho všichni vnímáme, označuje proces, jehož výsledkem je přizpůsobení se většině a jejím zvyklostem do takové míry a takovým způsobem, že tento proces vede k úplné ztrátě vlastní etnické či národnostní identity. Asimilace znamená dokonalé splynutí s většinovou a bezvýhradné převzetí jejich hodnot.

K asimilaci dochází buď přirozenou cestou ze svobodné vůle příslušníků asimilující se skupiny, nebo cestou nedobrovolnou, vnucenou chováním většinové společnosti, případně jejího mocenského aparátu. Obrovská motivace k asimilaci je ukryta v jevu zvaném kolonizované vědomí. Tento pojem se opírá o historickou zkušenost, kdy stigmatizovaná a dlouho zesměšňovaná menšina tento pohrdavý postoj postupně převezme a začne vlastní etnicitou opovrhovat. V důsledku toho vznikne mocná touha být stejný jako člen majority. Podstatným znakem je, že jde o jednostranný proces kladoucí nemalé požadavky jen na ty, které hodlají asimilovat.¹⁴

Asimilující se jedinec či skupiny se úplně přizpůsobí, aniž je to nezbytně nutné, přitom společnost nemusí vytvářet jakékoliv zvláštní nebo vědomé podmínky, aby se tento proces zdařil. Někdy si tohoto procesu ani není vědoma. A to je případ asimilace jednotlivých příslušníků romských komunit. Je nepochybné, že mnozí Romové v průběhu svého pobytu se u nás asimilovali buď dobrovolně, nebo v různých historických etapách také nedobrovolně pod tlakem státní moci. Je však pravdou, že to zřejmě nikdy nebyl plošný proces, týkající se velkých skupin, ale spíše nenápadný děj, jehož nositeli byli jednotliví Romové a jejich nejbližší.¹⁵

---

¹⁴ Srov. BURIÁNEK, J. a kol. (2002). *Interkulturní vzdělávání*. 2002

¹⁵ Srov. ŠMÍDOVÁ, O. *Zdi a mosty. Česko – romské vztahy*. 2001

1.6 Integrace

Integrace příslušníků jedné etnické skupiny do většinové společnosti je naopak kvalitativně zcela odlišný proces, než je asimilace.¹⁶ V kterékoliv společnosti je integrace menšiny takovým procesem, kdy menšina přijímá pravidla dané společnosti se všemi povinnostmi a právy, kdy je zachována vlastní identita. Tedy, stát se angažovaným občanem, ale zůstat nadále Romem.¹⁷

Na rozdíl od asimilace je to proces oboustranný, náročný jak pro ty, kteří se integrovat hodlají, tak pro ty, mezi které se chtějí integrovat. Vůli vstoupit musí odpovídat vůli přijmout. Podmínkou úspěšné integrace určité skupiny je tedy to, že většinová společnost do určité míry odlišnost integrujícího akceptuje a vytvoří pro jeho integraci vhodné podmínky. Integrace se podobá smlouvě mezi dvěma smluvními stranami, těmi, kdo se integrovat chtějí, a těmi, kteří jim to mají umožnit. Jedna smluvní strana touto smlouvou stvrzuje, že vytvoří na své straně předpoklady, aby mohla být přijata, tj. aby s druhou stranou byla spojená (kompatibilní). Např. Romové dosáhnou určitého vzdělání, vzdají se některých projevů své kultury, které ve společném životě poškozují druhou stranu apod., a druhá strana se pak zavazuje, že za těchto okolností přijme integrující se jako svojí nedílnou a rovnoprávnou součást, včetně tolerance a podpory její odlišné identity. Má-li být takový proces úspěšný, musí obě strany smlouvu dodržovat.¹⁸

Výsledkem integrace je pak sebevědomý, rovnocenný člen společnosti, který zná svoji cenu a dokáže vystupovat a jednat v běžných rolích moderního života.¹⁹

Život celé společnosti může být ovšem díky hodnotám skupiny také obohacen, proto je důležité vzájemné poznání a pochopení. Díky vztahu k menšině se pozná vyspělost většinové společnosti.²⁰

---

¹⁶ Srov. BURIÁNEK, J. a kol. *Interkulturní vzdělávání*. 2002

¹⁷ Srov. HOLOMEK, K. Téma romské integrace může zlepšit společnost, [online].

¹⁸ Srov. BURIÁNEK, J. a kol. *Interkulturní vzdělávání*. 2002

¹⁹ Srov. Pro pedagogy: Romové-asimilace nebo integrace. [online].

²⁰ Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. s. 53.

1.4.1 Interkulturní společnost

Interkulturní společností rozumíme společnost, kde skupiny rozmanitých kultur žijí v jednom sociálním prostoru bez předsudků a dokáží spolupracovat. Je také charakterizována vzájemným přijetím a rovným postavením jednotlivých kultur při zachování maxima jejich různorodosti.²¹

1.4.2 Kulturní rozmanitost

Kulturní rozmanitost vytváří možnost vzájemného obohacení kultur. Mezi těmito kulturami jsou pak stěžejními vztahy dialog a spolupráce. V České republice od začátku jednadvacátého století dochází k posunu pojetí multikulturní společnosti. Odmítá se již pluralitní společnost, hlavní snahou je společnost založená na integraci menšin do většinové společnosti. Jedná se o podporu kulturních specifik jednotlivých menšin, boj proti všem formám diskriminace a snahu o inkluzi sociálně vyloučených menšin.²²

---

²¹ Srov. *Policie v multikulturní společnosti* [online].

²² Velký sociologický slovník, A-O. Praha: Karolinum, 1996. s. 668

2. OD REPRESÍ K ASIMILACI ANEB HISTORICKÉ FAKTA V PŘÍSTUPU K ROMŮM V ČESKÝCH ZEMÍCH

V následující kapitole se zabývám historií Romů. Toto je samo o sobě rozsáhlé téma, ale není účelem této práce se tímto zabývat. Nicméně cítím potřebu jej zmínit pro doplnění jakéhosi komplexnějšího obrazu, a pro jeho možnou roli v dnešní situaci Romů.

Cílem této kapitoly je nastínit stručně historické zkušenosti přístupu k romskému etniku, tak jak se od příchodu Romů do Českých zemí vyvíjely. Jak vlastně probíhali asimilační tlaky v minulosti? Co nejen asimilace způsobila?

2.1 Romové v Českých zemích (15- 19. století) Období represivních i asimilačních přístupů

Podle Lhotky²³ se *první nezpochybnitelná zmínka o Romech na našem území objevuje v roce 1417*. Zpočátku byli Romové přijímáni pozitivně. Lhotka ve své knize uvádí, že Romové budili zpočátku Romové zvědavost a jejich exotické vzezření dávalo podnět k různým úvahám o důvodech jejich toulavého života a domněnkám o jejich pravlasti. Evropské obyvatelstvo bylo tedy zpočátku ke kočovníkům shovívavé, přijímalo je jako kající křesťanské poutníky, za které se vydávali. Kronikáři popisují jejich vzezření a přirovnávají je k Tatarům. K městům se blížili v dlouhých karavanách, někteří pěšky, jiní na koních, s vozy plnými zavazadel, žen a dětí.²⁴

O tomto pozitivním přijímání svědčí i to, že císař Zikmund Lucemburský vydal dva ochranné glejty pro skupiny Romů pod vedením vlastních “vojvodů”.²⁵ Toto však zpočátku pozitivní přijímání Romů se časem začalo měnit. Podle Fräsera potulný život, náboženská vlažnost, parazitní způsoby obživy a konfrontace s místním obyvatelstvem začaly u tehdejších lidí budit odpor. Zvědavost a údiv se postupně měnily v nedůvěru, odmítání, až represí.²⁶

---

²³ Srov. LHOTKA, P. *Romové na českém území* [online].

²⁴ Srov. LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online].

²⁵ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.*, s. 129

²⁶ Srov. FRASER, A. *Cikáni.*, s. 374.

V 16. století začalo v Evropě, tudíž i u nás pronásledování Romů. Proti romské nálady se u nás začaly stupňovat po požáru v Praze v roce 1541, z jehož založení byli podezíraní Romové.²⁷

Lhotka se zmiňuje o tom, že v letech 1545 a 1549 vydal císař Ferdinand I mandáty, ve kterých nařizuje vyhoštění Romů ze země a odevzdání všech zbraní, které vlastnili. Tyto mandáty však nebyly moc účinné, neboť Romové neměli kam odejít, protože v sousedních německých zemích platila obdobná nařízení. V roce 1697 vydal Leopold I. (1657-1705) patent, ve kterém prohlásil Romy za "*vogelfrey*", což znamenalo, že kdokoliv může Romy beztrestně zabít, protože stojí mimo právní ochranu.²⁸

Nečas uvádí, že i v době nelítostného pronásledování se však na Moravě začali Romové usazovat, protože feudálové (např. Kounicové, Lichtensteinové, Michnové, Perglasové a mnozí další) poskytovali rodinám některých kovářů povolení k pobytu a dovolovali jim tak usadit se na svých panstvích. Rodiny nadaných hudebníků zase pro změnu usazovali na svých panstvích hudbymilovní uherští feudálové.²⁹

Za vlády Císařovny (1740-1780) se některá panství pokusila o poněkud vstřícnější postoj vůči Romům. Marie Terezie nahradila otevřenou represi proti Romům asimilačními pokusy, resp. tolerancí určitých romských rodin či spíše rodů výměnou za mnohá omezení.³⁰ Tzv. regulovaní cikáni dostávali povolení k pobytu, nicméně jejich další pohyb na daném území podléhal přísné kontrole. Označení "cikáni" bylo nahrazeno jazykovou inovací "novosedláci" (Neubauern) či "novomaďaři" (ÚjMagyar).³¹

V osvícenském přístupu pokračoval i syn Marie Terezie, císař Josef II. (1780-1790), který ve svém nařízení z roku 1782 kladl důraz na školní docházku dětí, vyučení romské mládeže, povinnou návštěvu bohoslužeb a zlepšení hygienických podmínek. V roce 1784 pak vydal další rozhodnutí, první pokus o státem řízené rozmístění romských rodin, podle něžž měly být rodiny dosud neusazených moravských Romů rozděleny dle dislokačních plánů do osmnácti moravských a dvou slezských obcí. V druhé polovině 18. století se navíc řada romských rodin začala usazovat více méně

---

²⁷ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, 129 s.

²⁸ Srov. LHOTKA, P. *Romové na českém území*, [online].

²⁹ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, 129 s.

³⁰ Srov. LHOTKA, P., *Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava*, [online].

³¹ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, 129 s.

dobrovolně.³² Josef I. v roce 1706 nařídil, aby byly podél hranic rozmístěny výstražné tabule s varovnými nápisy a s vyobrazením Romů, kteří neuposlechnou zákazu a hranici přestoupí: oběšené muži, mrskané ženy a děti. Císař Karel VI. (1711-1740) 10. nařídil nejen tvrdé stíhání a trestání Romů, ale i tresty pro ty, kteří by jim poskytovali jakoukoli pomoc.³³

I za vlády Josefa však docházelo k bezdůvodnému osočování a napadání Romů: smutným příkladem může být např. neblaze proslavený Hontianský proces z roku 1782, kdy bylo za vraždy a lidožroutství popraveno čtyřicet Romů. Pozdější vyšetřování prokázalo, že z údajně zavražděných nikdo nechybí a přiznání bylo na Romech vynuceno mučením.³⁴

Po rakousko-uherském vyrovnání přistoupil vídeňský ministr vnitra k novému, velmi přísnému nařízení, zaměřenému především na navrácení Romů, kteří by nelegálně překročili hranici a na postihy potulných Romů, specifikované ve výnosu vídeňského ministerstva vnitra ze 14. září 1888.³⁵

Přístup Marie Terezie a Josefa II. však bezpochyby znamenal historický zlom, neboť po dlouhých staletích se s Romy poprvé počítalo jako se skutečnými obyvateli daných území.³⁶

---

³² Srov. NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes., s. 129.

³³ Srov. LHOTKA, P. *Romové na českém území* [online].

³⁴ Srov. LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online].

³⁵ Srov. LHOTKA, P. *Usazování Romů* [online].

³⁶ Srov. LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online].

2.2. Romové v první Československé republice

Romové byli za první republiky uznáni za svébytnou národnostní menšinu.³⁷ V roce 1927 byl přijat zákon o potulných Cikánech, ten se vztahoval na kočovné Romy, tuláky a “osoby žijící po cikánském způsobu”. Tyto osoby se musely v roce 1928 podrobit soupisu, na jehož základě bylo vydáno do roku 1938 asi 36 000 tzv. cikánských legitimací, které měly těmto lidem sloužit jako průkazy totožnosti. Zákon dával možnost státní správě vyhlásit pro držitele cikánských legitimací zákaz vstupu na určitá místa, čehož využívaly některé lázně nebo části měst.³⁸ Kočovní Romové navíc museli žádat o kočovnický list, jež úřady vystavovaly nejen za přísných podmínek, ale které kočovníky a jejich životní styl navíc značně omezovaly. Na konci třicátých let se do Československa uchýlila řada romských rodin, které přehaly z nacistického Německa a okupovaného Rakouska.³⁹

2.2.1 Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava

Podle evidenčních soupisů, které násilné usazení provázely, se na území protektorátu nacházelo zhruba sedm tisíc Romů. Téměř totožný počet potvrdil i další soupis ze srpna 1942, během nějž byli Romové okamžitě děleni do dvou skupin: v první se ocitli ti, které četníci či příslušníci kriminální policie definovali jako osoby bez zaměstnání nebo osoby, na které by měla být uvalena policejní preventivní vazba. Ti pak byli s ostatními rodinnými příslušníky okamžitě převezeni do cikánských táborů. Ostatní Romové byli "pouze" varováni, že zanechají-li zaměstnání či projeví-li nechuť k práci, bude s nimi naloženo stejně.⁴⁰

V roce 1942 byly kárné pracovní tábory v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu změněny na tábory sběrné a to podle nařízení o preventivním potírání zločinnosti po říšskoněmeckém vzoru. Dne 1. 8. 1942 byly oba tyto sběrné tábory změněny na tábory cikánské. Podle Lhotky táborem v Letech u Písku prošlo za dobu jeho existence (srpen 1942 - květen 1943) celkem 1 308 osob. Z tohoto tábora bylo přes 500 deportováno do koncentračního tábora v Osvětimi. V cikánském táboře

---

³⁷ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.*, s. 129.

³⁸ Srov. LHOTKA, P. *Usazování Romů* [online].

³⁹ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.*, s. 129.

⁴⁰ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.*, s. 129.

v Hodoníně u Kunštátu (srpen 1942 - srpen 1943) bylo internováno celkem 1 375 osob. Do koncentračního tábora v Osvětimi bylo deportováno přes 800 vězňů. Na konci roku 1942 vydal Heinrich Himmler výnos o deportacích Romů do koncentračního tábora v Osvětimi II. Jak uvádí Lhotka, celkem bylo od března 1943 do ledna 1944 v hromadných transportech deportováno do koncentračního tábora v Osvětimi 4 870 Romů z protektorátu. Zpátky se jich vrátilo pouze necelých 600.⁴¹

Vztahy majoritní populace v tomto ohledu nelze generalizovat: v některých obcích se místní obyvatelé "svých" Romů zastali, resp. udávali, že pro ně Romové pravidelně pracují, čímž se je snažili uchránit před umístěním do táborů. Na Slovensku k naplnění předpisu o odstranění romských osad a obydlí mnohdy nedošlo díky tomu, že představitelé daných lokalit uváděli, že na likvidaci nemají finanční prostředky.⁴²

Podle Lhotky bychom mohli pronásledování Romů v protektorátu rozdělit na dvě etapy. V první etapě do roku 1942 vycházela protiromská opatření z prvorepublikové praxe. V druhé etapě, která probíhala od roku 1942, docházelo na území protektorátu k aplikaci otevřené rasové politiky nacistů. Intenzitu a způsob tohoto pronásledování protektorátních Romů můžeme označit slovem holocaust.⁴³

2.3. Období komunismu

Krátce po válce se odhady počtu Romů na území dnešní ČR pohybují řádově mezi 600 a 1000. Nicméně první poválečný soupis ministerstva vnitra, k němuž došlo v druhé polovině roku 1947, vykazuje již celkový počet 101 190, z čehož plných 16 752 připadá na Čechy a Moravu a zbylých 84 438 na Slovensko.⁴⁴

Mezi lety 1945 a 1965 přicházeli Romové do Čech spontánně a dobrovolně. Izolace romských osad na Slovensku a především naprostá absence perspektivy do budoucnosti mezi místními obyvateli způsobila, že stěhování za prací do Čech mnozí vnímali jako jediné možné východisko. Řada Romů však v této době žila "polokočovným" životem: své rodiny zanechala na Slovensku, dojížděla za prací, ale domů se vracela, kdykoli to jen bylo možné.⁴⁵

---

⁴¹ Srov. LHOTKA, P., *Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava* [online].

⁴² Srov. NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes., s. 129.

⁴³ Srov. LHOTKA, P., *Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava* [online].

⁴⁴ Srov. NEČAS, C. Romové v České republice včera a dnes., s. 129.

⁴⁵ Srov. Tamtéž., s. 129.

Tato překotná urbanizace venkovského romského obyvatelstva, zvyklého na prostředí romských osad lokalizovaných mimo slovenské vesnice, nemohla dopadnout dobře a také dobře nedopadla.⁴⁶ Romům z romských osad byly přiděleny městské byty. Mnozí Romové, kteří na podobnou situaci vůbec nebyli připraveni, začali žít v těsném sousedství v prostředí činžovního domu, s jejich nároky a zvyklostmi, které neznali, a kterým nerozuměli. Bylo jim nabídnuto zaměstnání v továrnách s pevnou pracovní dobou. Většina přesídlenců poprvé v historii své rodiny dostávala měsíční mzdu v penězích, poprvé se od nich očekávalo, že budou každodenně v pevném režimu vykonávat pro ně nezvyklou práci. Řada Romů, zcela zaskočených naprosto jinou životní situací, v pohledu majority úplně selhala.⁴⁷ Obyvatelé českých zemí se tak po roce 1945 znovu, ale de facto poprvé, setkali s touto odlišnou kulturou a to v intenzitě, která nesnesla srovnání s předválečným stavem. Obrovské otřesy v soužití s první generací romského obyvatelstva ze Slovenska po roce 1945 byly mimořádně špatným vkladem do budoucnosti vzájemných vztahů.⁴⁸

Po únoru roku 1948 se Romové poprvé stali rovnoprávními členy společnosti, což jim zaručovala tehdejší ústava. Až do roku 1950 však stále platil již zmiňovaný zákon o potulných Cikánech. Roku 1952 byla vydána směrnice s názvem Úprava poměrů osob cikánského původu. Hlavním cílem této směrnice byla převýchova a postupné zbavování Cikánů následků zaostalosti jako dědictví kapitalistického režimu. Od druhé poloviny padesátých let začínají statní orgány promýšlet, jak do budoucna řešit takzvanou cikánskou otázku. Jsou předložena dvě radikální řešení, etnický a asimilační přístup. V duchu stalinské národní politiky je vybráno řešení státem řízené asimilace. V říjnu roku 1958 byl schválen Zákon č. 74., O trvalém usídlení kočujících osob. Tento zákon postihl především olašské Romy, kteří skutečně po Československém území v té době kočovali. Někdy se však stávalo, že tento zákon byl uplatňován i u polokočovných Romů, kteří cestovali mezi rodinou na Slovensku a prací v Čechách. Tito Romové se museli nastěhovat do přidělených bytů a věnovat se určenému zaměstnání.⁴⁹

---

⁴⁶ Srov. NEČAS, C. *Historický kalendář* (Dějiny českých Romů v datech).

⁴⁷ Srov. DANIEL, B. *Dějiny Romů*. 1994

⁴⁸ Srov. BARTOLOMĚJ, D. *Dějiny Romů*. 1994

⁴⁹ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Formování komunistické koncepce řešení tzv. romské otázky v ČSR v letech 1948–1960*. s. 324–352.

2.3.1 Zákon č. 74/1958 a následující soupis romského obyvatelstva

Vlastní realizace asimilačního projektu komunistického režimu předpokládala vyhlášení rozhodujícího právního aktu, jehož přípravou se zabývala legislativa v průběhu roku 1958. Předem bylo nutno „teoreticky“ připravit také pracovníky decizní⁵⁰ sféry, kteří se na jeho praktickém provedení měli podílet.⁵¹

Zákon č. 74/1958 Sb. ze dne 17. 10. 1958 o trvalém usídlení kočujících osob byl po schválení Národním shromážděním počátkem listopadu zveřejněn. Obsahoval pět paragrafů, které měly určovat jeho rámec: v prvním se zdůrazňovalo, že národní výbory jsou povinny poskytnout dosud kočujícím osobám všestrannou pomoc, aby mohly přejít k usedlému způsobu života, zejména tedy vhodné trvalé zaměstnání a ubytování. Mají na ně soustavně působit výchovnými prostředky, aby se stali řádně pracujícími občany. V paragrafu 2 se vymezuje pojem „kočovný způsob života“: vede jej ten, kdo se ve skupinách či jednotlivě toulá z místa na místo, vyhýbá se poctivé práci a žije se nekalým způsobem, a to i tehdy, je-li v nějaké obci hlášen k trvalému pobytu.⁵²

Klíčový, třetí paragraf stanoví, že pokud někdo přes poskytnutou pomoc setrvá při kočovném způsobu života, bude potrestán odnětím svobody na dobu šesti měsíců až tří let. Ministerstvo vnitra se pověřuje (paragraf 4), aby po dohodě s ostatními resorty vydalo předpisy k provedení zákona, jehož účinnost (paragraf 5) nabývá platnosti dnem vyhlášení.⁵³

Samotné znění zákona jasně ukazuje protiústavní charakter. I přestože se v něm výslovně neuváděli Romové jako cílová skupina, znovu de facto proti nim (a proti mnohem méně početné skupině neromských provozovatelů tzv. kočovných živností) zaváděl tento zákon výjimečné zákonodárství. Omezoval svobodnou volbu pobytu a pohyb početné skupiny obyvatel, čímž zasahoval do jednoho z jejich základních občanských práv.

---

⁵⁰ Rozhodující řídicí sféra, zejména pro oblast ekonomicko-politickou.

⁵¹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Cesty*. s. 197.

⁵² Sbírka zákonů RČS, ročník 1958, Praha 1958, č. 22.

⁵³ Tamtéž.

2.3.2 Státem řízená asimilace

Zákon byl realizován v roce 1959 formou policejních akcí. Ze dne na den byla odmontována kola kočovných vozů. Romové měli povinnost usadit se tam, kde byli právě zastíženi. I když byly v průběhu první poloviny šedesátých let téměř všechny rodiny kočovníků konečně řádně ubytovány, rozhodně nelze říci, že zákon u nás problém tzv. olašských Romů vyřešil, nebo dokonce že by přispěl k jejich asimilaci. Naprostou většinu zvláštních rysů svého sociálně-kulturního systému si udrželi nadále. Definitivně však skoncoval s jejich kočováním ve vozech a maringotkách a přiměl je přijmout některé vnější rysy usedlého způsobu života. Pokud bychom měli soupis hodnotit z hlediska dalšího vývoje romského obyvatelstva jako celku, pak můžeme k jeho kladným výsledkům připočítat pouze to, že přispěl k doplnění evidence a osobních dokladů zapsaných Romů.⁵⁴

V dalších letech pak státní politika započala tvrdý asimilační tlak, projevující se zákazem užívání romštiny a omezováním všech romských veřejných a kulturních aktivit. Komunistický režim zvolil v tomto období vůči romské minoritě nejtvrďší postup, založený na represivních opatřeních, z nichž část měla výslovně protiústavní charakter (zákaz svobodného pohybu osob ze soupisu), jak jsem již popisovala kapitole 2.3.1 Zákon č. 74 a následný soupis obyvatelstva.⁵⁵

Z přístupu k Romům v období komunistického režimu vyplývá snaha státu zařadit Romy mezi ostatní obyvatelstvo, postupně smazat veškeré rozdíly, které je odlišovaly od ostatních. Zvyky a tradice Romů byly považovány za projevy retardace, romský jazyk jen za pouhou hantýrku. Specifika romského etnika byla potlačována, postupně docházelo k systematickému odnárodňování Romů, aby mohli být lépe začleněni do společnosti. Násilnými akcemi vůči Romům, které směřovaly k destrukci a ztrátě jejich po staletí budovaných hodnot, se u Romů vytvářelo velmi nebezpečné morální vakuum. Romové se postupně svých hodnot vzdávali. Rodiče přestávali na své děti na nátlak školských pracovníků mluvit romsky, to jim mělo zaručit úspěch ve školách.⁵⁶

---

⁵⁴ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Formování komunistické koncepce řešení tzv. romské otázky v ČSR v letech 1948–1960*. s. 324–352.

⁵⁵ Srov. tamtéž. s. 324–352.

⁵⁶ Srov. tamtéž. s. 324–352.

Složitost vývojových trendů romských komunit v průběhu padesátých a šedesátých let 20. století, a zejména vliv nesystémových zásahů režimu do jejich tradičního způsobu života velmi pregnančně formulovala slovenská kulturní antropoložka M. Dubayová. Ve svém příspěvku na mezinárodní konferenci Etnika v pohybu II konstatuje, že „v kulturní antropologii je pravidlem, že čím uzavřenější je typ kultury, tím silnější jsou destruktivní účinky nesystémových vstupů, tím méně je kulturní korpus schopný regenerace a revitalizace“.⁵⁷

Toto potvrzují i jiní autoři, například Pavelčíková, která píše: „Pod vlivem vynucených, státem či státními podniky řízených migrací, které směřovaly v převážné míře do anonymního prostředí českých průmyslových center, se kromě vnitřních vztahů romských rodových komunit zpřetrhaly také tradiční vazby na majoritní obyvatelstvo v prostředí původní osady. V ní sice žili Romové na velmi nízkém stupni sociální hierarchie, byli však závislí na konkrétním lokálním společenství, v němž každá skupina i jednotlivec plnil svou roli v přehledném, srozumitelném systému. Makrosocieta v českých zemích romské přistěhovalce až na výjimky mezi sebe nepřijala, pro většinu z nich byl průnik do vyšších sociálních a společenských struktur téměř nemožný. Po stránce ekonomické a sociální se všichni Romové stávali zcela závislými na anonymním státu. Ten nenabízel žádné podněty, žádnou hlubší motivaci (samozřejmě za ni nepovažují zvýšení životní úrovně, které bylo zaklínadlem komunistů nejen vůči Romům) pro „otevírání“ jednotlivých romských skupin, pro jejich organické a neformální začlenění do celospolečenských struktur. Paternalistický přístup komunistického režimu, který vylučoval aktivní účast samotných Romů a odkazoval je do mezí nařízení, zákazů a chaotických zásahů úřadů, se míjel účinkem.“⁵⁸

V roce 1965 byl usnesením UV KSČ a vlády ČSSR zřízen Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo, jejímž hlavním úkolem bylo zapojit do pracovního procesu všechny práceschopné Cikány, zničit romské osady a rozptýlit či přesídlit jejich obyvatele.⁵⁹ Podle Nečase dochází s příchodem Pražského jara v roce 1968 k otevřeným projevům emancipačního hnutí mezi Romy.⁶⁰ V listopadu schválilo ministerstvo vnitra stanovy celorepublikového Svazu Romů, jehož činnost - zaměřená na uznání Romů za

---

⁵⁷ DUBAYOVÁ, M. *Poznávání kultúry romských skupín a problém kultúrnej zmeny*, s. 203–207.

⁵⁸ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N.: *Státní politika vůči romskému obyvatelstvu v letech 1945–1989*.

⁵⁹ Srov. LHOTKA, P., *Romové v Československu po roce 1945*, [online].

⁶⁰ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 129.

národnostní menšinu a potažmo tak i na uznání veškerých práv k tomuto statutu vázaných - je však bohužel v dubnu roku 1973 opět zlikvidována. O problémech Romů, nikoli již tedy o cikánském či romském problému, se však v tomto krátkém období začalo otevřeně hovořit a do diskuse se zapojovali jak sami Romové, tak neromská veřejnost.⁶¹

„Koncem šedesátých let bylo zjevné, že politika bezvýhradné asimilace se májí účinkem a v atmosféře všeobecného politického uvolňování se postupně vytvářela půda pro emancipaci romského hnutí a nové pojetí státní politiky. Vznikla první a jediná romská organizace za celé období komunistického režimu, Svaz Cikánů-Romů. I když se jeho vedení i jednotlivé místní skupiny potýkaly s velkými organizačními problémy, měl bezesporu obrovský význam jak pro vlastní proces emancipace a povznesení romské kultury, tak i pro utváření nové koncepce řešení tzv. romské otázky“, uvádí ve své knize Pavelčíková. Kromě četných úspěchů na domácí půdě se mu podařilo navázat pevné spojení s romským hnutím v zahraničí a jako zakládající člen přispět ke vzniku první mezinárodní organizace Romů. Narazil sice opět na pevnou mez tolerance režimu vůči svébytnému rozvoji romského etnika: pokus o zakotvení romské národnosti do právního systému státu ústřední orgány KSČ tvrdě odrazily, přesto však kromě projevů krize také jeho aktivity přiměly státní mašinérii ke změně postoje. Politika asimilace byla definitivně odmítnuta a místo ní se začala prosazovat tzv. kulturní integrace romského obyvatelstva. V procesu postupného vyrovnání Romů s majoritní společností se měl nadále klást největší důraz na rozvoj vzdělanosti, ve větší míře respektovat jejich specifika a kulturní tradice (jejich poznání se mělo rozvíjet na vědeckém základě), zpočátku se měl rozšiřovat i prostor pro jejich vlastní aktivity.⁶²

Nástup normalizace ovšem uplatnění těchto principů v praxi velmi rychle zmrazil. Činnost Svazu Cikánů-Romů byla administrativním zásahem ukončena, romské obyvatelstvo se opět ve stále větší míře stávalo pasivním objektem státní politiky. Individuální i skupinová sociální péče se stala výlučnou doménou úředníků z řad majority, kteří uplatňovali nejasná, diskriminující kritéria dělení romského obyvatelstva do tří skupin podle „stupně sociální vyspělosti“. Stálý nárůst

---

⁶¹ Srov. LHOTKA, P., *Romové v Československu po roce 1945*, [online].

⁶² Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Formování komunistické koncepce řešení tzv. romské otázky v ČSR v letech 1948–1960*, s. 324–352.

počtu romského obyvatelstva v českých zemích provázely další neorganické zásahy do jeho rozmístění a vytváření nových ghett ve starších čtvrtích průmyslových měst (Ostrava, Brno, Ústí nad Labem) i v panelových sídlištích. Symbolem naprosto iluzorních předpokladů a pochybené bytové politiky státu se stal zejména mostecký Chánov. Sestěhování romských rodin různé úrovně a způsobu života do několika bloků „cikánské čtvrti“ mělo za následek kolaps zdejší romské komunity, jehož následky nesou obyvatelé dodnes.⁶³

Podle Nečase po odvolání politiky rozptylu a odsunu (v ČSR v roce 1970 a v SSR o dva roky později) byla usnesením vlády přijata v pořadí třetí koncepce, tentokrát společensko kulturní integrace Cikánů. Přestože záměry celé akce mohly být vedeny dobrými úmysly, prostředky k jejich dosažení se jen pramálo lišily od předchozího období. K Romům se i nadále přistupovalo jako k sociálně zaostalé skupině obyvatel, kterou je třeba co nejvíce přiblížit našemu vlastnímu obrazu. Skutečné problémy Romů se však zastíraly paternalistickou "péčí", resp. plošně vyplácenými podporami, které Romy paralyzovaly a v mnohém je naučily spoléhat se až příliš na stát.⁶⁴

V době normalizace se k přetrvávajícím problémům Romů a jejich soustavné dehonestaci vyjádřila nedlouho po svém založení i Charta 77: "Tak zvaná "řešení cikánské otázky" se převážně omezují na represivní opatření, která mají často ráz celostátních kampaní, o nichž se většinová populace vůbec nedoví". (Dokument Charty 77 z 13. prosince 1978) S naléhavostí, dnes ještě o mnohé aktuálnější, pak dále upozorňuje, že "hlavní překážkou řešení tzv. Cikánské problematiky v Československu jsou dnes poruchy většinové společnosti".⁶⁵

Individuální i skupinová sociální péče se stala výlučnou doménou úředníků z řad majority, kteří uplatňovali nejasná, diskriminující kritéria dělení romského obyvatelstva do tří skupin podle „stupně sociální vyspělosti“. Stálý nárůst počtu romského obyvatelstva v českých zemích provázely další neorganické zásahy do jeho rozmístění a vytváření nových ghett ve starších čtvrtích průmyslových měst (Ostrava, Brno, Ústí nad Labem) i v panelových sídlištích. Symbolem naprosto iluzorních předpokladů a pochybené bytové politiky státu se stal zejména mostecký Chánov. Sestěhování

---

⁶³ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Pokusy o řešení tzv. romské otázky v Československu v letech 1960–1975*. s. 228–243.

⁶⁴ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 129.

⁶⁵ Srov. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Romská rodina*. [online].

romských rodin různé úrovně a způsobu života do několika bloků „cikánské čtvrti“ mělo za následek kolaps zdejší romské komunity, jehož následky nesou obyvatelé dodnes.⁶⁶

V rámci stále stejné snahy o "likvidaci cikánského problému" se v sedmdesátých a osmdesátých letech romská populace nadále de facto segreguje. Na základě bezhlavých úsudků jsou Romové hromadně stěhováni do určitých oblastí bez ohledu na interetnické rozdíly mezi rodinami, bez ohledu na jejich zvyky a neposledně pak proti jejich vlastnímu přání (např. často uváděné sídliště Chánov, kam byli sestěhováni Romové s poddolovaného Mostu). Většina romských dětí je přerazována na základě pochybných testů do zvláštních škol, jejichž absolventi nemohou dále studovat. V šedesátých letech i později jsou děti ve velkém odnímány z rodin a umísťovány do zařízení náhradní rodinné péče, protože příslušné úřady jsou přesvědčeny o tom, že rodiny nejsou schopny zabezpečit řádnou výchovu dětí, tj. výchovu dle našich představ. Vyhlášky ministerstva zdravotnictví pak požehnal sterilizacím, k nimž často docházelo bez vědomí romských žen.⁶⁷

Komunistickému režimu se podařilo Romy přivést do skutečně anomické situace: původní hodnoty a normy byly postupně ničeny, aniž by byly přirozeně nahrazeny jinými. Řada Romů dnes proto postrádá vědomí sounáležitosti, vědomí společného původu, společných dějin. Zdánlivá sounáležitost je spíše důsledkem společných pocitů skupiny, jež je soustavně ostrakizována, stigmatizována a jejíž problémy jsou marginalizovány.⁶⁸

Pod vlivem silných asimilačních tlaků se mnozí Romové snažili svoji skutečnou identitu co nejvíce popřít, co nejvíce se přiblížit většinové společnosti a vědomě se distancovali od svého etnika. Zvláště ve větších městech podlehl rodiče tlakům přicházejících ze škol a přestali své děti učit romštinu. Přizpůsobovali se vnějším projevům svých sousedů, od kterých postupně převzali způsob oblékání, stravy, styl zařízení bytu a postupně i nejrůznější zvyky a obyčeje (na vánoce, při svatbách či pohřbech atd). Skutečnost, že se k romské národnosti v posledním censu z roku 1991 přihlásilo na území tehdejší federace necelých 109 000 obyvatel (z toho cca 33 000 na

---

⁶⁶ Srov. HUBSCHMANOVÁ, M.: *Abstrakta odborné literatury o Cikánech v ČSSR*.

⁶⁷ Srov. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Romská rodina*. [online].

⁶⁸ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 129.

území dnešní ČR) pouze potvrzuje, že národní hrdost zde utrpěla těžké újmy a po staletí stigmatizovaní Romové jsou velmi ostražití, mají-li svůj etnický původ přiznat.⁶⁹

Už v průběhu sedmdesátých let se ovšem jasně ukázalo, že udržet trvale tento nový nástup arogance a netolerance státní moci vůči početné romské minoritě není možné. V roce 1978 se ozval první jasný signál protestu z řad majority, dokument disidentské Charty 77, který znovu nastolil otázku uznání práva Romů na svébytnost a účast při řešení problémů svých spoluobčanů. Mohutná vlna kritiky nedodržování občanských práv romského obyvatelstva se ozvala také ze zahraničí, kde proběhl další kongres mezinárodní jednoty Romů. Ukázalo se, že státní moci se nepodařilo zpřetrhat vazby romských předáků a jejich přátel na zahraniční romisty a organizátory hnutí. Českoslovenští aktivisté sice nedostali povolení vycestovat, na přípravách kongresu a jeho průběhu se však přesto aktivně podíleli.⁷⁰

I v osmdesátých letech přetrvává stejný přístup, který se liší snad pouze opatrnějšími formulacemi: "Socialistické státy, které vycházejí z marxistického chápání společenského vývoje, řeší cikánský problém v souladu s dialektikou, proto je proces změny způsobu života Cikánů procesem, jehož cílem je likvidování všech sociálních a kulturních rozdílů". Přestože Romové nejsou oficiálně uznáni za národnostní menšinu, během censu jsou sčítací komisaři instruováni, aby Cikány registrovali. Romové jsou nadále obětí státní schizofrenie: přestože jako národnost neexistují, poznámky o jejich národnostní příslušnosti zaznamenávají mezi jinými i jednotlivé národní výbory při vyplácení dávek státní sociální podpory a rovněž policie. Rozhodující přitom vůbec není sebeidentifikace sčítaného, nýbrž pocit zapisujícího.⁷¹

V tuto dobu se rozvoje kultury i veřejných iniciativ Romů ujala nová generace příslušníků inteligence a dalších představitelů, která dosáhla značného ohlasu i u neromské veřejnosti. Tyto aktivity a zřejmě i další prohlubování krize romských komunit, podléhajících na jedné straně silicímú vlivu konzumního způsobu života se všemi jeho negativními jevy a na druhé straně stále přežívajících jako celek na okraji společnosti, přivedly nakonec státní moc ke kapitulaci. Na samém sklonku svého mocenského monopolu přizvali představitelé KSČ romské aktivisty k posouzení zprávy,

---

⁶⁹ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Formování komunistické koncepce řešení tzv. romské otázky v ČSR v letech 1948–1960*. s. 324–352.

⁷⁰ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Pokusy o řešení tzv. romské otázky v Československu v letech 1960–1975*. s. 228–243.

⁷¹ Srov. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Romská rodina*. [online].

kteřá vcelku objektivně odhalovala neúspěchy jejich dlouhodobého projektu „povznesení“ romského obyvatelstva. Přinášela také řadu návrhů, které měly sice v poněkud omezeném měřítku, ale přesto zásadně změnit postavení Romů ve společnosti, především uznáním svébytnosti romské národnosti v nově připravované ústavě. Na přípravě nových dokumentů, postupném rozvoji spolkového života, kultury, jazyka i dalších aktivit romského obyvatelstva se podle ní měli jeho představitelé aktivně podílet. Na rozšíření mezí tolerance komunistického režimu vůči romské minoritě bylo ovšem už pozdě, za necelý rok se totalitární systém definitivně zhroutil a mnohé z jeho závěrečných plánů pak už v nové podobě realizovaly nové, demokratické instituce státu.⁷²

I přesto ale dle Nečase politika komunistického režimu vůči romskému obyvatelstvu nepatří v žádné etapě svého vývoje mezi nejočividnější projevy diskriminace a represí, jichž se představitelé tohoto totalitárního systému dopustili na nejrůznějších skupinách obyvatelstva. Je možno říci, že byla po celou dobu jeho existence spíše výrazem (v mnoha případech i dobře míněné) snahy po jeho povznesení, sociálním, společenském a kulturním vyrovnání se s majoritou. Romové totiž v představách komunistických ideologů nepatřili ke „třídním nepřátelům“, ale naopak k obětem předcházejících „vykořisťovatelských systémů“. Komunistická společnost jim podobně jako ostatním příslušníkům nižších sociálních vrstev měla zabezpečit blahobyt a šťastný život. K jeho dosažení ovšem užíval režim metod a prostředků, které způsobily hlubokou krizi tradičního sociokulturního systému romských společenství, dezintegraci jeho opor, hodnot a kulturních vzorů.⁷³

2.3.3 Důsledky asimilačních tlaků v období komunismu

Tento uměle vyvolaný, masový a příliš rychlý proces urbanizace vedl spolu s dalšími neorganickými zásahy státu v průběhu padesátých a šedesátých let ke hluboké krizi romských komunit. Přerušil jejich dlouhodobé vazby na původní prostředí, kde měl život komunit svůj přirozený řád a kde se i vztahy s majoritou utvářely v rámci místních přehledných pravidel a výrazně narušoval přirozená, dlouhodobě vytvářená a udržovaná pravidla každodenního života romských společenství, založená na

---

⁷² Srov. HUBSCHMANOVÁ, M.: *Abstrakta odborné literatury o Cikánech v ČSSR*

⁷³ Srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 129.

skupinových, zejména rodinných vztazích. V novém prostředí se velká část rodin nedokázala orientovat, rozpadem vícegeneračních rodin se zpřetrhaly intraetnické (vnitřní) vztahy a zvyklosti, mizelo povědomí o nepsaném právním řádu a vztah k tradiční kultuře a vznikala i řada dalších problémů včetně nárůstu pro Romy méně běžných forem kriminality (prostituce, kuplířství). Výsledkem asimilačních tlaků bylo jen velmi povrchní přizpůsobení menší části romského etnika způsobu života majority (oblékání, vybavení bytu, konzumace masové kultury apod.).⁷⁴

Ve svých důsledcích oslabovala účinek postupného zlepšování sociální a vzdělanostní úrovně, zdravotního stavu i některých dalších aspektů života romských komunit v českých zemích, kterého se v průběhu šedesátých let podařilo dosáhnout.⁷⁵

Spolu s likvidací tradic se vytrácely i ty stránky života romských komunit, které mohly obohatit život a vzájemné vztahy celé společnosti (soudržnost, přísný vnitřní řád romských rodin, skromnost, samozřejmost soukromé solidární výpomoci, bezprostřednost, vstřícnost aj.). Romové pod stálým asimilačním tlakem přijímali od majority daleko rychleji znaky vnější, tedy především znaky materiální kultury než duchovní.⁷⁶

Mladé romské rodiny, zejména ty, které se usadily v průmyslových městech, začaly přebírat nové kulturní vzory a mnohé vnější rysy utvářející se konzumní společnosti (způsob oblékání, bydlení, trávení volného času apod.). Nejvíce se to týkalo těch rodin a komunit, které se navenek jeví jako asimilované, přizpůsobené životnímu způsobu makrosociety (podle pochybných dobových hledisek na konci šedesátých let až 40 % romského obyvatelstva českých zemí, zařazených dle stupně asimilace do I. kategorie).⁷⁷

Na základě materiální vybavenosti chtěli mnozí Romové demonstrovat svůj postup ve společenském žebříčku. Materiální vybavenost romských domácností stoupala, ale po duchovní stránce Romové na společenském žebříčku strádali. Zesměšňované, a proto tak rychle ztrácející se romské hodnoty nahrazovaly hodnoty nové, především negativní. Velkým zásahem bylo již zmiňované usnesení

---

⁷⁴ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Pokusy o řešení tzv. romské otázky v Československu v letech 1960–1975*, s. 228–243.

⁷⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Cikánské-romské etnikum v Ostravě I*. 1970.

⁷⁶ Srov. Pavelčíková, N. *Romské obyvatelstvo na Ostravsku*. 81–109 s.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, s. 81-109.

vlády č. 502 z října roku 1965, o likvidaci cikánských osad, a následný rozptyl romského obyvatelstva. Právě v tomto období došlo k největší morální devastaci Romů jako samostatné etnické skupiny.⁷⁸

Rozpad tradičního romského společenství přinášel celou řadu dalších negativních a krizových jevů, např. dosud neobvyklé formy parazitismu a ztráty hodnot (prostituce, „odkládání“ dětí do dětských domovů, ale to byl mnohdy spíše důsledek nátlaku úřadů), neúctu k individuální tvořivosti, k cizímu a státnímu vlastnictví aj. V dalších letech pak k dosud zvýšené konzumaci nikotinu, případně alkoholu, přibývaly také závislosti typické pro současnou společnost jako drogy, gamblerství apod.⁷⁹

2.4 Změny přístupu k Romům po roce 1989

„Cesta plného společenství mezi Romy a neRomy teprve začala. Vyžaduje ode všech velký obrat mysli, srdce i chování. To je první hybatel k takovému společenství, neboť víme, že u kořene veškerého odmítání a nespravedlnosti se nachází bolestný fakt hříchu.“⁸⁰

Po 17. listopadu 1989 došlo k rozsáhlým společenským a právním změnám směřujícím k obnově demokracie, respektu k lidským právům a principům právního státu. Důležitým bodem tohoto vývoje bylo přijetí Listiny základních práv a svobod na začátku roku 1991 a její začlenění do Ústavy České republiky v roce 1992.⁸¹

Tímto krokem se v životě českých Romů se mnoho podstatného změnilo. Romové v Československu poprvé získali statut národnostní menšiny, který jim zajišťoval specifická práva příslušníků národnostních menšin. Jmenovitě je to *právo na vzdělávání se v mateřském jazyce, právo na zajištění vlastní kultury, • právo na šíření a přijímání informací v mateřském jazyce, právo na užívání mateřského jazyka v úředním styku, právo na sdružování na národnostním principu, právo na účast zástupců menšin na řešení věcí, které se jich dotýkají.*⁸²

---

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 81-109.

⁷⁹ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romské obyvatelstvo na Ostravsku*. s. 112–117.

⁸⁰ 23 PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI MIGRANTŮ A LIDÍ NA CESTÁCH. *Směrnice pro pastorační Romů*, 2006. Čl. 4.

⁸¹ Srov. DOSTÁLOVÁ, R. *Rozumíme lidským právům?*. 1994.

⁸² Srov. LHOTKA, P. *Romové v Československu po roce 1989*. [online].

Jak jsem uváděla již v kapitole Romové v první československé republice, drtivá většina Romů v České republice přišla na její území po roce 1945 ze Slovenska. Původní populace českých a moravských Romů byla vyvražděna nacisty. Z odhadovaného počtu 200 – 300 000 Romů tvoří asi 85 procent tzv. slovenští Romové (tradičně usedlí v romských osadách), asi 10 procent tzv. olašští Romové (tradičně kočovní, usazení komunistickým režimem v roce 1959) a 5 procent potomci původních českých a moravských Romů a Sintů (německých Romů). Příslušníci těchto skupin mluví odlišnými dialekty romštiny a rozdílným způsobem pocítují sounáležitost k romskému etniku jako celku.⁸³

Většinovou společností jsou Romové vnímáni bez rozdílu jako „Cikáni“. Pod tímto pojmem si většina příslušníků majoritní společnosti představí nějaké problémy (v soužití, v bydlení, kriminalitu atp.). Vzhledem k tomuto negativnímu obrazu a k historickým zkušenostem, kdy se taková data stala podkladem k diskriminaci, se v oficiálních statistikách hlásí k romské národnosti jen asi jedna desetina z celkového počtu Romů. Například při sčítání lidu v roce 1991, kdy mohli Romové poprvé deklarovat svou národnost, se v České republice přihlásilo k romské národnosti pouze 33 489 osob. Romská populace, jejíž počet se odhaduje v České republice na 200 až 300 tisíc osob, uvedla při sčítání národnost jinou (většinou českou). Proč tomu tak je? Někteří takto volili kvůli neidentifikaci se s vlastním etnikem, ale většina Romů se nepřihlásila k romské národnosti ze strachu před diskriminací (nejen fyzickou, ale i společenskou).⁸⁴

Romové byli ve větší nebo menší míře zasaženi asimilací v letech 1948 – 1989. Tehdejší režim se sice postaral o zvýšení sociální úrovně života romských rodin (základní vzdělání, zdravotnictví), ale požadoval po Romech, aby se vzdali své národnostní identity. Rozvoj romského hnutí proto nastal až po roce 1989, kdy byla oficiálně uznána romská národnost.⁸⁵

Listopad byl tedy v životě českých Romů velkým předělem, kdy problém romského etnika získal další dimenze. Vedle již tradiční dimenze sociální tu přibyla dimenze politická a právní. Romové se stali aktivním subjektem společenského dění nejen na celostátní úrovni, ale i na úrovni lokální. Vznikla celá řada romských

---

⁸³ Srov. LHOTKA, P. Romové v Československu po roce 1989 [online].

⁸⁴ Srov. *Romská rodina*. [online].

⁸⁵ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Proč Romové opustili svou dávnou zemi - Indii?* [online].

politických a zájmových organizací. Vláda opakovaně jednala o návrzích ke zlepšení situace Romů, vyčlenila pro tuto oblast i značné finanční prostředky.⁸⁶

Na začátku března 1990 byla založena politická strana Romská občanská iniciativa. Ve volbách v roce 1990 kandidovala v rámci Občanského fóra. Do parlamentu se dostalo šest romských poslanců do České národní rady a čtyři poslanci do Federálního shromáždění. V letech 1990 – 1992 bylo založeno mnoho romských sdružení, ale pouze některá z nich zůstala nadále aktivní.⁸⁷

Svoboda po roce 1989 přinesla mimo jiné i růst násilí a jiných projevů rasové nesnášenlivosti vůči Romům, což dokládá také nárůst trestných činů, jejichž motivací byla rasová, popřípadě etnická nesnášenlivost. V roce 1991 bylo v České republice zaznamenáno 25 trestných činů z výše popsanych pohnutek. V roce 1992 jich pak bylo zachyceno 31 a v roce 1993 již 55. Trestné činy páchané z rasových pohnutek, nebyly až na ojedinělé případy trestně postihovány.⁸⁸ Toto také negativně hodnotí Výroční zpráva Ministerstva zahraničí USA o stavu lidských práv ve světě, která se opět pozastavila nad situací Romů v České republice. Podle této zprávy Vláda ČR všeobecně respektuje lidská práva svých občanů, ale obecné předsudky a násilí skinheadů vůči Romům zůstávají problémem. Toto násilí má samozřejmě negativní dopady na život Romů, zvyšuje to napětí mezi minoritou a majoritou.⁸⁹ Odrazem tohoto fenoménu ve společnosti v této době je i projev předsedy jedné z parlamentních stran (Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa) PhDr. Sládka., ve kterém doslova říká: „Cikáni by měli být trestně odpovědní už od narození, protože prakticky to už je jejich největší zločin“.⁹⁰

Další velká změna po listopadu 1989 byl přechod k tržní ekonomice, který způsobil, že se často nekvalifikovaní Romové znovu dostávají na okraj společnosti. Romové často přišli o práci v důsledku nízké kvalifikace, která neobstála v konkurenci. Změna byla tak radikální, že kdo se nedokázal přizpůsobit novým podmínkám, byl propuštěn a musel si zvyknout žít, na podpoře“.⁹¹

---

⁸⁶ Srov. ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme-jde o to jak, s. 143.

⁸⁷ Srov. LHOTKA, P. *Romové v Československu po roce 1989* [online].

⁸⁸ Srov. *Romové v letech 1993-1996*. [online].

⁸⁹ Srov. *Situace Romů v České republice v roce 1997*. [online].

⁹⁰ SLÁDEK, M. *Nejslavnější výrok o Cikánech*. [online].

⁹¹ Srov. *Romové v České republice po roce 1989*. [online].

Nezaměstnanost Romů dosahuje díky jejich nedostatečnému vzdělání, ale i díky skrytému a rafinovanému rasismu až 75%, v některých lokalitách dokonce ČR 95%. Ačkoliv oficiálně diskriminace v zaměstnání neexistuje, postoj zaměstnavatelů vede k dlouhodobé nezaměstnanosti mnohých Romů (podle odhadu Organizace spojených národů je 60 procent Romů nezaměstnaných).⁹²

Romské obyvatelstvo se díky trhu s byty ocitlo v chudých částech na okrajích měst. Dlouhodobá nezaměstnanost mnoha romských rodin a s tím i jejich závislost na sociálních dávkách utvrzuje také předsudky většinové společnosti, že Romové jsou líní, nechtějí pracovat a jenom parazitují. Můj pohled je trochu odlišný. Romové jsou sice nekvalifikovaní, ale nejsou hloupí, vzhledem k možnostem, které se jim nabízejí na současném trhu práce, je často nepracovat a být tzv. „na podpoře“ výhodnější než být zaměstnán na hlavní pracovní poměr. Často si přivydělávají tzv. „prací na černo“. Každopádně z mnoha pohledů je evidentní, že Romové prodělali obrovský sociální propad, a že se jejich situace se ve svém celku nezlepšila, naopak došlo k markantnímu zhoršení.⁹³

V reakci na situaci ve společnosti, ve které se většina Romů nachází, se romské komunity uzavírají do sebe a vytvářejí si vlastní normy přežití. Tyto strategie jsou často nelegální, ale umožňují přežít. Nejsou ale zaměřeny na vymanění se z chudoby a izolace. Podle antropologa Lewise se takto rozvíjí jako důsledek dlouhodobé nezaměstnanosti „...kultura bídy...“, která se vyznačuje rezignací dotyčného na jakékoli svépomocné vymanění se z situace a smíření se s osudem.⁹⁴

Průběh rozpadu tradičního romského společenství přinášel tedy celou řadu negativních a krizových jevů, např. dosud neobvyklé formy parazitismu a ztráty hodnot (prostituce, „odkládání“ dětí do dětských domovů, ale to byl mnohdy spíše důsledek nátlaku úřadů), neúctu k individuální tvořivosti, k cizímu a státnímu vlastnictví aj. V dalších letech pak k dosud zvýšené konzumaci nikotinu, případně alkoholu, přibývaly také závislosti typické pro současnou společnost jako drogy, gamblerství apod.¹²

---

⁹² Srov. tamtéž.

⁹³ Srov. NEČAS, C. *Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech.*

⁹⁴ MAREŠ, M. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989.*

¹² Srov. PAVELČIKOVÁ, N.: *Romské obyvatelstvo na Ostravsku*, s. 112–117.

2.5. Změny po Rozdělení federace, vznik ČR

V roce 1993 se dosavadní federace České a Slovenské republiky rozdělila na samostatné státy, což se mimořádně negativně promítlo do života většiny Romů v České republice a to díky přijetí zákona č.40/1993 Sb., O nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Jednalo se hlavně o § 7 odstavec 1.

Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně tyto podmínky:⁹⁶

- a) *má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje.*
- c) *nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin.*

Podmínky udělení státního občanství byly neúměrně byrokraticky složité, finančně a časově náročné. Přijetí tohoto zákona vyvolalo bezprostředně po schválení vlnu kritiky ze strany oficiálních mezinárodních i nevládních domácích organizací, které sledují dodržování lidských práv. Podmiňoval totiž udělení občanství pětiletou bezúhonností, tj. že žadatel v tomto určeném termínu nebyl odsouzen pro úmyslný trestní čin.⁹⁷

Proto také byla chápána jako účelově namířená proti romské menšině, neboť většina Romů, kteří přišli do Čech ze Slovenska, totiž v České republice pobývala jako na návštěvě u příbuzných a schválením **Zákona o občanství** by pak nemohli být legálně zaměstnáni ani pobírat podporu v nezaměstnanosti, být sociálně a zdravotně pojištěni, dostávat sociální podporu. Přijetí tohoto zákona v roce 1993 udělalo z desetitisíců slovenských Romů žijících v České republice od 1. 7. 1994 bezdomovce. Tvrdost takového ustanovení zmírnila teprve novelizace zákona č. 138/1998 Sb.⁹⁸

Na tento zákon reagovala také zpráva ministerstva zahraničí USA v roce 1995, která za hlavní problém v oblasti lidských práv v České republice označila předsudky české společnosti vůči Romům a neschopnost či neochota vlády jim čelit. Podle této zprávy byl nejznámějším příkladem diskriminace Romů právě již zmiňovaný zákon o českém občanství, který k získání občanství požadoval takové podmínky, které

---

⁹⁶ Srov. *Romové v letech 1993-1996*. [online].

⁹⁷ Srov. tamtéž.

⁹⁸ Srov. tamtéž.

byly téměř pro všechny Romy, pocházející ze Slovenska a žijící v České republice, nesplnitelné.⁹⁹

Podmínka beztrestnosti v posledních pěti letech, je v rozporu se Základní listinou práv a svobod, neboť tato podmínka je trestem ex post - odsouzení si svůj trest odpykají jednou ve vězení, ale pokud chtějí žádat o občanství, stát jim uloží navíc ještě jeden trest za trestný čin - zamítnutí žádosti o občanství. Na situaci Romů, kteří zůstali v České republice bez občanství a tedy bez jakýchkoliv nároků, upozornil i Český helsinský výbor ve své výroční zprávě za rok 1994.¹⁰⁰

V roce 1997 vláda vypracovala „Zprávu o situaci romské komunity v CR“, která se měla stát základem politiky v této oblasti. Někteří romští aktivisté se podíleli na jejím vypracování, někteří ji odmítli a navrhovali přepracování. V roce 1999 byla schválena nová koncepce tzv. integrace romské komunity.¹⁰¹

2.5.1. Typy soužití minority a majoritní populace

*Vyspělost většinové společnosti se pozná vztahem k menšině a kvalitou soužití s ní.*¹⁰²

Výraz národnostní menšina bývá užíván k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden stručný termín všechny typy a kategorie etnických společenství. V České republice tvoří národnostní menšiny 5 % obyvatelstva. Jsou to menšiny, které tvoří lidé, kteří jsou barvou kůže či jazykem nebo historií podobné české většinové společnosti, ale také lidé, kteří mají jinou kulturu, tradice i jiný zevnějšek. Mezi ně patří i velmi početná skupina Romů.¹⁰³

O Skutečnosti, že každá národnostní nebo etnická skupina má svou vlastní historii, hodnoty, jednání či chování, které jsou do naší normy odlišné, se v posledních 50 letech ve školách nic takového neučilo, osobní kontakt byl znemožněn uzavřenými hranicemi a masmédiá odlišné nebo cizí herce, reportéry či hlasatele mezi své pracovníky nepřijímala. Tudíž se ani nevědělo, že při soužití skupiny většinové s

---

⁹⁹ Srov. *Situace Romů v České republice v roce 1997*. [online].

¹⁰⁰ Srov. *Situace Romů v České republice v roce 1997*. [online].

¹⁰¹ Srov. tamtéž.

¹⁰² LHOTKA, P. *Romové v Československu po roce 1945*. [online].

¹⁰³ DZURKO, R. *Cesta, kterou bloudíš, je cesta, kterou sis zvolil*, s. 86.

menšinami může dojít k nepochopení, nedorozumění a ke konfliktům, ke kterým začalo docházet.

Podle toho, zda imigrant s ostatními etnickými skupinami vztahy udržuje nebo neudržuje a zda si také současně zachovává svou kulturní identitu nebo nikoliv, můžeme definovat čtyři základní typy soužití:¹⁰⁴

- *Integraci*, při které jsou vztahy nadále udržovány, a identita je zachována.
- *Asimilaci*, kde jsou sice zachovány vztahy, ale dochází ke ztrátě identity.
- *Separaci*, kde naopak vztahy zachovány nejsou, ale identita ano.
- *Marginalizaci*, při které dochází jak ke ztrátě zachování vztahů, tak ke ztrátě identity.

Na makroúrovni se ve světě prosazují tři základní modely imigrační politiky. Jsou to:

Diskriminační model, který je založen na návratném a dočasném pobytu cizinců. Imigranti jsou sice začleněni do nějaké společenské sféry, ale vstoupit do ostatních oblastí jim není umožněno.

Asimilační model, který stojí na jednostranném procesu rychlé adaptace imigranta do většinové společnosti. Za rychlé umožnění získání občanství i práv a povinností majority se ovšem očekává, že imigrant zaplatí ztrátou svého mateřského jazyka či svých specifických kulturních a sociálních rysů. Tento model se v české republice uplatňoval zejména před rokem 1989, což jsem podrobně popisovala v kapitole Období komunismu.¹⁰⁵

Multikulturální (pluralitní) model, který podporuje odlišnosti mentality od většinové společnosti. Imigranti mají stejná práva, aniž by se očekávalo, že se svých specifík vzdají. Většina zemí se sice k jednomu z těchto modelů kloní, často ale také aplikuje některé aspekty typické pro ostatní modely.¹⁰⁶

V kterékoliv společnosti je integrace menšiny takovým procesem, kdy menšina přijímá pravidla dané společnosti se všemi povinnostmi a právy, kdy je zachována vlastní identita. Tedy, stát se angažovaným občanem, ale zůstat nadále Romem.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Srov. ŠIŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice*. s. 24.

¹⁰⁵ Srov. *Police v multikulturální společnosti*. [online].

¹⁰⁶ Srov. ŠIŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice*, 2001, s. 25

¹⁰⁷ Srov. HOLOMEK, K. *Téma romské integrace může zlepšit společnost*, [online].

2.6 Integrace Romského etnika

Integrace menšiny je takovým procesem, kdy menšina přijímá pravidla dané společnosti se všemi povinnostmi a právy, kdy je zachována vlastní identita. Tedy, stát se angažovaným občanem, ale zůstat nadále Romem.¹⁰⁸

Integrace je odlišným procesem než asimilace. Jedná se o začlenění příslušníka nebo skupiny příslušníků jedné etnické skupiny do většinové společnosti, aniž by jednotlivec či skupina pozbyli vlastní identity. Na rozdíl od výše uvedené asimilace, která je označením pro úplné přizpůsobení se majoritní společnosti, které vede ke ztrátě vlastní identity, je integrace procesem oboustranným. Jednou z podmínek úspěšné integrace je akceptace odlišnosti etnické skupiny či jednotlivce jak ze strany majority, tak ze strany menšiny. Výsledkem samotné integrace je poté rovnocenný člen společnosti.¹⁰⁹

Do naší společnosti probíhá integrace romského etnika neúspěšně. Dochází k stále větším projevům xenofobie a to na obou stranách. Je dle mého názoru nejvyšší čas aby se naše společnost začala těmito problémy vážně a efektivně zabývat.

V integraci Romů do majoritní společnosti, by mělo být základním nástrojem školství. Například menšinové školy by mohly být jednou z možností. Na vzdělání ve svém jazyce má právo každá z menšin. Existence několika málo škol, s dvojjazyčnou výukou a důrazem na romskou kulturu by mohla pomoci k tomu, aby z těchto škol vycházeli lidé, kteří se svým vzděláním mohou začlenit do většinové společnosti a zároveň mohou být sebevědomými příslušníky své menšiny.¹¹⁰

Romům v integraci pomáhá také výchova k odpovědnosti nebo učít se zacházet s časem. Co je naopak ohrožuje je kriminalita, drogy a lichva. Pro zvýšení úrovně vzdělanosti Romů, je podmínkou akceptování etnických, kulturních i sociálních odlišností ve výchovně vzdělávacím procesu. Školní docházka romských dětí je závislá na rozhodnutí rodiny. Aby mohla být realizována multikulturní výchova, budoucí pedagogové musí být vychovávaní k toleranci a k respektování odlišných kultur. Nejúčinnějším bojem proti rasové nebo národnostní nesnášenlivosti, k netoleranci odlišných kultur a jejich způsobu života, jakým je Česká republika vystavena, je

---

¹⁰⁸ Srov. tamtéž.

¹⁰⁹ Srov. *Pro pedagogy: Romové-asimilace nebo integrace*. [online].

¹¹⁰ Srov. LHOTKA, P. *Romové v Československu po roce 1989* [online].

zvyšování informovanosti a také výměna názorů. Nejcitelnější je nedostatek objektivních informací o romském etniku.¹¹¹

Šotolová dále uvádí Některé z hlavních příčin školní neúspěšnosti romských dětí:

- Odlišný jazykový vývoj.
- Odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy.
- U některých Romů nedocení významu výchovy a vzdělání.
- Nedostatečná příprava pro školu.
- Nižší informovanost části dětí vyplývající ze sociální izolovanosti mnohých rodin.
- Nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami.¹¹²

Pro příklad nabízím vzpomínku PhDr. Miroslava Dědiče, učitele s mnohaletou zkušeností s výchovou a vzdělávání národnostních menšin. Byl průkopníkem, na tomto poli dosáhl významných výsledků. Sám uvádí, že když jako mladý pedagog dostal nabídku na práci v nově otevřené škole pro cikánské děti v Květušíně, okres Český Krumlově cítil se: „Zaskočen“ Ale protože měl od dětství vštípen kategorický imperativ¹¹³ pomáhat nuzným, potřebným, a to samozřejmě pokud možno činem, nabídku přijal.¹¹⁴

2.6.1 Podmínky úspěšné integrace

Pro úspěch integrace je nutné vytvořit nejen právní a institucionální opatření. Je třeba i určitý postoj celé společnosti, tj. respektování lidských práv, vlády demokratických hodnot, schopnost přijmout a komunikovat rovnocenně s těmi „jinými“.¹¹⁵

---

¹¹¹ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Romové – reflexe problému.*, s. 79-80.

¹¹² Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Romové – reflexe problému.* s. 80.

¹¹³ Kantův kategorický imperativ je základem přirozené morálky, kterou rozebírá ve svých knihách Immanuel Kant. „*Jednej podle zásady, o které bys chtěl, aby se stala obecným zákonem.*“ V principu to znamená chovat se tak, jak bychom si představovali chování ostatních lidí.

¹¹⁴ DĚDIČ, M. *Z historie první romské školy v České republice v Květušíně na Šumavě.* S. 97.

¹¹⁵ Srov. *Policie v multikulturní společnosti.* [online].

Součástí těchto práv je také právo menšin na kulturní sebeurčení, a tím pádem i respekt k odlišnosti. Většinová společnost v rámci integračního modelu usiluje o zařazení menšin do společnosti při zachování většiny jejich specifik, na druhou stranu se musejí také menšiny v určitých ohledech adaptovat na dominantní kulturu, tj. respektovat společenské instituce a přizpůsobit se nejen platnému právu, nýbrž i základním společenským hodnotám. To znamená, že příslušníci menšin se přizpůsobí politickému systému, ale další kulturní a sociální specifika, která tomuto systému neodporují, si mohou ponechat a jsou v nich i podporováni.¹¹⁶

Interkulturní společnost aktivně podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Základními stavebními kameny jsou tolerance, rovnost příležitostí a aktivní úsilí o vyvarování se negativních předsudků a stereotypů.¹¹⁷ Život celé společnosti může být ovšem díky hodnotám skupiny také obohacen, proto je důležité vzájemné poznání a pochopení.¹¹⁸

Někteří Romové se do majoritní společnosti začlenili a to díky své práci, kdy se vypracovali z ghett. Je jich ovšem velmi málo a stát jim většinou žádnou pomoc nenabídl.¹¹⁹ Vypěstlost většinové společnosti se pozná jejím vztahem k menšinám, které v té dané společnosti žijí.¹²⁰

---

¹¹⁶ Srov. tamtéž.

¹¹⁷ Srov. ŠÍŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 33

¹¹⁸ Srov. tamtéž. s. 53.

¹¹⁹ Srov. HÁJEK, M. *Společnost: Integrace Romů*. [online].

¹²⁰ Srov. ŠÍŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*., s. 53.

2.7. Politický rámec integrace romských komunit na celostátní úrovni

Velký díl odpovědnosti za současné problémy Romů nese historický (asimilační politika do roku 1989) a současný přístup k Romům (diskriminace, rasismus, netolerance), jak jsem naznačovala v předchozích kapitolách. Proto je v této situaci nezbytná pomoc státu vycházející z ucelené koncepce státní politiky ve vztahu k Romům. Jedině se smysluplnou koncepcí a podporou můžou jednotlivé subjekty úspěšně pomáhat majoritě i minoritě v integraci Romského etnika.

2.7.1 Bratinkova zpráva

Jedním, ze souhrnných přehledů o situaci Romů v České republice byla „*Zpráva o situaci romské komunity v České republice*“ (dále tzv. *Bratinkova zpráva*), kterou pro jednání vlády připravil ministr Bratinka.¹²¹ Zároveň byl také poprvé jasně definován pojem integrace Romů jako žádoucí způsob začlenění do české společnosti.¹²² Zpráva, která má za cíl zlepšení postavení Romů ve společnosti byla přijata již roku 1997 a stala se součástí politiky vlády České republiky.¹²³

Podle Sekyta tato zpráva ukazuje, že dochází k dramatickému zhoršení ekonomické a sociální situace některých skupin Romů. Poukázala tehdy na nebezpečí vytváření nových ghatt¹²⁴ v souvislosti s rostoucí výstavbou tzv. „holobytů“.¹²⁵ Situaci romské menšiny se zabývá i Holomek¹²⁶, který podobně jako ministr Bratinka¹²⁷ dochází k názoru, „že situace Romů v České republice je kritická“. Problémy se vyskytují v otázkách demografických, zdravotních, vzdělanostních, kulturních, sociálních a politických. Část romské menšiny v České republice patří do skupiny obyvatel s nejnižší sociální úrovní, s velkou mírou nezaměstnanosti, nedostatečnou úrovní vzdělání, vysokým podílem trestné činnosti

---

¹²¹ Srov. GABAL, I., *Zahraniční inspirace k integraci Romů*.

¹²² Srov. Usnesení vlády č. 686/1997, tzv. *Bratinkova zpráva*.

¹²³ Srov. VLÁDA ČR, *Koncepce romské integrace*, [online].

¹²⁴ Ghetto je část města, kde žijí lidé stejného náboženského, národnostního či rasového původu, a to buď dobrovolně nebo nedobrovolně.

¹²⁵ Srov. ČLOVĚK A JEHO PRÁVA SVAZEK 5, *Rozumíme lidským právům*.

¹²⁶ Srov. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Romská rodina*. [online].

¹²⁷ Srov. GABAL, I. *Zahraniční inspirace k integraci Romů*.

k počtu obyvatel, obtížným a pomalejším zapojením se do procesů, které jsou vlastní majoritní části společnosti.

Z těchto důvodů členové majoritní společnosti vnímají Romy jako osoby se zvýšeným sklonem ke kriminalitě, kteří nemají zájem o legální práci, neplatí nájemné a žijí ze sociálních dávek, jako lidi s odlišným způsobem života, co se nechtějí začlenit do majoritní společnosti.

U majority a stejně tak i u minority, tímto vznikají stereotypy ve vnímání, a z tohoto důvodu se objevuje postoj *odmítání, nepřijetí, netolerance*, což v důsledku staví překážky pro *úspěšnou integraci*. Tyto postoje pak vyúsťují až v diskriminaci, která se může například projevit jako nepřijetí do práce, či odepřením vstupu do restaurace pro barvu pleti, objevují se také diskriminační poznámky a postoje, někdy dochází až k otevřené agresi. Romové vnímají většinovou společnost jako ohrožující, nepřátelskou, a diskriminační, naše vzájemné soužití vnímají spíše jako konfliktní. Tento pocit konfliktního soužití může být zavádějící. Shodně s Kučerovou vnímám, že řešení romské otázky formou boje proti rasismu a xenofobii, tedy vyhrocování konfrontace, a zakládání na pocitu ukřivdění a ublíženosti, a dále se dožadovat omluv náhrad a satisfakcí, může být nebezpečné. Účinnější cestou je podpora porozumění, dialogu a vzájemné integrace. V tom spočívá étos a podstata interkulturní výchovy.¹²⁸

Podle Bratinkovy zprávy je integrace Romů velmi náročná a zatím se jí moc nedaří uskutečňovat. Zpráva vycházela z podkladů jednotlivých resortů, zkušeností nevládních organizací a také z obsáhlého průzkumu v terénu, který iniciovala tehdejší kancelář ministra vlády odpovědného za národnostní menšiny. Poté byly pravidelně zpracovávány *Informace o plnění usnesení vlády týkající se integrace romských komunit*, které spolu s každoročně aktualizovanou *Koncepcí romské integrace*, plnily funkci informace o situaci romských komunit a jejich změnách.¹²⁹

Integrace je proces, jímž se etnické, místní a jiné skupiny roztavují v oddělených společnostech politicky organizovaných do národnostních států.¹³⁰

Podle Sekyta se situace Romů v České republice „v posledních letech v některých sférách zlepšuje“ (zajištění menšinových práv, rozvoj národnostní

---

¹²⁸ KUČEROVÁ, S. *Étos interkulturní výchovy*. s. 20.

¹²⁹ GABAL, I. *Zahraniční inspirace k integraci Romů*.

¹³⁰ BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 209 s.

kultury, spoluúčast příslušníků romské menšiny na řešení problémů). Jinde již byly vytvořeny základní institucionální, právní i politické podmínky pro změnu, a lze tak očekávat nápravu situace v dlouhodobé perspektivě. To platí především pro vzdělávání, ochranu před diskriminací a jinými projevy xenofobie a rasismu.¹³¹

2.7.2 Koncepce romské integrace

V roce 2009 vláda svým usnesením ze dne 21. 12. 2009 přijala ucelenou *Koncepci politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity na období 2010-2013*, napomáhající jejich integraci do společnosti, která je stěžejním dokumentem zabývajícím se Romy. Zásady dlouhodobé koncepce romské integrace nemění východiska politiky vlády v oblasti integrace příslušníků romských komunit, tak jak jsou formulovány ve stávajících integračních koncepcích. Dlouhodobá strategie romské integrace souzní s mezinárodně uznávanými principy, standardy ochrany, zkušenostmi a doporučeními mezinárodních institucí a organizací. Zásady berou v úvahu vývoj integrace Romů od schválení první Koncepce romské integrace (2000) a zhodnocení vývoje i aktivit vlády v této oblasti do současnosti. Zohledněn je též vývoj integrace Romů na lokální úrovni a předpokládané trendy plynoucí zejména z členství České republiky v Evropské unii a také z přistoupení České republiky k Dekádě romské inkluze 2005 – 2015.¹³²

Za stěžejní orgány naplňující Koncepci jsou v materiálu považovány:

- Rada vlády pro záležitosti romské komunity.
- Rada vlády pro národnostní menšiny.
- Odborné orgány jednotlivých ministerstev
- Romští poradci a asistenti, krajští koordinátoři.
- Výbory pro národnostní menšiny.

„Koncepce romské integrace“ je tedy základním dokumentem vytyčujícím politická východiska řešení problému integrace romských komunit na celostátní úrovni. Koncepčně je k řešení romských záležitostí přistupováno ze tří pohledů:¹³³

---

¹³¹ SEKYT V. *Romství jako znevýhodňující faktor*.

¹³² VLÁDA ČR. *Koncepce romské integrace*, [online].

¹³³ VLÁDA ČR. *Koncepce romské integrace*, [online].

- Z perspektivy *lidskoprávní*¹³⁴, která má důraz na rovnost a ochranu před diskriminací. Zároveň také vyplývá z potřeby zajistit, aby všichni občané České republiky tedy i Romové, mohli v plné míře a bez diskriminace užívat všech individuálních práv zaručených jim Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána a také právem Evropské unie.¹³⁵ Pro zajímavost Koncepce romské integrace průřezově zahrnuje podporu více zranitelných skupin osob z romské populace, ohrožených na základě překrytí několika diskriminačních důvodů. Vedle etnické příslušnosti se jedná např. o pohlaví, zdravotní postižení, sexuální orientaci, věk, popřípadě náboženství nebo státní příslušnost.
- Z perspektivy *národnostní*¹³⁶, kde je důraz kladen na kulturu a svobodnou vůli Romů vymezovat se jako národnostní menšina. Perspektiva národnostní se tedy opírá o specifická práva příslušníků národnostních menšin, jak jsou definována v Hlavě III. Listiny základních práv a svobod a v Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin. Tato specifická práva jsou konkrétně upravena zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Listina v článku 3, v odstavci 2 uvádí: *„Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.“*¹³⁷

¹³⁴ Touto problematikou se zabývá **Rada vlády pro lidská práva**. Tato rada je poradní orgán vlády, který sleduje vnitrostátní dodržování přijatých a ratifikovaných smluv o lidských právech, připravuje ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky zprávy o plnění závazků plynoucích z těchto smluv a navrhuje vládě či jednotlivým členům koncepční kroky směřující k posílení ochrany lidských práv. Byla zřízena Usnesením vlády č. 809 ze dne 9. prosince 1998.

¹³⁵ Jedná se zejména o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech; Mezinárodní pakt hospodářských, sociálních a kulturních právech; o Úmluvu o ochraně základních lidských práv a základních svobod; Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace; Úmluvu o právech dítěte; Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen; Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

¹³⁶ Touto problematikou se zabývá **Rada vlády ČR pro národnostní menšiny**. Členové Rady jsou vedle zástupců orgánů veřejné správy také zástupci jedenácti národnostních menšin. Romové mají v Radě tři zástupce.

¹³⁷ Vláda prosadila zájmy a specifická práva příslušníků národnostních menšin v ČR do zákona č. 273/2002 Sb., o právech národnostních menšin a o změně pozdějších předpisů, který se zmiňuje o zřizování výborů pro národnostní menšiny na úrovni obcí. Tento požadavek je ukotven i v zákoně o

- Z perspektivy *sociokulturní*¹³⁸, která pracuje s pojmem „romská komunita“. Tato perspektiva vyplývá z potřeby řešit problematiku sociálně marginalizovaných romských komunit, kde je uplatňována intervenční státní politika nejen v oblasti národnostní (rozvoj kultury, jazyka, národnostního školství), ale také v oblasti sociální (v oblasti zaměstnanosti, sociálních služeb a bydlení). Vláda usiluje o sociálněekonomickou integraci Romů tak, aby byli zastoupeni ve všech vrstvách české společnosti a dosahovali statisticky přibližně stejných výsledků v sociálněekonomických parametrech jako majorita. K dosažení tohoto cíle je nutné vytvářet taková opatření, která jsou citlivá k odlišné kulturní a sociální zkušenosti příslušníků romských komunit.

Tyto výše popsané přístupy nejsou v rozporu, nýbrž se vzájemně doplňují. Za současných podmínek by redukce romské problematiky na kterýkoliv z nich byla nežádoucím zkreslením. Propojení těchto přístupů však neznamená jejich směšování. Současně je také potřeba zdůraznit, že zatímco perspektivy lidskoprávní a národnostní jsou svou povahou trvalé, širší sociokulturní přístup je podmíněn zvláštními historickými okolnostmi, a je dočasný.¹³⁹

2.7.3 Evropský projekt - Dekáda romské inkluze 2001-2015

Cílem evropského mezinárodního projektu s názvem Dekáda Romů je do roku 2015 zlepšit životní podmínky romské menšiny ve státech střední a východní Evropy. "Naši vizi je, že bychom se chtěli zaměřit na děti a na roli romské ženy," řekla ČTK ředitelka kanceláře vládní rady pro záležitosti romské komunity Gabriela

---

obcích č. 128/2000 Sb., ve znění zákona č. 313/2002 Sb. Specifická práva příslušníků národnostních menšin jsou také součástí zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění zákona 231/2002 Sb.

¹³⁸ o tuto perspektivu se opírá činnost třetího poradního orgánu vlády a to **Rada vlády České republiky pro záležitosti romské komunity**. Byla zřízena Usnesením vlády č. 581 ze dne 17. září 1997. Předsedou, Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity, je člen vlády. Členové Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity jsou: zmocněnec vlády české republiky pro lidská práva, náměstci dvanácti ministrů a čtrnáct představitelů romských komunit. Kancelář Rady je zřízena při Úřadu vlády České republiky a skládá se z tajemníka Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity a pěti pracovníků.

¹³⁹ VLÁDA ČR. Koncepce romské integrace. [online].

Hrabaňová, která má organizaci českého předsednictví projektu na starosti. Za další prioritu, na kterou by se Česko v čele projektu mělo zaměřit, Hrabaňová označila zvýšení státní podpory neziskovým organizacím pomáhajícím Romům. "Konkrétní plán ale zatím ještě není," konstatovala Hrabaňová. Cíle českého předsednictví jeho organizátoři podle ní představí zřejmě v květnu.¹⁴⁰

Dekáda romské inkluze 2005–2015 je mezinárodní iniciativou dvanácti zemí Evropy, která spojuje zúčastněné vlády, mezinárodní instituce a romskou občanskou společnost. K těmto dvanácti zemím patří vedle České republiky Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Černá Hora, Albánie, Bosna a Hercegovina a Španělsko. Dekáda především podporuje aktivity na posílení sociálního začlenění Romů jako priority regionální a evropské politické agendy, výměnu zkušeností a vzájemného poučení, zapojení Romů do rozhodování, která se jich týkají, využití mezinárodních zkušeností a odborných znalostí s cílem urychlit řešení náročných otázek romské integrace a zvyšování povědomí veřejnosti o situaci Romů prostřednictvím aktivní celospolečenské diskuze. Tato mezinárodní spolupráce je přípravou budoucí Evropské romské strategie.¹⁴¹

Aktivity jednotlivých členských zemí v rámci Dekády se týkají problematiky vzdělávání, zaměstnávání, bydlení a zdraví. Dalším cílem Dekády je účelné vynakládání evropských strukturálních fondů. Jak uvádí ve zprávě ze dne 20. 8. 2008 bývalá ministryně České vlády Džamila Stehlíková daří se naplňovat cíl zapojení Romů do plnění dekády. Účast Romů v koordinačních a řídicích mechanismech je zajištěna prostřednictvím romských členů v Radě vlády ČR pro záležitosti romské komunity, ve Výboru Dekády a Pracovní skupině romských žen.¹⁴²

Na druhou stranu ale Ivan Veselý, předseda sdružení Dženo, Romano Hangos řekl: „Romské organizace nebyly dostatečně zapojené do přípravy dekády a nesehrály podstatnější roli během vytváření plánů dekády.“, dále uvádí: „Některé státy předvádějí zásadní nepochopení pro myšlenku dekády, coby politického procesu. Během následujících deseti let budou země zapojené do dekády jednoduše v romských záležitostech postupovat podle kurzu, který přijaly již před začátkem dekády. Nezdá se, že dekáda posílí účast Romů na rozhodovacích procesech, ani v záležitostech, které

---

¹⁴⁰ ROMEA. *Česko letos na rok začne předsedat projektu Dekáda romské inkluze*. [online].

¹⁴¹ STRANA ZELENÝCH. *Dekáda romské inkluze je přípravou společné romské, strategie*. [online].

¹⁴² Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. s.143.

se Romů bytostně týkají.“ Veselý dále upozornil, že přinejmenším v ČR nebyla vláda schopná seznámit veřejnost s dekádou a skutečně zapojit Romy do přípravy tzv. akčního plánu dekády.¹⁴³

Sdružení Dženo proto důrazně vyzývá všechny účastnické země a Romy, aby nepropásli skutečnou šanci vypořádat se během dekády se všemi formami romské diskriminace a pomoci Romům s problémy chudoby a sociálního vyloučení.¹⁴⁴

---

¹⁴³ Srov. ROMANO HANGOS. *Je dekáda romské inkluze jen trikem, jak skutečně řešit záležitosti Romů.* [online].

¹⁴⁴ Srov. tamtéž.

3. SOUČASNÉ PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN

Historie lidských práv zahrnuje náboženský, kulturní, filozofický a právní vývoj v celé zaznamenané historii. Jejich koncepci lze vysledovat ve všech hlavních náboženstvích, kulturách i filozofiích. Étos lidského rodu dnes vyžaduje překročit hranice kast, tříd, privilegovaných a neprivilegovaných etnických skupin, aby právo na život, svobodu a štěstí, princip volnosti, rovnosti a bratrství platili pro všechny bez rozdílu.¹⁴⁵

Zatímco moderní hnutí za lidská práva se velmi rozšířila v druhé světové válce,¹⁴⁶ kdy zesilovala snaha snížit závislost standardu ochrany národnostních a etnických menšin na varianci vnitropolitických poměru, postupně narůstalo zakotvení těchto norem (týkající se národnostních a etnických menšin) ve vnitřní legislativě států, a to na nejvyšší možné, zpravidla ústavní úrovni legitimacy a legality. Provázání mezinárodního standardu s vnitřní legislativou se však mohlo projevit teprve po roce 1990, a to v několika vlnách vzestupu standardu ochrany národnostních a etnických menšin. Legislativní zakotvení snižuje prostor pro politické diskuse a zvyšuje závaznost naplnění standardu, což platí jak z hlediska dohledu, včetně mezinárodního, nad naplněním, tak rostoucí kapacita a pravděpodobnost sankcí při nedodržení.¹⁴⁷

3.1. Vývoj a současné právní zakotvení národnostních menšin na mezinárodní úrovni

Vzhledem k tomu že česká republika je součástí evropské unie, zavázala se k respektování a naplňování evropských smluv a úmluv, a proto nemohu nezmínit okolnosti právního zakotvení národnostních menšin na mezinárodní úrovni.

V zásadě neexistuje jednotná, v právním jazyce na široké mezinárodní úrovni používaná, definice národnostní menšiny. I v Evropské unii je vymezení tohoto pojmu ponecháno jednotlivým vládám a chápáno jako vnitřní záležitost toho kterého státu.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Srov. KUČEROVÁ, S. *Étos interkulturní výchovy*. s. 22.

¹⁴⁶ MVČR, *Analýzy sociálně vyloučených lokalit z roku 2006* (MPSV, GAC 2006), [online].

¹⁴⁷ WIKIPEDIE, *Základní lidská práva*, [online].

¹⁴⁸ Srov. NICM, *Menšin-základní informace*, [online].

Z tohoto hlediska je vymezení pojmu národnostní menšina podmíněné společensky a politicky, a proto i nejednoznačné a dobově proměnlivé. Příkladem možno uvést změny v definicích pojmu národnostní menšina, které byly formulovány na půdě OSN v letech 1950 až 1985.¹⁴⁹

Závaznou pro OSN je pouze ochrana menšiny před diskriminací a respektování individuální vůle jednotlivce být příslušníkem menšiny. I Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě přijala postoj OSN a ještě v helsinském Závěrečném aktu (1975) pojala práva menšin jako součást obecně formulovaných lidských práv.¹⁵⁰

Otázka závazných pravidel přístupu k národnostním menšinám byla na evropské úrovni řešena hlouběji až od přelomu 80. a 90. let 20. století. Tehdy dokumenty KBSE (OBSE) postupně programově formulovaly zásadu již nejen ochrany, ale i rozvoje práv národnostních menšin, tedy zásadu jejich aktivní mnohostranné podpory. Formulovaly také zásadu, že menšinová problematika nadále není pouze vnitřní záležitostí státu, ale součástí mezinárodní bezpečnosti a stability. Menšinovou problematikou se v téže době začala intenzivně zabývat Rada Evropy, která převzala iniciativu ve vytváření mezinárodních standardů ochrany a rozvoje práv národnostních menšin.¹⁵¹

3.1.1. Mezinárodní dokumenty zabývající se právy menšin

- *Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin*
- *Konvence o odstranění všech forem rasové diskriminace*
- *Evropská charta lidských práv*
- *Deklarace práv příslušníků etnických, jazykových a náboženských menšin*
- *A základní dokumenty lidských práv*¹⁵²

Závaznost těchto dokumentů je různá, avšak pro státy, které je podepsaly jsou základem pro jejich vnitřní legislativu. Tím společně s dalšími vytvářejí dostatečný právní rámec pro mírumilovnou koexistenci a konstruktivní kooperaci

---

¹⁴⁹ Srov. tamtéž.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž.

¹⁵¹ Srov. tamtéž.

¹⁵² Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech.

různých etnických skupin v rámci demokratického státu.¹⁵³

3.1.1.1. Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin

Za (výchozí) standard integrace je nutné považovat sumu práv národnostních menšin, tak jak ji například shrnuje Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin (Přijata Radou Evropy 1. 2. 1995, 28. 4. 1995 podepsán ČR souhlas s podpisem a Ratifikací.¹⁵⁴ Úmluva vstoupila pro Českou republiku v platnost dnem 1. dubna 1998, současně byl publikován její český překlad ve Sbírce zákonů České republiky pod č. 96/1998 Sb. Ve smyslu článku 25 odstavce 1 Úmluvy pak Česká republika v roční lhůtě od vstupu Úmluvy v platnost pro Českou republiku předložila generálnímu tajemníkovi Rady Evropy zprávu o legislativních a dalších opatřeních, která Česká republika přijala k naplnění zásad stanovených Úmluvou. Informaci vládě České republiky o agendě Úmluvy současně předložil místopředseda vlády a předseda Legislativní rady vlády. Na přípravě Zprávy o plnění zásad stanovených Úmluvou se aktivně podíleli zástupci národnostních menšin v Radě vlády pro národnostní menšiny (dále jen "Rada"), o konečném znění Zprávy jednala opakovaně Rada.¹⁵⁵

3.1.1.2. Konvence o odstranění všech forem rasové diskriminace

Rezoluci Valného shromáždění Organizace spojených národů ze dne 21. 12. 1965 byla přijata Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. Jménem Československé socialistické republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 7. března 1966. S Úmluvou vyslovilo souhlas Národní shromáždění Československé socialistické republiky a prezident republiky ji ratifikoval s výhradou k jejím článkům 17 a 22. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 19 dnem

---

¹⁵³ MULTIKULTURNÍ A INTERKULTURNÍ VÝCHOVA. Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě.

¹⁵⁴ RÁMCOVÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN. [online].

¹⁵⁵ VLÁDA ČR. *Zpráva o stavu národnostních menšin v České republice 2004*, [online].

4. ledna 1969 a tímto dnem vstoupila rovněž v platnost i pro Československou socialistickou republiku.¹⁵⁶

3.1.1.3. Evropská charta lidských práv

Evropské hospodářské společenství jako mezinárodní organizace pro hospodářskou integraci evropských států nevěnovala zvláštní pozornost základním lidským právům. Evropský standard lidských práv po druhé světové válce vyjadřuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1951), sjednaná na půdě Rady Evropy a během následujících desetiletí doplněná protokoly. Orgánem prosazování standardu je Evropský soud pro lidská práva při Radě Evropy. Opomíjení kontroly práva a praxe ES (EHS) základními právy vyvolalo odstup některých členských států, zejména jejich soudnictví, jež posiloval popírání primátu práva ES. Soudní dvůr proto ve své judikatuře začal Evropský a mezinárodní standard základních práv od 70. let zohledňovat. Evropské společenství se nicméně dosud nestalo smluvní stranou Úmluvy a nepodléhá jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva¹⁵⁷.

Potřeba vlastní kodifikace základních práv vzrostla po založení Evropské unie (1993), kdy výrazně posílil politický a společenský rozměr evropské integrace. O přípravě kodexu Evropská unie rozhodla v roce 1999, návrh přípravného konventu byl pak přijat Evropskou radou, Evropským parlamentem a Komisí. Charta byla podepsána při sjednání Smlouvy z Nice v prosinci 2000 a byla prozatímně přijata jako politická deklarace bez právní závaznosti. Odráží moderní pojetí základních lidských, občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv, zejména standard Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dalších instrumentů základních práv Rady Evropy a základní hospodářské svobody ES a navazuje na ústavní tradice členských států. Obsahuje podrobnou preambuli a 54 článků, symbolicky se člení na kapitoly důstojnost, svoboda, rovnost, solidarita, občanství a spravedlnost. Charta shrnuje lidská práva různých generací včetně těch, jejichž formulace je reakcí na současný společenský a vědecký vývoj.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ VLÁDA ČR. Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, [online].

¹⁵⁷ EUROSOP, *Charta základních práv EU*, [online].

¹⁵⁸ Srov. TAMTÉŽ.

Evropský rozměr ochrany základních práv je dán tím, že buď jde o práva jednotlivce přímo v relaci k EU (např. právo na dobrou správu, tedy činnost institucí EU) nebo mají práva obecný charakter, avšak garance jejich respektování ve vztahu k jednotlivcům je povinností členských států ve vztahu k EU. Záměr uplatnit Chartu jako závazný právní instrument ochrany základních práv je přítomný od počátku její existence. Konvent ji v roce 2003 zařadil jako součást návrhu Ústavní smlouvy EU předloženého probíhající mezivládní konferenci. Charta podle svých závěrečných ustanovení nemění dělbu kompetencí členských států a Evropské unie ani Evropského společenství a nesnižuje standard základních práv stanovený mezinárodními smlouvami a ústavami členských států. Předpokládá se, že se uplatní jako měřítko tvorby a uplatňování práva EU jejími orgány a orgány členských států. Soudní dvůr již nyní používá Chartu jako nástroj potvrzující existenci základních práv.¹⁵⁹

3.1.1.4 Deklarace práv příslušníků etnických, jazykových a náboženských menšin

S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a schválil ji podle článku 39 odst. 4 Ústavy České republiky jako mezinárodní smlouvu o lidských právech a základních svobodách ve smyslu článku 10 Ústavy České republiky. Prezident republiky Úmluvu ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, deponitáře Úmluvy, dne 18. prosince 1997. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 28 odst. 1 dnem 1. února 1998 a pro Českou republiku podle odstavce 2 téhož článku vstoupila v platnost dnem 1. dubna 1998. Český překlad Úmluvy se vyhláší současně.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ EUROSKOP, *Charta základních práv EU*, [online].

¹⁶⁰ ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, člen mezinárodní Helsinské federace*. [online].

3.1.1.5. Všeobecná deklaráce lidských práv a svobod

Všeobecná deklaráce lidských práv (UDHR) je nezávazné prohlášení, která přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1948, částečně v reakci na barbarství druhé světové války. UDHR vyzývá členské národy, aby podporovaly řadu lidských, občanských, hospodářských a sociálních práv, tvrdí, že tato práva jsou "základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě". Toto prohlášení bylo první mezinárodní právní snahou omezit chování států a tisku povinností vůči svým občanům po vzoru duality práva-povinnosti. "Uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezadatelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě".¹⁶¹

Jak starověké hinduistické právo (Manu Smriti), tak konfucianismus, či Qu'ran a Desatero přikázání nastiňují některá z práv, nyní zahrnutých ve Všeobecné deklaraci lidských práv.¹⁶²

Naší Evropskou kulturu formovaly pevné křesťanské základy a řecká filosofie. Společně tyto prameny již staletí mluví o lidské důstojnosti, ze které jsou vyvozována lidská práva. Lidská důstojnost se z jejich pohledu odvozuje od náboženského pohledu na člověka (stvoření člověka k obrazu Božímu) a ze dvou pohledů přirozeně lidských. (rozumová přirozenost člověka, která je předpokladem k moudrosti a možnost člověka jednat mravním způsobem, protože je svobodný a má svědomí.)¹⁶³

3.1.1.6. Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech vstoupil v platnost v roce 1976 a dosud byl ratifikován 148 státy. Lidská práva, na jejichž ochranu a podporu pakt vznikl, jsou definována jako:

- *Právo na práci za spravedlivých a příznivých podmínek*
- *Právo na sociální zabezpečení, na přiměřenou životní úroveň a na co nejvyšší možnou úroveň tělesného a duševního blaha*

---

¹⁶¹ ČLOVĚK A JEHO PRÁVA SVAZEK 5. *Rozumíme lidským právům.*

¹⁶² PŘIBÁŇ, J. *Suverenita, právo a legitimita v kontextu moderní filosofie a sociologie práva.*

¹⁶³ MACHULA, T. *Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky.* s. 101-108.

- □ *Právo na vzdělání a využívání výhod kulturní svobody a vědeckého pokroku*
Tomuto mezinárodnímu paktu předcházela diskuze o dělnické otázce, kterou se zabývaly sociální encykliky církevních otců.

V roce 1985 byl Ekonomickou a sociální radou (ECOSOC) založen Výbor pro ekonomická, sociální a kulturní práva, aby dohlížel na zavádění paktu v účastnických státech. Tento osmnáctičlenný orgán tvořený odborníky zkoumá předkládané zprávy a jedná o nich se zástupci příslušných vlád. Na základě hodnocení zpráv pak státům předkládá svá doporučení. Dále vydává obecná hodnocení, jejichž smyslem je zdůraznit význam lidských práv a učinit kroky, aby smluvní státy mohly ustanovení paktu uvádět v praxi.¹⁶⁴

3.1.2. Současné trendy v přístupu k národnostním menšinám v Evropě

V současnosti je evropská politika vůči národnostním menšinám založena na principech odstranění diskriminace, rovnocenné ochrany před zákonem a dodržování všech lidských práv a svobod přiznaných většinovému obyvatelstvu státu (včetně práv politických a účasti na správě záležitostí menšiny). Závazným principem je i ochrana kultury a jazyka menšin (včetně přístupu k mediím). Požadavkem je také posilování vzájemné znalosti kultury, historie, jazyka a víry, a to u příslušníků menšin i většinového obyvatelstva.¹⁶⁵ Tyto standardy ochrany a rozvoje práv národnostních menšin zakotvují dva evropské mezinárodní dokumenty: *Rámcová úmluva o ochraně práv národnostních menšin*¹⁶⁶ a *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*.¹⁶⁷

¹⁶⁴ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN v Praze, Lidská práva – ekonomická, sociální a kulturní práva, [online].

¹⁶⁵ Srov. GABAL, I., Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost., s. 33 – 42.

¹⁶⁶ Formulovaná Radou Evropy a přijatá 1. 2. 1995; ČR ji ratifikovala 18. 12. 1997, v platnost vstoupila 1. 4. 1998.

¹⁶⁷ Formulovaná v roce 1992, ČR ji podepsala 9. 11. 2000, avšak neratifikovala.

3.2. Vývoj a současné právní zakotvení národnostních menšin v ČR

Každá lidská bytost, je bytostí autonomní. Rozhoduje tedy sama o sobě, ale činí tak s odpovědností a s ohledem k druhým lidem, musí přitom řešit spoustu otázek, které vyvstávají z života ve společnosti. Základní otázka zní: „*Kdy máme respektovat svébytnost a autonomii druhého člověka a kdy máme právo nebo dokonce povinnost do této sféry vstoupit?*“¹⁶⁸

Česká republika se otázkou práv národnostních menšin začala zabývat ihned po svém ustavení (1. 1. 1993). Za základ své národnostní menšinové politiky, formulované v roce 1993, přejala **Listinu základních práv a svobod**, jež vznikla jako společný dokument ČSFR na přelomu let 1990 – 1991 a byla uzákoněna 9. 1. 1991 (č.23/1991 Sb.). Listina byla sepsána v době, kdy imigrační příliv cizinců do tehdejší ČR (ČSFR) byl teprve v počátcích. Hovořila ještě o „národnostních a etnických menšinách“ (rozlišovala tedy právní postavení národnostní a etnické menšiny), zakotvovala právo jednotlivce rozhodovat o své národnosti (princip platný v Československu od roku 1948), zakazovala odnárodňování, národnostní diskriminaci. Za podmínek stanovených zákonem zaručovala všestranný rozvoj menšin a jejich kultury, zaručovala právo sdružovat se, vzdělávat se, právo přijímat a šířit informace v jazyce menšin, účastnit se záležitostí týkajících se menšiny. Stanoveny byly podmínky užívání jazyka menšin na veřejnosti a v úředním styku, formulován byl závazek podpory v oblastech ekonomického, sociálního, politického a kulturního života. Obecný zákon o národnostních menšinách a jejich postavení v ČR ovšem v této době ještě neexistoval.¹⁶⁹

Poznání, že lidská práva jsou stálou interkulturní hodnotou, vystupuje do popředí zejména při hledání globální etiky výchovy k lidským právům prostřednictvím pochopení rozdílností a hodnot různých kulturních identit. Specifické hodnoty, které vytvářejí ethos určitého lidského společenství, jsou vyjádřeny a sdělovány prostřednictvím jazyka. Právo vyjadřovat se v e svém vlastním jazyce a hovořit jím se členy svého společenství patří k základním neměnným lidským právům. Nástup globalizace jako projev transformace světové ekonomiky, expanze telekomunikačních a informačních systémů rozvoj jednotného světového trhu, přináší nová ohrožení lidských

---

¹⁶⁸ Srov. Machula, T. „*Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky*“. s. 101-108.

¹⁶⁹ Srov. GABAL, I. *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost*. s. 33 – 42.

práv.¹⁷⁰ Měli bychom hledat podmínky a cesty pro to, aby si jazyk jako projev nezadatelné svobody myšlení a tím neochvějná opora pro uplatnění rovných lidských práv příslušníků rozdílných identit, v nadcházejícím století totální vlády moderních technologií, informačních a komunikačních systémů, zachoval svou kulturu a pestrost¹⁷¹.

Bez kritického zamyšlení a analytických přístupů odpovídajících současné právní a sociální realitě i technickému a technologickému rozvoji by bylo jen stěží možné najít univerzální klíč k rozvíjení základní myšlenky Všeobecné deklarace lidských práv, že „všichni členové lidského rodu se rodí rovni v právech a důstojnosti“.¹⁷²

Lidská práva jsou samozřejmě postavena z hlediska etiky i očekávání mnohem výše, jsou nadřazena z morálního hlediska nad právy občanskými. Nejsou ale „vymahatelná“, podobně jako není vymahatelné na druhém člověku zachování norem morálních. Občanská práva jsou jen jakýmsi minimem práv lidských. Lidských práv se mohu dovolávat, ale nejsou-li plněna, nemohu toho druhého proto hnát k soudu, nemohu jejich plnění právně vymáhat. Stát, či jemu podřízené orgány, má a vlastně musí zajišťovat pouze práva občanská. Práva lidská může propagovat, doporučovat, podporovat ty, kteří je hájí a plní, ale sám je výkonnou mocí zajišťovat nemůže.¹⁷³

Je velmi důležité chránit menšiny a jejich rovnoprávné postavení ve většinové společnosti posilovat vhodnou legislativou.¹⁷⁴ Péče o práva příslušníků menšin zahrnuje:

- vzdělávání v mateřském jazyku¹⁷⁵
- kulturní aktivity, program uchování a rozvoje národnostních kultur¹⁷⁶
- šíření a přijímání informací v mateřském jazyku¹⁷⁷

---

¹⁷⁰ Srov. KROUPOVÁ, A. *Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě*.

¹⁷¹ Srov. tamtéž.

¹⁷² Srov. GABAL, I. *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost*. s. 33 – 42.

¹⁷³ Srov. KROUPOVÁ, A. *Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě*.

¹⁷⁴ ŠIŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 57-58.

¹⁷⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR–polské národní školství, slovenské národní školství, vzdělávací programy pro romské děti a mládež, dotační politika MŠMT ČR.

¹⁷⁶ Dotační politika Ministerstva kultury ČR.

3.2.1 Ústava ČR

Ústava demokratické České republiky spolu s Listinou základních práv a svobod tvoří základ našeho ústavního pořádku. Zde jsou normativně vyjádřeny a shrnuty stěžejní zásady o uspořádání základů celé společnosti a státu. Je zde vymezen způsob nabývání a organizace státní moci, působnost státní moci a zejména pak postavení občana ve státě (především ve vztahu ke státní moci) a postavení státu ve vztahu k občanovi. Jako základní zákon republiky má ústava mezi ostatními jejími zákony zvláštní, mimořádné postavení. Na ní spočívá celý právní řád. Všechny ostatní zákony a právní předpisy s ní musí být v souladu. Ústava je dokumentem politickým i právním¹⁷⁸.

3.2.2. Listina základních práv a svobod v ČR

Základní práva a svobody jsou v *Listině* označeny jako nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Z této formulace a z preambule *Listiny* vyplývá, že *Listina* tato práva a svobody nezakládá (nevytváří), ale deklaruje jako přirozená práva existující nezávisle na *Listině*. Některá práva jsou přiznána každému, některá jen občanům.¹⁷⁹

3.2.3. Právní zakotvení národnostních menšin ve vnitřní legislativě ČR

Z pohledu České republiky umožnil teprve pád železné opony, aby se na mezinárodní a tím i pro nás platný standard dostala ta tendence v ochraně národnostních a etnických menšin, kterou již USA a západní Evropa (samozřejmě se značnou variací v jednotlivých zemích) uplatňovaly přinejmenším od 70. let. Touto tendencí byla aktivní a specifická podpora národnostních a etnických menšin z hlediska jejich integrace do většinové společnosti, z hlediska jejich rozvoje, postavení a šancí v reálné dynamice zemí i společností.¹⁸⁰

Vývoj standardu ochrany menšin od jejich politického po mezinárodně právní zajištění provázal výrazný vzestup standardu ochrany i práv menšin. Od počátků tohoto

---

¹⁷⁷ Rozhlasové a televizní vysílání, vydávání periodického a neperiodického tisku.

¹⁷⁸ Srov. DOSTÁLOVÁ, R. *Rozumíme lidským právům?*.

¹⁷⁹ Srov. PARLAMENT České republiky, Poslanecká sněmovna, [online].

¹⁸⁰ Srov. GABAL, I., *Zahraniční inspirace k integraci Romů*.

století byla základním cílem alespoň ochrana národnostních menšin před násilnou asimilací, ochrana teritoriálního a místního usídlení, existence komunit a jejich menšinové „infrastruktury“, vlastního jazyka, náboženství. V návaznosti na tento minimální standard byl formulován požadavek nediskriminace pro tuto etnickou či národnostní příslušnost (rovnost před zákonem, ožívání základních lidských práv, ochrana před násilnou diskriminací).¹⁸¹

Tuto minimalistickou koncepci vymezující práva a ochranu menšin především negativně - co se nesmí menšinám dít (nediskriminovat, neasimilovat) – obsahuje ještě již zmíněná *Všeobecná deklarace lidských práv* OSN z roku 1966. Obdobného standardu se přidržel i *Závěrečný akt v Helsinkách* (1975), který také akcentuje negativní vymezení a pasivní ochranu menšin, avšak svazuje menšinová práva s lidskými právy a jejich platností i pro příslušníky menšin.¹⁸²

3.2.3.1 Zákon o právech příslušníků národnostních menšin č. 273/2001 Sb.

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin, tzv. menšinový zákon, začal v ČR platit od 2. 8. 2001 (č. 273/2001 Sb.). Jeho právní rámec ovlivnily *Listina základních práv a svobod*, *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*, a také *Doporučení Rady Evropy č. 1201* z roku 1993 (definice národnostní menšiny). Menšinový zákon citlivě reagoval na změnu intenzity imigrace a změnu národnostní skladby imigrantů. Začal odlišovat příslušníky národnostních menšin a cizince. Proto položil důraz na definování pojmů národnostní menšina a příslušník národnosti menšiny.¹⁸³

Menšinový zákon stanoví:

a. Národnostní menšina je společenství občanů ČR žijících na území současné české republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují

---

¹⁸¹ Srov. KROUPOVÁ, A. *Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě*.

¹⁸² Srov. tamtéž.

¹⁸³ GABAL, I., *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost.*, s. 33 – 42.

vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

*b. Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti*¹⁸⁴

Občanům ČR, kteří se hlásí k jiné než české národnosti, tedy menšinový zákon zaručuje specifická „národnostní práva“. Zvláštní předpisy pak stanoví práva cizinců, tj. osob s povolením k dlouhodobému či trvalému pobytu v ČR.¹⁸⁵

Statut národnostní menšiny má zásadní význam pro postavení příslušníků národnostních menšin – jak po stránce legislativní, tak po stránce kulturní a společenské. Statut národnostní menšiny byl prozatím přiznán dvanácti menšinám: bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské a ukrajinské. Některé národnostní menšiny v ČR ovšem ochranu požívají také na základě mezistátních bilaterálních smluv a dohod. Jsou to menšina polská (č. 416/1992 Sb.), německá (č. 521/1992 Sb., čl. 20, odst. 1-5, čl. 21, odst. 1-3), slovenská (č. 235/1993 Sb.) a chorvatská (č. 47/2002 Sb.).¹⁸⁶

Práva příslušníků národnostních menšin. Menšinový zákon zaručuje příslušníkům národnostních menšin tato základní práva:

- *Právo na svobodnou volbu příslušnosti k národnostní menšině, za kterou nesmějí být diskriminováni. Orgány veřejné správy nevedou evidenci o národnosti a tedy ani o příslušnosti k menšině.*
- *Právo na sdružování v národnostních sdruženích, v politických stranách a v politických hnutích.*

---

¹⁸⁴ VLÁDA ČR, *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, [online].

¹⁸⁵ GABAL, I., *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost.*, s. 33 – 42.

¹⁸⁶ GABAL, I.: *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost.*, s. 33 – 42.

- *Právo účasti na řešení záležitostí národnostní menšiny. Toto právo příslušníci národnostních menšin vykonávají prostřednictvím výborů pro národnostní menšiny a Rady vlády pro národnostní menšiny.*
- *Právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny.*
- *Právo na zachování, rozvoj a respektování kultury, tradic a jazyka národnostních menšin. Pro tento rozvoj vytváří stát podmínky a podporuje programy zaměřené na divadla, muzea, galerie, knihovny, dokumentační a další kulturní a společenskou činnost národnostních menšin.*
- *Právo na šíření a přijímání informací v jazyce národnostní menšiny. Stát podporuje vydávání periodického i neperiodického tisku, a také rozhlasové vysílání v jazycích národnostních menšin, které „tradičně a dlouhodobě“ žijí na území ČR.*
- *Národnostní menšiny, které „tradičně a dlouhodobě“ žijí na území ČR, mají právo na výchovu a vzdělávání v mateřském jazyce ve školách, v předškolních zařízeních a školských zařízeních – za podmínek, které stanoví právní předpisy. Tyto menšiny mohou také zřizovat soukromé školy s vyučovacím jazykem menšiny, soukromá předškolní a školská zařízení.*
- *Národnostní menšiny, které „tradičně a dlouhodobě“ žijí na území ČR, mají právo, aby názvy obcí, v nichž žijí, a také názvy ulic, veřejných prostranství, budov a dalších objektů byly uvedeny vedle češtiny i v jazyce menšiny.*
- *Národnostní menšiny, které „tradičně a dlouhodobě“ žijí na území ČR, mají právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy.*
- *Národnostní menšiny, které „tradičně a dlouhodobě“ žijí na území ČR, mají právo na zveřejnění oznámení o době a místě konání voleb a další informace pro voliče v jazyce národnostních menšin¹⁸⁷*

Speciální zákony pak upravují účast příslušníků národnostních menšin na řešení věcí, které se jich týkají, užívání mateřského jazyka ve veřejném životě, rozšiřování a

---

¹⁸⁷ VLÁDA ČR, *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, [online].

přijímání informací v jazyce národnostních menšin, vzdělávání se v jazyce národnostních menšin, uchovávání a rozvoje kultury národnostních menšin a zákazu diskriminace.¹⁸⁸

3.2.3.2 Legislativní rámec diskriminace a rasového násilí

V této části je uveden přehled důležitých právních norem vztahujících se k diskriminaci a rasovému násilí. Jedná se především o normy mezinárodní, které jsou pro Českou republiku závazné.

Závaznými mezinárodními normami jsou:

- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (95/1974 Sb.), která obsahuje definici rasové diskriminace
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (120/1976 Sb.)
- Mezinárodní úmluva o potlačování a trestání zločinu apartheidu¹⁸⁹ (116/1976 Sb.)
- Úmluva o zabránění a trestání zločinů genocidia (32/1955 Sb.)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (120/1976 Sb.)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.)
- Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.)
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (96/1998 Sb.)

Zde je vymezení základních vnitrostátních právních předpisů zakazující projevy diskriminace, včetně rasové v kontextu právní síly:

- Zákon č. 1/1993 Sb., (Ústava ČR) čl. 6
- Zákon č. 2/1993 Sb., (Listina základních práv a svobod)Lidé jsou svobodní a navzájem sobě rovní v důstojnosti i v právech. Příslušnost k jakékoliv národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.
- Zákon č. 140/1961 Sb., (trestní zákon), ve znění pozdějších předpisů

---

¹⁸⁸ GABAL, I.: Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost., s. 33 – 42.

¹⁸⁹ Označení pro politiku rasové segregace zejména v kontextu bývalého uspořádání na jihu Afriky.

Jedná především o tato ustanovení trestního zákona:

§ 196 Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci

§ 198 Hanobení národa, rasy a přesvědčení

§ 198a Podněcování k národnostní a rasové nenávisti

§ 259 Genocidium

§ 260 Podpora a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod Občanů

- Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Zákon říká: „Příslušníkem národnostní menšiny je ten občan České republiky, který se za takového sám považuje.“

3.2.3.3. Antidiskriminační zákon

Za účelem souladu českého právního řádu s požadavky práva ES byl schválen nový antidiskriminační zákon (zákon č. 198/2009 Sb., O rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, dále jen zákon), který nabyl účinnosti dne 1. 9. 2009. Právo na rovné zacházení a ochranu před diskriminací je základním lidským právem garantovaným Listinou základních práv a svobod. Jako takové je tedy nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Výjimku může stanovit pouze zákon v souladu s mezinárodními úmluvami o lidských právech a svobodách.¹⁹⁰

Oblasti, ve kterých zákon toto základní právo upravuje, jsou následující:

- *zaměstnání, přístup k zaměstnání a povolání, samostatné výdělečné činnosti*
- *odborné vzdělávání, poradenství a rekvalifikace*
- *členství a účasti v organizacích pracovníků nebo zaměstnavatelů*
- *sociální ochrana včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče, sociální výhody*
- *vzdělání a přístup ke zboží a službám, které jsou k dispozici veřejnosti, včetně bydlení.*

---

¹⁹⁰ Srov. JANŠOVÁ, M., DVORÁČEK, R. *Antidiskriminační zákon je tu. Co přináší nového?*. [online].

Diskriminační důvody, před kterými zákon chrání, a které vycházejí přímo ze Smlouvy o založení ES a příslušných směrnic, jsou:

- □ *rasové nebo etnického původu, národnost, pohlaví, přičemž za diskriminaci z důvodu pohlaví se má také diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství a otcovství nebo pohlavní identifikace*
- *sexuální orientace*
- *věk*
- *zdravotní postižení*
- *náboženské vyznání či víry.*¹⁹¹

Zákonná úprava se vztahuje jak na diskriminaci přímou, tak i nepřímou a za diskriminaci je považováno také obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci. Jako základní právní prostředek ochrany před diskriminací označuje zákon možnost domáhat se u soudu zejména toho, aby bylo upuštěno od diskriminace a odstraněny následky diskriminačního zásahu, a dále přiměřeného zadostiučinění. Jestliže by tato náprava nebyla vzhledem k tomu, že byla v důsledku diskriminace značně snížena dobrá pověst nebo důstojnost postižené osoby nebo její vážnost ve společnosti, dostatečná, má poškozený dle zákona také právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Její výši určí soud dle závažnosti vzniklé újmy a okolnostem porušení práva.¹⁹²

Významnou pomocí proti diskriminaci mají být dále instituce, které budou poskytovat informace o možnostech právní pomoci a součinnost při sepsání nebo doplnění návrhů a podání osobám, které se ochrany před diskriminací domáhají. Tyto instituce mohou dále podávat správním úřadům vykonávajícím kontrolu nad dodržováním právních předpisů podněty k provedení kontroly nebo k zahájení správního řízení.¹⁹³

---

¹⁹¹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN v Praze, Lidská práva – ekonomická, sociální a kulturní práva. [online].

¹⁹² Srov. JANŠOVÁ, M., DVOŘÁČEK, R., *Antidiskriminační zákon je tu. Co přináší nového?*, [online].

¹⁹³ Srov. tamtéž.

3.2.3.4 Problematika diskriminace

Rasová diskriminace je definována hned v prvním článku *Mezinárodní úmluvy* o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965 jako jakékoliv rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života. Diskriminace porušuje rovnoprávnost lidí, jak ji definuje *Všeobecná deklarace práv člověka*: „*Všichni lidé se rodí svobodní a jsou si rovni v důstojnosti a právech*“.¹⁹⁴

Diskriminace také člověka ponizuje a ve svém důsledku znamená, že je jeho „startovní čára“ vyznačena jinde než ostatním, což není v liberálně orientované ekonomice a trhu postaveném na konkurenci možné.¹⁹⁵

Diskriminace může být buď přímá, nebo nepřímá. Podle směrnice Evropské Unie 2000/43/EC je za přímou diskriminaci považována situace, kdy je s osobou zacházené méně příznivě, než by bylo zacházeno s jinou osobou na základ rasového nebo etnického původu. Naopak k nepřímé diskriminaci dochází prostřednictvím na první pohled neutrálních ustanovení, kritérií nebo praxe, jež by osoby určitého rasového nebo etnického původu zvláště znevýhodnila v porovnání s ostatními.¹⁹⁶

Nepřímá diskriminace nemusí být vždy vědomá. Tato situace není dostatečně legislativně řešena, neexistují mechanismy, jimiž se při zjevně doložitelných případech lze domoci nápravy a postihu odpovědných osob.¹⁹⁷

Je cítit od části majoritní společnosti zaujímat vůči romskému etniku nediferencované a stereotypní postoje, které se projevují i v diskriminačních tendencích v nejrůznějších oblastech společenského života, oblasti zaměstnání, vzdělávání, ale i v přístupu do veřejných zařízení. K tomuto problému bylo vládou na základě Bratinkovy zprávy uloženo ministru průmyslu a obchodu ve spolupráci s Českou obchodní inspekcí

---

¹⁹⁴ Srov. VLÁDA ČR, *Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*, [online].

¹⁹⁵ Srov. tamtéž.

¹⁹⁶ Srov. KROUPOVÁ, A. *Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě*.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž.

důsledně dbát dodržování zákona o ochraně spotřebitele.¹⁹⁸ Distance majoritní společnosti vůči romskému etniku - provázená v některých případech otevřenými předsudky a projevy interetnické nesnášenlivosti – nabývá mezi některými sociálními a politickými skupinami xenofobních až rasistických rozměrů. Nejextrémnějším jevem současnosti je rasově motivované násilí a psychický teror páchaný ultrapravicovými extrémistickými skupinami. Oběti těchto útoků jsou zejména Romové.¹⁹⁹

Rasově motivované násilí je velmi složitým komplexem jevů, které není možno redukovat pouze na činy spojené s určitými ideologickými nebo politickými motivy“. Je třeba jakékoliv násilí vidět jako proces, jehož součástí jsou i další společenské události, které mají mezi sebou spojitost.²⁰⁰

V rasově motivovaných činech existuje souvislost mezi fyzickým násilím, výhrůzkami, zastrašováním a dlouhodobým vztahem dvou komunit. Neustálé a opakované násilí, výhrůžky a zastrašování vytvářejí prostředí, které ještě umocňuje jednotlivé trestné činy. Pokud jde o rasisticky motivované násilí, k němuž dochází především proti Romům, byli viníci doposud postihováni slabě. Protirasistická část veřejnosti vidí vinu hlavně na straně soudců. Soudci jsou v těchto případech často bezmocní, jde totiž o důkazní nouzi²⁰¹.

Občané odmítají svědčit ve prospěch Romů jednak proto, že k nim mají averzi, jednak ze strachu před pomstou rasistů. Etnicky motivovaná kriminalita má mimořádně negativní vliv na vývoj interetnických vztahů v České republice a na atmosféru v romských společenstvích podlamuje důvěru Romů ve státní instituce.²⁰²

Zákonem nejsou upraveny sankce pro případy diskriminace ve školství, ve zdravotnictví, v zaměstnání, v sociální péči, ve vězeňství a v dalších oblastech života. Lze tedy konstatovat, že právní úprava České republiky splňuje jen povinné minimum plynoucí z ratifikovaných mezinárodních úmluv. Je paradoxní, že tyto úmluvy samy obsahují podrobnější vymezení než české zákony, které by měly postih diskriminace upřesňovat.

---

¹⁹⁸ PŘEDSEDNICTVO DEMOKRACIE, LIDSKÝCH PRÁV A PRÁCE, *Zpráva o stavu lidských práv za rok 2008*, [online].

¹⁹⁹ Srov. DOSTÁLOVÁ, R. *Rozumíme lidským právům?*.

²⁰⁰ Srov. BURIÁNEK, J. a kol. *Interkulturní vzdělávání*. 2002.

²⁰¹ Srov. tamtéž.

²⁰² Srov. tamtéž.

4. KDE JE ASIMILACE OSPRAVEDLIVITELNÁ?

„Rozvoj národa se neuskutečňuje v první řadě penězi ani ne materiální pomocí a také ne technickou strukturou, ale mnohem víc formací svědomí, vyzráváním postojů a zvyků. Člověk je hlavním činitelem rozvoje, ne peníze a ne technika.“²⁰³

V následující kapitole se budu na konkrétních aspektech života Romů zabývat otázkou, zda lze asimilaci Romů v České republice považovat za eticky přijatelnou či nikoliv. Je samozřejmostí, jak jsem již psala v Úvodu této práce, že ve fungující demokracii nemůže společnost od nikoho naprostou asimilaci požadovat.²⁰⁴ To je dnes již s ohledem na historické zkušenosti a vývoj v oblasti národnostních menšin neoddiskutovatelný fakt. Na druhou stranu překonat sociální vyloučení, které znamená postavení mimo hlavní sociální a ekonomickou dynamiku země, znamená návrat do procesu integrace a asimilace²⁰⁵.

Pokud se ptáme odborníků na Romskou problematiku konkrétně na otázku asimilace, mají různé názory.²⁰⁶ Při bližším pohledu je zřejmé, že pojem asimilace je zapeklité mnohoznačný a nese sebou břemeno přerůzných strachů, předsudků a zlých historických zkušeností,²⁰⁷ což potvrzují i odpovědi některých respondentů z mého výzkumného vzorku.²⁰⁸ Někteří odborníci se přiklánějí k názoru: Abychom dosáhli úspěšné integrace je nutné nejdříve nějaké té asimilace. Odborníci diskutují o tom, co je to vlastně asimilace, a kolik asimilace je nutno k dobré integraci?

---

²⁰³ JAN PAVEL II. *O stálé platnosti misijního povolání*. čl. 58

²⁰⁴ Srov. DEUTSCHMANN, H., *Kolik asimilace potřebuje dobrá integrace?*, [online].

²⁰⁵ Asimilující se jedinec či skupiny se úplně přizpůsobí, aniž je to nezbytně nutné, přitom společnost nemusí vytvářet jakékoliv zvláštní nebo vědomé podmínky, aby se tento proces zdařil. Někdy si tohoto procesu ani není vědoma.“ A To je právě případ asimilace jednotlivých příslušníků romských komunit. Je nepochybné, že mnozí Romové v průběhu svého pobytu se u nás asimilovali buď dobrovolně, nebo v různých historických etapách také nedobrovolně pod tlakem státní moci, což jsem podrobně popisovala v oddílu 2.2 Historie přístupu k Romům v českých zemích. Je však pravdou, že to zřejmě nikdy nebyl plošný proces, týkající se velkých skupin, ale spíše nenápadný děj, jehož nositeli byli jednotliví Romové a jejich nejbližší. Například jak už bylo uvedeno v předchozí kapitole mezi lety 1945 a 1965 přicházeli Romové do Čech spontánně a dobrovolně.

²⁰⁶ Viz. příloha č. 1, vlastní výzkum.

²⁰⁷ Srov. DEUTSCHMANN, H., *Kolik asimilace potřebuje dobrá integrace?*, [online].

²⁰⁸ Viz. příloha č. 1, vlastní výzkum.

Pragmatický pohled snímá z asimilace punc hrozby, a ukazuje nám ji jako nutnou součást života v „nové zemi“ pro každého, kdo v ní chce žít plnohodnotný život. Dnes vidíme tři spektra přístupu jak pracovat s romskou problematikou. První je lidsko-právní, což znamená, že nikoho nelze diskriminovat. Druhý je etnicko-kulturní, jelikož Romové tvoří etnikum, mají jazyk, hudbu, slovesné umění. Třetí je pohled sociální. Romové tvoří do určité míry ohroženou skupinu, většinou žijí na úrovni chudoby, žijí ve vyloučených lokalitách. Při hledání odpovědi na otázku „Kde je asimilace ospravedlnitelná“ se budu dotýkat těchto výše popsaných perspektiv přístupu k romské problematice.

V následující části práce se nebudu zabývat jednou každou z nich, protože se navzájem prolínají a tvoří společně neoddělitelný celek, jak jsem podrobně ukázala v kapitole 2.6.2 Koncepce Romské Integrace, ale budu vycházet z jednotlivých aspektů života člověka.

4.1 Právní aspekt

Česká republika jako právní stát zaručuje všem svým obyvatelům stejná základní zákonná, společenská i lidská práva. Jak jsem popisovala v kapitolách výše, nebyl tento koncept uplatňován vždy. Dnes tedy zákon každému z nás zaručuje svobodu a rovnost, jak v právu, tak v důstojnosti. Velká část společnosti si stále není plně vědoma svých práv, i přesto že mají dle mého názoru podporu potřebnou k tomu, aby svých práv využívali. Tento fenomén vnímám v celé společnosti, a proto není divu, že v Romské populaci je také nízké povědomí o možnostech domáhat se všech svých práv.

K této situaci přispívá nedůvěra klientů romské komunity k institucím, které za několik posledních staletí Romy pronásledovaly a vnucovaly jim jiný způsob života, práce i kultury. Tyto instituce spravuje většinová společnost, která je také sama často ovlivněna nedůvěrou, což plyne z neznalosti a zobecňování života menšin. Naskytá se otázka, co by se změnilo, kdyby ve správě institucí bylo větší zastoupení příslušníku z řad národnostních menšin. V administrativní rovině instituce omezují participaci národnostních menšin na řešení vlastních problémů. Vzpomínám na nedávné konflikty mezi majoritou a romskou komunitou na Šluknovsku, které vyvolaly celorepublikovou vlnu diskuze na téma přerůstajících problémů sociálně vyloučených

lokalit. Během těchto diskuzí se jistě také v souvislosti s ekonomickou krizí, neustále argumentovalo nedostatkem financí.

Navzdory jasným a jistě pravdivým tvrzením, nelze souhlasit s názorem tak populistickým jako že současná ekonomická situace neumožňuje řešení systémová. Peníze nejsou tak podstatné, jak podstatná je dobrá vůle řešit situaci v rámci existujícího právního pořádku.

V souvislosti se znalostí svých práv a jejich domáhání vnímám jako paradoxní tu skutečnost, že se setkávám často s představou Roma jako člověka dobře znalého svých práv, který je mimořádně schopný si tato práva vždy a někdy i na hraně vydobýt.

Tato představa vyvolává dojem Roma jako člověka, který má větší práva než kdokoli jiný, a může tato práva snadněji uplatňovat. Tedy zdání existence dvojího právního řádu, což dle mého názoru také vyvolává etnické napětí. Toto napětí vytlačuje tuto skupinu ze společnosti, ale přece na základě lidské důstojnosti patří každý člověk ze své podstaty do společnosti, má rovná práva a příležitosti a nemusí je nikomu dokazovat.

Mluvíme-li o právech, musíme mluvit i o povinnostech. Mluvíme-li o svobodě, nesmíme zapomenout na zodpovědnost. Naplnění tohoto požadavku asimilace je nutností pro fungování společnosti.

4.2 Střet kultur aneb rovnost nepředpokládá stejnost

Kulturu lze definovat jako určitý společenský rámeček, který jsme si společně pro snazší komunikaci vytvořili a předáváme z generace na generaci a také měníme. Každý člověk je ovlivněn od dětství kulturním prostředím, v němž se pohyboval.²⁰⁹

Dnes vnímáme přítomnost mnoha kultur v naší společnosti²¹⁰, díky tomu můžeme využít možnost vzájemného obohacení zvyků více kultur, stěžejním proto to obohacení je vzájemný dialog a spolupráce. Majorita v rámci integračního modelu usiluje o zařazení menšin do společnosti při zachování většiny jejich specifík, musejí se na druhou stranu menšiny v určitých ohledech adaptovat na dominantní kulturu, tj. respektovat společenské instituce a přizpůsobit se nejen platnému právu, nýbrž i

---

²⁰⁹ VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK, A-O. Praha: Karolinum, 1996. s. 668

²¹⁰ Interkulturní společnost je taková společnost, kde skupiny rozmanitých kultur žijí v jednom sociálním prostoru bez předsudků a dokáží spolupracovat. Je také charakterizována vzájemným přijetím a rovným postavením jednotlivých kultur při zachování maxima jejich různorodosti.

základním společenským hodnotám. To znamená, že příslušníci menšin se přizpůsobí politickému systému, ale další kulturní a sociální specifika, která tomuto systému neodporují, si mohou ponechat a jsou v nich i podporováni.²¹¹

Zajímavostí je výzkum Navrátila zaměřeném právě na adaptační strategie Romů, jehož výsledky zmiňuje v knize *Romové v české společnosti*. Rozlišuje zde čtyři integrační, neboli adaptační strategie menšin v majoritní společnosti, stejně tak jak jsem již uváděla v kapitole 2.5.1 *Typy soužití minority a majoritní společnosti*.²¹²

Tyto čtyři typy²¹³ adaptačních strategií pak Navrátil zkoumá ve třech rovinách, a to v kulturní, sociální a politické. V kulturní oblasti jsou výsledky velmi nejasné a nejednoznačné. Na základě poznatků výzkumu však Romové zaujímají postoj mezi asimilační a integrační strategií. „Vzhledem k tomu, že Romové přijímají český jazyk, uvádějí českou národnost, udržují tradiční endogamii.“²¹⁴

Trendem dnes je zařazení menšin do společnosti při zachování většiny jejich specifík. Na druhou stranu se musejí menšiny z části adaptovat na dominantní kulturu, tj. respektovat společenské instituce a přizpůsobit se nejen platnému právu, nýbrž i základním společenským hodnotám. To znamená, že příslušníci menšin se přizpůsobí politickému systému, ale další kulturní a sociální specifika, která tomuto systému neodporují, si mohou ponechat a jsou v nich i podporováni. Z tohoto vyplývá, že asimilace v tomto aspektu života je etická do té míry, dokud nepotlačuje kulturu. Toto také dokládá existence menšinového zákon, který specifikuje přípustnou míru asimilace.

Interkulturní společnost aktivně podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Základními stavebními kameny jsou tolerance, rovnost příležitostí a aktivní úsilí o vyvarování se negativních předsudků a stereotypů.²¹⁵

Žijeme-li skutečně v interkulturní společnosti, nabízí se otázka, do jaké míry zná tato společnost kulturní hodnoty předků dnešních Romů? Podstatné je, že se již vyskytly názory, které konstatují, že Romové nejsou zaostalá komunita, jak se mělo všeobecně za to. Jsou jen jiná společnost, postavená na jiných principech s odlišným kulturním

---

²¹¹ Srov. *Policie v multikulturní společnosti* [online].

²¹² Srov. NAVRÁTIL P., *Adaptační strategie*, s. 170.

²¹³ Tj. integrace, asimilace, segregace, marginalizace

²¹⁴ Srov. NAVRÁTIL P., *Adaptační strategie*, s.171

²¹⁵ ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 33

základem. Dokud ji nepochopíme, tak s tím nic neuděláme. Jak můžeme chtít dialog mezi odlišnými kulturami v naší společnosti, když povědomí o menšinových kulturách je velmi malé. Cesta k tomuto dialogu vede přes vzdělávání, které je základním předpokladem informovanosti a výchově ke skutečnosti, rovnost neznamená uniformovanou stejnost.

Sama o sobě zajímavá schopnost vědět o druhém jako o jiném a rozdílném ode mne, neříká nic o tom, proč by mne tento druhý měl vůbec nějak zajímat, ať již je jaký chce.²¹⁶ A na další stránce si odpovídá. Žádný člověk nežije v nicotě. S dalšími, odlišnými lidmi sdílí stejný životní prostor tohoto světa, a proto se s dalšími lidmi dostává do přímé i nepřímé interakce.²¹⁷

Upevňování kulturní identity Romů vyžaduje změnu postojů a otevřenost české společnosti vůči romské národnostní menšině tak, aby se v ní Romové i přes svou kulturní odlišnost cítili jako její plnoprávní členové. Současným problémem jsou uzavřenost a negativní postoje české veřejnosti vůči této národnostní menšině.

Zde se uplatňuje Spinozovo upozornění, že lidé mají tendenci činy člena jiné skupiny vydávat za charakteristické pro tuto skupinu jako celek. Pro zamyšlení na závěr si pokládám otázku, kolik dobrých příkladů ze života menšin můžeme vidět v televizním vysílání nebo na stránkách denního tisku.²¹⁸

4.3 Život Romů ve společnosti

Současný život Romů ovlivňuje jak dnešní přístup k řešení romské otázky, tak následky opatření minulosti. Problémem je rovněž špatná adaptace Romů na novou postkomunistickou dobu, která vyžaduje samostatnost jedince a jeho schopnost tzv. postavit se na vlastní nohy. Tento fakt z Romů dle mého názoru dělá trochu odlišnou menšinu mezi ostatními, které se vyskytují na území ČR. Jejich situace tedy není nijak příznivá a vlivem několika faktorů se tak někteří příslušníci této komunity v dnešní době ocitají v pasti sociálního vyloučení.

Historické zkušenosti nám ukazují chyby, kterých bychom se měli vyvarovat. Nejedná se jen o opatření, která nebyla funkční, ale i o ty které měly výrazné negativní důsledky. Jedním z nejpalčivějších problémů dnešních Romů je překonání bariéry

---

²¹⁶ Srov. VALACH, M., *Češi v neklidné době*, s. 191

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 192

²¹⁸ Spinoza, B. *Pojednání o nápravě rozumu a o cestě, kterou je veden přímo k pravému poznání věcí*.

finanční závislosti na státu a zvýšení vzdělanosti, což přímo ovlivňuje velkou míru nezaměstnanosti a úroveň bydlení. Toto ve své knize reflektuje i Barša, který k výše zmíněným problémům přidává také neúměrně velký podíl na trestné činnosti.²¹⁹

K tomuto faktu se váže řada souvislostí, kterými se budu Dále zabývat a budu je reflektovat v zorném úhlu tématu mé práce.

4.3.1 Past sociálního vyloučení

Sociální vyloučení je chápáno jako ohrožení integrity společnosti a zpochybnění společné identity jejích členů. I dnes může sociální vyloučení představovat mechanismus určující, kdo kam patří či nepatří – jaká identita je mu upřena a jaká přisouzena.²²⁰

„Bůh, který nám dal život, nám dal svobodu“. Pro Tomáše Akvinského se tímto výrokem člověk stává oslavou vesmíru, obraz boha na zemi, stvořený ve svobodě k obrazu božímu. Tomáš Akvinský dává do kontrastu člověka a další životní formy na zemi. To, co je neživé je pro něj volné, aby se s tím dalo hýbat. Rostliny a zvířata mají vnitřní princip pohybu, ale lidé mají ještě další princip. Ten se týká jejich svobody, v rámci které uvažují a volí mezi cíli, ke kterým budou směřovat a mezi prostředky jak k těmto cílům dojdou.²²¹ Člověk chycený do pasti sociálního vyloučení zůstává nadále svobodným, ale prostředky mezi kterými se rozhoduje, jsou limitovány.

Hlavním motivem vymezení podstaty sociálního vyloučení v dnešní společnosti je upření práva. Obecně platné a rozšířené pojetí v Evropské unii vymezuje sociálně vyloučené jedince „jako občany, kteří z důvodů, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo.“ V této definici je určen systém společnosti, do níž je žádoucí, aby byli tito vyloučení jedinci integrováni. Předpokládá se přitom nejen silný důraz na existenci práva těchto jedinců na integraci, ale současně i existence jejich vlastní vůle být integrováni.²²²

---

²¹⁹ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 273

²²⁰ Srov. MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurs, agenda* [online].

²²¹ NOVÁK, P. *Filosofie svobody*. s. 181-182.

²²² Srov. MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurs, agenda*. [online].

Podle Barši jsou Romové u nás vyloučeni z politického života, což bylo patrné již ze zákona č.40/1993 Sb., O nabytí a pozbytí státního občanství České republiky o kterém jsem podrobně psala v kapitole 2.5 Rozdělení federace, vznik ČR. Dalším problémem je absence účasti Romů na politickém životě vlivem nedůvěry ze strany majority. Kulturní vyloučení lze spatřovat v tom, že velký počet romských dětí nenavštěvuje běžné základní školy. Vysoká nezaměstnanost, nízká úroveň bydlení a další jevy poukazují na to, že jsou Romové na okraji společnosti i v sociálně ekonomické oblasti. V každé této oblasti, ze které jsou Romové vyloučeni, existují podle Barši možné druhy integrace, které by pomohly zlepšit současnou situaci soužití. Dnes totiž bohužel převažuje v daných oblastech segregace Romů od majoritní společnosti.²²³

4.3.2 Problematické aspekty Života Romů v současné české společnosti

Je známou pravdou, že akce vyvolává reakci, vyčleníme-li někoho na okraj společnosti, nemůžeme předpokládat že se bude participovat na jejím rozvoji. Do jisté míry lze sociální vyloučení vnímat jako protiklad asimilace. Je tedy možné asimilací řešit některé problémy sociálního vyloučení?

4.3.2.1 Vzdělání

Svobodný rozvoj každého člověka je podmínkou svobodného rozvoje všech.²²⁴ Vzdělání jde ruku v ruce s rozvojem člověka. V současné době jsou Romové sociálně nejslabší a nejméně vzdělanou skupinou obyvatelstva.²²⁵

Vliv na tuto skutečnost má odlišný jazykový vývoj, odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy, u některých Romů nedocení významu výchovy a vzdělání, nedostatečná příprava pro školu, nižší informovanost části dětí, která vyplývá ze sociálního vyloučení mnohých rodin a nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami.²²⁶

---

²²³ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. s. 273.

²²⁴ Srov. SEDLÁK, J., MALINA, J., *Panorama biologické a sociokulturní antropologie*, 68 s.

²²⁵ Srov. ŠOTOLOVÁ, E., *Romové- Reflexe problému*, s 81.

²²⁶ Srov. tamtéž, 81 s.

Je pravdou, že ve stylu života Romů nacházíme analogie na existencialismus, životní relativismus, i hedonismus. Princip života tady a teď.²²⁷ Rovněž zde působí také častá rozdílnost startovních pozic dětí ze sociálně vyloučených rodin.

V posledních několika letech se diskutuje nad oprávněností návrhu na povinné předškolní vzdělávání romských dětí, například formou uzákonění zavedení nultého ročníku pro předškolní děti, což je dle mého názoru dobrá příležitost pro odstranění například jazykové nevybavenosti dětí.

4.3.2.2 Zaměstnanost

Problematika zaměstnatelnosti Romů je silně ovlivněna jejich dosaženým stupněm vzdělání, které často bývá pouze základní.

Není s podivem, že si Romové se základním vzděláním nemohou najít práci, když s tím v současné době mají problémy jak vyučení, středoškolsky i vysokoškolsky vzdělaní lidé, a to z důvodu nedostatku pracovních míst na trhu práce.

Romové uznávají odlišné hodnoty, než majorita. Je pro ně důležitější zaměření na rodinu než na práci a školní vzdělávání, které stojí v jejich hodnotovém žebříčku hluboko pod touhou získat pro svoji rodinu co nejvíc peněz. A i když většina Romů neumí pořádně číst a psát, umí výborně počítat. Hmotné zajištění musí být okamžité, nespojují si dohromady školní úsilí, možnost získání výhodné pracovní pozice, a tím i vyššího výdělku.²²⁸

Štědrý sociální systém a současný stav na trhu práce dostatečně nemotivuje pro přechod z práce na černo do práce legální. Zde je možno provést systémové změny, které budou mít za následek vyšší zaměstnanost.

---

²²⁷ Srov. PATOČKA, J., *Filozofie výchovy Jana Patočky*, s. 130.

²²⁸ HUČÍN, J. *Romové jsou jiní a jiní zůstanou*. s. 11.

4.3.2.3 Bydlení

Problematika bydlení se úzce souvisí s předchozími problémovými tématy života Romů. Současný stav bydlení a prostorové existence Romů, stejně tak celé společnosti, přímo závisí také na ekonomickém postavení jednotlivce, rodiny a skupiny ve společnosti. Vzhledem k tomu, že Romové patří k vyloučeným skupinám vyskytujícím se obvykle na pokraji společnosti a žijícím často na hranicích chudoby, je i jejich bytová situace vážná. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti a velké početnosti rodin často nezbyvají prostředky k uhrazení nájemného. A sociální dávky samotné, které bývají jejich hlavním finančním zdrojem, nestačí. Tito jedinci jsou označováni jako tzv. neplatiči a jejich situace samozřejmě vede k vyhoštění z bytu.

Prvopočátkem současné negativní bytové situace jsou kromě těchto finančních příčin historické souvislosti.²²⁹

Mimo překotné urbanizace, ke kterým docházelo v komunistickém režimu, se ale nejvíce současného bydlení Romů dotkl proces restituce a privatizace v devadesátých letech 20. století. Tento zásah do bytové politiky negativně postihl většinu Romů. Bytové fondy byly převedeny do rukou soukromých vlastníků a investorů, kteří na základě nových smluv a podmínek původní obyvatel z domů záměrně vystěhovali.

Jak z historického, tak z ekonomického hlediska tedy docházelo a dochází k postupnému vystěhovávání některých Romů a lidí na dně společnosti do určitých prostorově vymezených míst. V těchto vyloučených oblastech jsou jim poskytnuty byty horších tříd nebo tzv. *holobyty*, což je většinou finální stádium bytové situace takto postižených jedinců a také poslední stádium před doslovným vyhoštěním na ulici.

Výše zmíněné sociálně vyloučené romské lokality vznikají především jako důsledek následujících tří jevů:

- Chudé romské rodiny se „přirozeně“ stěhují do míst s dostupnějším bydlením.

---

²²⁹ Až do roku 2006 existoval všeobecně rozšířený názor, že většina Romů, zvláště těch, kteří se do České republiky přistěhovali ještě před rokem 1989, je ve většinové společnosti celkem integrovaná. Zpráva GAC však poukazuje na to, že mnoho Romů, kteří dříve byli integrovaní, žijí nyní v segregovaných lokalitách. Jedním z alarmujících zjištění v této zprávě je fakt, že 35% těchto vyloučených lokalit vzniklo právě v posledních deseti letech.

- Romské rodiny jsou vystěhováváni z atraktivních bytů a je jim přidělováno náhradní bydlení v lokalitách s větší koncentrací romských obyvatel.
- Těm, kteří neplatí nájem nebo kteří jsou považováni za „nepřizpůsobivé“ či za „narušitele pořádku“, je nařízeno (většinou místními úřady) přestěhovat se do ubytoven nebo do „holobytů“.

Považuji za důležité objasnění pojmu „holobyt“. Holobyty představují konečné řešení, po němž už následuje pouze „vyhození na ulici“, který je považován za poslední stádium.²³⁰ Termín holobyt není přesně definován. Původně byly tyto byty poskytované neplatičům, jsou odolnější proti vybydlení a nabourávání jejich obyvateli. Dnes se bohužel tyto byty poskytují sociálně slabým občanům, kteří nemají možnost bydlet jinde.²³¹

Přesné vymezení pojmu bydlení²³² a s tím související definice bytu vymezuje zákon č.40/1994 Sb., v paragrafech 685 až 719 občanského zákona.²³³

Zkušenosti z nedávných konfliktů ve vyloučených lokalitách na severu Čech ukázaly, že některé obce řeší situaci některých zejména nepřizpůsobivých nájemců tím způsobem, že přidělují byty, které podle platných právních předpisů nemohou být nabízeny jako náhradní byty.

„Podle některých odhadů žije až 80% českých Romů ve městech, zatímco na Slovensku žije naopak až 80% Romů na venkově.“²³⁴ Především smlouvy na dobu určitou, kterou se majitelé zbavovali povinnosti nalézt nájemníkům nové ubytování. Romové ne příliš znali právních předpisů se tak často svým podpisem nové smlouvy stávali obětmi těchto kliček.²³⁵ Za nabourávání bytů bylo považováno jejich

²³⁰ ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. s.70.

²³¹ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice*. s. 11.

²³² Každé bydlení není bytem, na které se vztahuje zákonná úprava bydlení a, to je velmi důležité, také ochrana nájemních práv řádného nájemníka, nebo, jak říká zákon, nájemce bytu. Podle stavebních předpisů je bytem soubor místností pod společným uzavřením, které jsou rozhodnutím stavebního úřadu určeny k bydlení. Byt musí mít obytný prostor, vlastní uzavíratelný vstup, předsíň, prostor pro vaření, uskladnění potravin, pro osobní hygienu a pro umístění záchodové mísy.

²³³ Srov. KŘEČEK, S. *Krátký kurs nájemního práva*, s. 100.

²³⁴ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice*. s. 11.

²³⁵ Srov. ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. s. 25.

rozebírání, postupné ničení a vybydlování, které prováděli některé romské rodiny. Toto chování bylo původním režimem a státem jako vlastníkem bytů dříve tolerováno.²³⁶

Tyto kroky přímo vedou k vytváření sociálně vyloučených oblastí. Napomáháme-li vytváření těchto oblastí, umožňujeme tím umocňování sociálně patologických jevů (kriminalita, kuplířství, prostituce, užívání návykových látek, lichva, závislost na sociálních dávkách atd.²³⁷

Myslím si, že integrace a asimilace není možná mimo prostor života naší společnosti. Takovým prostorem vyloučené lokality jistě jsou. Společnost by měla podporovat jejich odpovědnost a chtít chránit všeobecně sdílené hodnoty. Zvláštní význam v tomto ohledu patří podpoře vzdělání a výchově, růstu v ctnostech spolu s budováním spravedlivých sociálních struktur společnosti.²³⁸

Asimilace je podle mého názoru přípustná do té míry kdy sama o sobě zamezuje vzniku vyloučených oblastí.

---

²³⁶ Srov. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice*. s. 22.

²³⁷ Srov. ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. s. 68.

²³⁸ ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou.*, s. 59.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila najít odpověď na otázku, zda je eticky ospravedlnitelná a pokud ano, tak do jaké míry asimilace Romů. Na tuto otázku není rozhodně jednoduché najít jednoznačnou odpověď. Toto téma je velmi choulostivé a emočně nabitě, a možná také právě proto v dostupné literatuře není mnoho autorů, kteří by se tímto zabývali. Při psaní své práce jsem čerpala z historických zkušeností přístupu k Romům, které jasně ukazují vývojovou linii od příchodu Romů na naše území. Ze zkušeností víme, proč bychom se měli úplné asimilaci vyvarovat. Výzkum zaměřený na bližší seznámení a lepší pochopení současného života Romů, a také na problematiku asimilace Romů dokládá tento fakt také. Osm odborníků z deseti nechtělo o jakékoli asimilaci mluvit, nesouhlasili s ní.

Přesto se ale přikláním k názoru, že k tomu, aby měli Romové možnost překonat sociální vyloučení, musí přece jen nejdříve dojít k určité míře asimilace, a pak může dojít k účinnému řešení problémů romského etnika. Myslím si, že je potřeba se zaměřit zejména na dvě zásadní bariéry, a to překonání uzavřenosti české společnosti a v překonávání jednotlivých aspektů sociálního vyloučení romských jednotlivců.

Předkládaná práce nastiňuje možnosti, v jakých aspektech života by mohla asimilace vést ke zlepšení životních podmínek Romů, protože vzhledem k současné situaci, je tato problematika bezesporu velice aktuální a je třeba se jí vážně zabývat.

Nezměnitelný a základní fakt vyplývající z právního hlediska je, že každý občan České republiky musí dodržovat právní řád se všemi právy a povinnostmi, které z občanství našeho státu náleží. Pravdou je, že zákon se prolíná každodenní všedností, a jeho dodržování je víceméně základem úspěšného začlenění do života dané společnosti. Jako velmi významný zdroj přímé pomoci vnímám neziskové organizace, zejména terénní služby, které jsou dobrým prostředkem, jak lze přímo napomáhat Romům, aby neztratili znalost svojí kultury, tradic, historie a zároveň aby si osvojovali některé kulturní tradice a zvyky majority. Na druhou stranu neziskové organizace, mohou také ovlivňovat a motivovat většinovou společnost k tomu aby chtěli poznávat Romskou kulturu, což je také velmi důležité krok tomu, aby se v České republice menšinám žilo dobře s majoritou a naopak majoritám s menšinami.

Hodně zásadní ve změně postavení Romského etnika je dle mého potřeba změnit dosavadní nastavení systému sociální podpory v České republice, tak aby tento systém své klienty motivoval, ne paralyzoval. S tím úzce souvisí vzdělanost Romského etnika a také dlouhodobá problematika nezaměstnanosti v České republice. Současná situace ukazuje obyvatele sociálně vyloučených lokalit, kteří jsou odkázáni především na profesionální sociální oporu ve formě sociálních služeb a dávek.

Garance životního minima u více členných domácnosti je trvale vyšší než schopnost výdělku nekvalifikovaných lidí. Pokud nekvalifikovaný člověk nemůže najít takové uplatnění, kde by si vydělal svou prací víc, než mu nabízí stát, není dostatečně motivován ke změně. Za možnost být takzvaně „na dávkách“ může zavedení dávkového systému státní sociální podpory, kdy přestala platit vazba zaměstnání zaplacené sociální pojištění a nárok na rodinné dávky. I tento fakt vzdálil část Romů od profesních ambicí. Tím spíše, nekvalifikovaného pracovníka.

Toto je také jeden z důvodů, který v dnešní České republice zvyšuje napětí mezi minoritou a majoritou. Větší část majority, se dívá na Romy z jednoho úhlu, má něco jako základní kvalitativní výzkum, z toho jim většinou vyplývá jednoduchý a velmi zobecňující pohled na romskou komunitu. Názor a způsob hodnocení společnosti ovlivňují Romové, kteří jsou vidět a slyšet. Ale takto to určitě nefunguje. Nic není jenom černé ani bílé, a dokonce nic není ani jenom černo-bílé. Proto je potřeba podporovat proces zvyšování soudržnosti české společnosti mezi vyloučenými romskými rodinami a majoritní populací. Narušení právní, občanské a politické soudržnosti v okolí těchto vyloučených komunit je dnes skutečností, které se tyto lidé musí přizpůsobovat a není plně jen v jejich silách zhoršení podmínek překonat. Vzhledem k nedobré sociální situaci a závislosti na sociální péči je rovněž problematické pro řadu lidí i vystěhování se z dané lokality.

Nízká kvalifikace plyne z nízkého stupně dosažené vzdělání. Dlouhodobě nezaměstnaní hledají jiné životní strategie, které by jim pomohly dosáhnout finančních prostředků. Mezi tyto životní strategie patří: závislost na dávkách sociálního zabezpečení, práce „na černo“, zadlužování a trestní činnost. V důsledku nízkých příjmů lidí žijících na sociální podpoře, bývá také častý problém neplacení nájemného. Časté řešení měst a obcí jak obecně víme, je segregace těchto lidí do sociálně vyloučených lokalit. Tyto typy řešení, dle mého názoru neřeší současné problémy se

kterými se u nás potýká romská minorita, pouze je odkládají. A právě kvůli tomuto dlouhodobému zanedbávání sociální degradace lidí ve vyloučených lokalitách, se posunula problematika sociálně vyloučených lokalit k hrozbám organizovaného zločinu až po drobnou kriminalitu.

V této práci jsem rozebírala některé problematické aspekty současného života Romů z pohledu možné asimilace. při hledání odpovědí na míru asimilace k účinné integraci jsem také nastiňuji některá řešení, které, myslím si, jsou velmi potřebná. Psaní této práce mi bylo přínosem, jelikož mě obohatilo o hlubší porozumění a cenné zkušenosti v Romské problematice. Měla jsem možnost pochopit odlišnosti ve smýšlení majority a romské minority projevující se jiným chováním a jednáním, a také sama konfrontovat své názory a pohledy. Výsledky práce jsou pro mne přínosné právě i proto, že se ve svém profesním životě s Romskou minoritou běžně setkávám a mohu tedy na získaných znalostech stavět.

Toto téma jistě nebylo zcela vyčerpáno, myslím si, že hledání možností k účinným změnám vyžaduje daleko hlubší analýzu, přesto tato práce nabízí zajímavou inspiraci lidem kteří se věnují romské problematice, nebo jsou s nimi v kontaktu v běžném životě, tedy i široké veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

Monografie:

1. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika-Úvody a principy*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a svobody, 2004. 254 s. ISBN 80-7325-030-6.
2. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X.
3. BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice*. In: Víšek, P. *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, 2002.
4. BLECHA, I. *Edmund Husslerl a česká filosofie*. 1. vyd. Olomouc.: Nakladatelství Olomouc, 2003. 220 s. ISBN 80-7182-161-6.
5. BURIÁNEK, J. a kol. *Interkulturní vzdělávání*. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Člověk v tísní, spol. při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny, 2002.
6. DANIEL, B. *Dějiny Romů-vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1.vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. 197 s. ISBN 80-7067-395-8.
7. DOSTÁLOVÁ, R. *Rozumíme lidským právům?*. Výchova k lidským právům a záruky lidských práv v Ústavě České republiky. Člověk a jeho práva. Svazek 5. Praha: 1994. 140 s. ISBN 8090122140.
8. DĚDIČ, M. *Z historie první romské školy v České republice v Květušíně na Šumavě*. In *Filozofické aspekty sociálnem práce a edukácie v rómských komunitách*. Nitra: ŠEVT a.s. Bratislava, 2009. 191 s. ISBN 978-80-8094-542-8.
9. DUBAYOVÁ, M. *Poznávanie kultúry romských skupín a problém kultúrnej zmeny*. In: *SISb 95*, 1997. 203–207 s.

10. DZURKO, R. *Cesta, kterou bloudíš, je cesta, kterou sis zvolil*. Praha: Arbor vitae, Sdružení občanů a přátel Malé Strany a Hradčan, 1995. 92 s., ISBN 80-901964-0-3.
11. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Národní lidové nakladatelství, 1998. 374 s. ISBN 80-7106-212-X.
12. GABAL, I. *Vývoj mezinárodního standardu ochrany a rozvoje práv národnostních menšin od konce druhé světové války po současnost*. In: Gabal, I. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. 33 – 42 s.
13. GABAL, I., *Zahraniční inspirace k integraci Romů*. In: *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha. Socioklub, 1999. 67-90 s.
14. HUBSCHMANOVÁ, M.: *Abstrakta odborné literatury o Cikánech v ČSSR*, ÚFS ČSAV. Praha: ÚFS ČSAV, 1974.
15. HUČÍN, J. *Romové jsou jiní a jiní zůstanou*. Psychologie DNES. str. 9-13, ISSN 1212-9607.
16. JAN PAVEL II., Encyklika *Redemptoris Missio*, O stálé platnosti misijního povolání. Praha: Zvon, 1994. čl. 58. ISBN 80-7113-178-4.
17. KROUPOVÁ, A. *Úvaha o mezinárodní ochraně práv menšin a multikulturní výchově v Evropě*. Multikulturní a interkulturní výchova. Člověk a jeho práva svazek 14. Praha: duben 2000. 77 s.
18. KŘEČEK, S. *Krátký kurs nájemního práva*, In *Romové bydlení soužití*. Praha: Socioklub, 2000. 100 s. ISBN 80-902260-8-6b.
19. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2003. 252 s. ISBN 80-7178-774-4.
20. KUČEROVÁ, S. *Étos interkulturní výchovy*. In: Balvín, J. a kolektiv: *Romové a etika multikulturní výchovy*. Ústí nad Labem: Hnutí spolupracujících škol R, 1999. 199 s. ISBN 80-902149-4-0.

21. KUSIN, V., ODLEROVÁ, E. *Etické priority osobnosti učiteľa žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia*. In 5. Interkulturalita a rómska národnostná menšina v sociálnych a pedagogických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 25-26.9.2007 v Spišskej Novej Vsi. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Ústav romologických študií, 2008, 97 s.
22. MACHULA, T. „*Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky*“. In Fischer, O., Milfait, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Vydavatelství Jabok, 138 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
23. MAREŠ, M. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 139 s. ISBN 80-73250500.
24. MORAVEC, Š. *Nástin problému sociálního vyloučení romských populací*. In Hirt, T. Jakoubek, M. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 416 s. 80-86898-76-8.
25. NAVRÁTIL, P. *Adaptační strategie*. In Navrátil, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
26. NAVRÁTIL, P. *Sociální vyloučení*. In *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
27. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.
28. NEČAS, C. *Historický kalendář (Dějiny českých Romů v datech)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. 148 s. ISBN 90-80-87313-03-9.
29. NOVÁK, M. *Filosofie svobody*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1998. 237 s. ISBN 80-7021-264-0.
30. PATOČKA, J. *Filosofie výchovy Jana Patočky*. In *Filozofické aspekty sociálnej práce v rómských komunitách*. Univerzita Konštatína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied, 2009. 130 s. ISBN 978-80-8094-542-8.

31. PAVELČÍKOVÁ, N. *Formování komunistické koncepce řešení tzv. romské Otázky v ČSR v letech 1948–1960*. Wieki stare i nowe. T. 2. Katowice. 2001, 324–352 s.
32. PAVELČÍKOVÁ, N. *Pokusy o řešení tzv. romské otázky v Československu v letech 1960–1975*. Wieki stare i nowe. T. 3. Katowice. 2003. 228–243 s.
33. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romské obyvatelstvo na Ostravsku*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 1999. 112–117 s. ISBN 80-7042-538-5.
34. PAVELČÍKOVÁ, N. *Státní politika vůči romskému obyvatelstvu v letech 1945–1989*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. In: *Totalitarismus a meze tolerance komunistického režimu vůči Minoritám*. ISBN 80-86621-07-3.
35. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak-dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.
36. SEDLÁK, J. MALINA, J. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie*. Brno: Nakladatelství Cerm, ISBN 80-7204-336-6.
37. SEKYT V. *Romství jako znevýhodňující faktor*. Socioklub. Výsledky výzkumu 2002-2003 nepublikováno.
38. ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. In Navrátil, P. a kol. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. s. 56 – 73.
39. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál. s. r. o., 2001. 199 s. ISBN 8071786489.
40. ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál. s. r. o., 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.
41. ŠMÍDOVÁ, O. *Zdi a mosty- česko-romské vztahy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií; Sdružení Biograf, 2001. 165 s. ISBN 80-238-7876-X.

42. ŠOTOLOVÁ, E. *Romové- Reflexe problému*. Praha: Vydavatelství Paseka. 1997. 81s. ISBN 80-902439-0-8.
43. ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 1. vyd. Albert: 2008. 152 s. ISBN 978-80-7326-145-0.
44. SPINOZA, B. *Pojednání o nápravě rozumu a o cestě, kterou je veden přímo k pravému poznání věcí*. Praha: Filosofía, 2003. 133 s. ISBN 80-7007-178-8.
45. VALACH, M. *Češi v neklidné době*. Brno: Nakladatelství L. Marek, 2006. 308 s. ISBN – 80-86263-75-4.
46. VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK, A-O. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN: 80-7184-164-1.

Elektronické dokumenty:

1. BÍLEK, P., DUFKOVÁ, I., UHL, P., ZLÁMAL, J. *Policie v multikulturní společnosti*. [online]. MVP: Praha, 2007. [cit. 2003]. Dostupné na [www:<www.skolamv.cz/publikace/multikul.doc>](http://www.skolamv.cz/publikace/multikul.doc).
2. ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. [online]. [aktualizace 2008], Dostupné z URL: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020116>
3. DEUTSCHMANN, H. *Kolik asimilace potřebuje dobrá integrace?*. [online]. Dostupné z URL: <http://deutschmann.blog.respekt.cz/c/25704/Kolik-asimilacepotrebuje-dobra-integrace.html>
4. EUROSKOP. *Charta základních práv EU*, [online]., [aktualizace 2005]. Dostupné z URL: <http://www.euroskop.cz/627/sekce/charta-zakladnich-praveu/>
5. HOLOMEK, K. *Téma romské integrace může zlepšit společnost*, [online]. Praha: Literarky.cz, 2007, [cit. 11. 4. 2009]. Dostupné na WWW: http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=4403.
6. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Proč Romové opustili svou dávnou zemi - Indii?* [online], [Cit.26.02.2000], Český rozhlas 7 – Radio Praha. Dostupné z URL: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18384>
7. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN v Praze, *Lidská práva – ekonomická, sociální a kulturní práva*, [online]., [aktualizace 2005], Dostupné z URL: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=9>
8. JANŠOVÁ, M. DVOŘÁČEK, R. *Antidiskriminační zákon je tu. Co přináší nového?*. [online]. Dostupné z URL <http://aktualne.centrum.cz/finance/prace/clanek.phtml?id=646695>.

9. LHOTKA, P., *Nacistická genocida Romů v Protektorátu Čechy a Morava* [online], [Cit. 17. 11. 2005] Dostupné z URL:
<http://www.skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/12>
10. LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online]. [Cit. 17. 11. 2005] Dostupné z URL: <http://skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/01>
11. LHOTKA, P. *Romové na českém území* [online]. [Cit. 17. 11. 2005] Dostupné z URL: <http://www.skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/09>
12. LHOTKA, P., *Romové v Československu po roce 1945*, [online], [Cit. 17. 11. 2005] Dostupné z URL: <http://www.skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/13>
13. LHOTKA, P. *Romové v Československu po roce 1989*. [online], [Cit. 17. 11. 2005], Dostupné z URL:
<http://www.skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/14>
14. LHOTKA, P. *Usazování Romů* [online]. [Cit. 17. 11. 2005] Dostupné z URL:
<http://www.skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/10>
15. MVČR. *Analýzy sociálně vyloučených lokalit z roku 2006* (MPSV, GAC 2006), [online]., Dostupné z URL
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html>
16. NEČAS, C., MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Historie Romů na území České republiky*. [online]. [Cit. 15. 9. 2005]. Český rozhlas 7 – Radio Praha. Dostupné z URL:
<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>
17. NICM. *Menšin-základní informace*, [online]. Dostupné z URL:
<http://www.icm.cz/mensiny-zakladni-informace>
18. PARLAMENT České republiky, Poslanecká sněmovna, [online]., Dostupné z URL: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

19. *Policie v multikulturní společnosti*. [online]. Praha: MVP, 2007. [cit. 22. 03. 2011]. Dostupné z URL: <http://skolamv.cz/publikace/multikul.doc>>.
20. *Pro pedagogy: Romové-asimilace nebo integrace*. [online]. Praha: Czechkid.cz, [cit. 11. 4. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.czechkid.cz/si1370.html>>.
21. PŘEDSEDNICTVO DEMOKRACIE, LIDSKÝCH PRÁV A PRÁCE. *Zpráva o stavu lidských práv za rok 2008*. [online]. [citace 25.2.2009]. Dostupné z URL: <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119075.htm>
22. ROMANO HANGOS. *Je dekáda romské inkluze jen trikem, jak skutečně řešit záležitosti Romů*, [online]., Dostupné z URL http://www.romanohangos.cekit.cz/clanek.php?id_clanek=1610.
23. ROMEA. *Česko letos na rok začne předsedat projektu Dekáda romské inkluze*, Praha, 2.1.2010 21:11, [online]., Dostupné z URL http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_7322.
24. *Romové v letech 1993-1996*. [online]. [Cit. 26. 02. 2000]. Český rozhlas 7 – Radio Praha. Dostupné z URL: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18801>
25. *Romská rodina*. [online]. Český rozhlas 7 – Radio Praha. [citace 26.2.2000]. Dostupné z URL: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>
26. *Situace Romů v České republice v roce 1997*. [online]. Český rozhlas 7 – Radio Praha. [citace 26.2.2000]. Dostupné z URL: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19370>
27. SLÁDEK, M. *Nejslavnější výrok o Cikánech*. [online]. [aktualizace dne 19. 4.2006]. Dostupné z URL <http://www.youtube.com/watch?v=ZO-sOYcNfwM>
28. STRANA ZELENÝCH. *Dekáda romské inkluze je přípravou společné romské, strategie*, [online]., Dostupné z URL <http://www.zeleni.cz/10268/clanek/dekada-romske-inkluze-je-pripravouspolecne-evropske-romske-strategie/>.

29. VLÁDA ČR. *Koncepce romské integrace*, [online]., Dostupné z URL
http://www.mkc.cz/img/otevrena_skola/ke_stazeni/koncepce_romske_integrace.doc
30. VLÁDA ČR, *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, [online]., Dostupné z URL
<http://www.institutumeni.cz/res/data/004/000489.pdf>
31. VLÁDA ČR. *Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*, [online]. [aktualizace dne 26. 10. 2006]. Dostupné z URL:
<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy/vlady/rp/dokumenty/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove96-diskriminace-19721/>
32. WIKIPEDIE. *Základní lidská práva*, [online]. Stránka byla naposledy editována 30. 1. 2010 v 13:20., citace dne 15.1.2010, Dostupné z URL:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1_pr%C3%A1va

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I – sběr dat

Příloha č. I. –sběr dat

Tyto data byly sebrány pro potřeby této práce se zaměřením na úroveň života Romů, také na to jak vnímáme integraci a asimilaci. Jak se jim vlastně žije s námi a nám s nimi? Dotazovanými byly jak odborníci na romskou problematiku, v Jižních Čechách, tak i samotní Romové. Rozhovory byly přepsány do této přílohy. Rozhovory s odborníky i Romy mi pomohly lépe pochopit život Romů.

Použité metody

Výzkum je zpracován kvalitativní metodou. Při sběru dat byla použita technika polostandardizovaného (polořízeného) rozhovoru. Sběr dat byl prováděn v měsících únor a březen 2010.

Charakteristika zkoumaného vzorku

Výzkum je rozdělen na dva soubory. První soubor tvoří 9 odborníků, kteří se věnují práci v oblasti národnostních menšin, konkrétně práci s romským etnikem v Jihočeském kraji. Jsou zde zastoupeni odborníci ze státní správy a samosprávy a terénní sociální pracovníci z neziskových organizací zaměřujících se na práci s romským etnikem. Druhý soubor tvoří 16 respondentů. Respondenti jsou zástupci romského etnika a trvale žijí na území Jihočeského kraje. Byly vybíráni podle kritéria vzdělání, věku a pohlaví následujícím způsobem: respondenti se základním vzděláním, se středním odborným vzděláním, středoškolským vzděláním a vysokoškolským vzděláním. Každá úroveň vzdělání má 4 zástupce a to vždy 2 muže a 2 ženy ve věku 15-35 let a druhá věková kategorie jsou všichni nad 35 let. Respondenti byli osloveni na ulici.

Výzkumný soubor 1

Tabulka č. A – Výzkumný soubor 1 – odborníci zabývající se romskou problematikou

<i>Respondent</i>	<i>Zaměstnání</i>
1a	Koordinátor národnostních menšin MěÚ
1b	Terénní pracovník
1c	Vedoucí NNO pracující s Romy
1d	Koordinátor národnostních menšin JčK
1e	Psycholog
1f	Romský mentor
1g	Terénní pracovník
1h	Sociální pracovník (Salesiáni)
1ch	Sociální pracovník NNO

Zdroj: Vlastní výzkum

Výzkumný soubor 2

Tabulka č. B – Výzkumný soubor 2 – zástupci romského etnika

<i>Respondent</i>	<i>Pohlaví</i>	<i>Věk</i>	<i>Vzdělání</i>	<i>Současné zaměstnání/škola</i>
2a	muž	30	Základní	Pracuji(zedník)
2b	muž	21	Základní	Nepracuji (dávky SP)
2c	žena	28	Základní	Nepracuji (veden na ÚP)
2d	žena	19	Základní	Nepracuji (dávky SP)
2e	muž	23	Střední odborné	pracuji (automechanik)
2f	muž	21	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2g	žena	31	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2h	žena	22	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2ch	muž	20	Středoškolské	Studuji (SŠ. cestovního ruchu)
2i	muž	16	Středoškolské	Studuji (SŠ. zdravotnická)
2j	žena	24	Středoškolské	Studuji (VOŠ Prachatice)
2k	žena	16	Středoškolské	Studuji (SŠ. Sociální péče)
2l	muž	29	Vysokoškolské	Pracuji (psycholog)
2m	muž	40	Vysokoškolské	Pracuji (úředník)
2n	žena	47	Vysokoškolské	Pracuji (úředník)
2o	žena	26	Vysokoškolské	(VŠ sociální zaměření)

Zdroj: Vlastní výzkum

Výzkumný soubor 1 - Odborníci zabývající se romskou problematikou

Okruh otázek č.1

Co si myslíte o současném vývoji v oblasti národnostních menšin? Jaké je dle Vás současné právní zakotvení národnostních menšin v ČR?

Všichni respondenti se shodují, že vývoj v oblasti romského etnika v současné době je různý, záleží na dané oblasti např. vzdělávání, bydlení, zaměstnání atd.

Respondent 1g uvádí, že se Romové dostali více do povědomí majoritní společnosti v roce 1997, kdy Česká republika zažila první velkou vlnu migrace romského etnika. Tou dobou si majorita začala uvědomovat, že je tady poměrně velký počet romských obyvatel. To samé v podstatě se děje dnes, kdy byla migrace do Kanady, tak se o Romech začalo hodně mluvit. Také k tomu přispěl případ malé Natálky, rasistický útok na romskou rodinu, takže si myslím, že se díky těmto faktorům romská problematika dostala hodně do povědomí lidí, a už se víc mluví vůbec o tom, že tady Romové jsou.

Respondent 1a: „Můj názor je takový, že ve vztahu k Romské tradiční rodině, kultuře, zvykům atd., je hůře než bylo. V současné době se to svádí na krizi, ale fakt je takový, že romské rodiny se rozpadají, jsou neúplné, podléhají patologickým jevům, jako gamblerství, užívání drog, prostituce. Tyto vlivy jsou ryze společenské, taková etika každodenního života jako například již zmiňované návykové látky, trestná činnost a následně většinou muži z té rodiny bývají odsouzení, žena zůstává sama s dětmi a propadá se sociální síti dolů. Tak jak jsem říkal, tím, že neexistují tradiční romské rodiny, tak také generace nekomunikují mezi sebou. A v Českých Budějovicích tradiční velká romská rodina prakticky už není.“

Respondent 1b se shoduje s rozpadem romských tradičních rodin, ale uvádí souvislost s lokalitou, kde zrovna ti Romové žijí. Uvádí, že na vesnicích jsou Romové většinou dobře integrováni: „Myslím si, že je to proto, že jsou pohromadě, že tam prostě vyrůstají, a nežijí jich tam tolik pohromadě, žijí společně s majoritou a zvyknou si na sebe. Romové na vesnicích nejsou zvyklý například na to, že by šli do obchodu a někdo je hlídal, tak jako ve městech, když jdou do obchodů a automaticky je všichni více hlídají, protože kradou. Na vesnici je společný komunitní život bez rozdílů ras běžnější než ve městech. Zvyky se dodržují, i když ne hodně, ale dodržují.“

Respondent 1h uvádí také výrazný útlum dodržování romských tradic a zvyků. „Já teď aktuálně řeším to skutečnost, že Romové začínají opouštět také své poslední tradiční zvyky jako je pohřbívání mrtvých. Na tomto kulturní zvyku je to hezky vidět, já jsem

vždycky učila studenty, že jediná věc, na kterou jsou Romové schopný si našetřit, je pohřeb. Fenomémem poslední doby jsou stále častěji k vidění případy, že se Romové nechávají zpopelnit, což bylo dříve vnímáno úplně proti jejich tradici. Jejich rituál pohřbívání byl vždycky pohřbit do rakve a pohřeb byla i taková stmelující událost pro skupinu Romů. Když se podíváte na hřbitov tak největší hrobky mají Romové a najednou chtějí zpopelnit, a to i dokonce v extrémních případech na účet obce, aby ušetřili a byly jenom rozptýlení, což je ohromný posun. Je to otázka půl roku zpátky na Českobudějovicku. Tohle je taková poslední tradice, která zůstává, to že opustili tradiční jídlo někdy už před 10 lety je druhá věc. Takže v tomhle kulturním tradičním rámci ten posun je nikam, přebírají většinou od majorit negativní vzorce chování. To se týká také jídla, Romové nedělají tradiční českou kuchyni, oni dnes kupují polotovary, nebo čínské polévky. Nedělají tradiční český pohřeb, oni prostě se snaží ušetřit atd.

Jednou z nejvýznamnějších bariér v přístupu Romů na pracovní trh je *nekvalifikovanost a nedostatečné vzdělání*. Transformační vývoj české ekonomiky od nekvalifikovaných manuálních profesí k vyšším nárokům právě na vzdělání a kvalifikaci rapidně zhoršuje šance nekvalifikovaných Romů uspět na pracovním trhu. Respondenti 1b, 1c, 1e uvádějí výrazný posun směrem dopředu v oblasti vzdělávání Romů.

Respondent 1b: „Zaleží taky kde, ono to všude není stejné, třeba tady v Českém Krumlově, když to vezmu z pohledu vzdělanosti tak to jde určitě nahoru. Mnoho mladých Romů dneska, je na středních školách, nebo alespoň na odborných školách a máme i klienty, kteří jsou na vysoké škole“.

Respondent 1c: „Ze svého okolí v Českém Krumlově ve městě a v zaměstnání to vnímám, že se to vyvíjí k lepšímu“.

Respondent 1e: „Tak já si myslím, že hlavně u některé mládeže jde vývoj dopředu, protože už máme více středoškolsky i vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí a to je velký pozitivum“.

I přesto, že vývoj v oblasti vzdělání romského etnika se zdá být na lepší cestě, je zde stále poměrně velká část romských obyvatel žijících na okraji společnosti, v lokalitách ohrožených sociálním vyloučením. K problému sociálního vyloučení Romů dnes existuje celá řada poznatků a studií zpracovaných v rámci jednotlivých resortů, včetně

analýzy nástrojů a politik. Přesto se dosud nepodařilo formulovat a nastartovat reálnou integrační politiku, která by směřovala k obratu situace.

Respondent 1f je toho názoru, že životní úroveň samotných romských občanů v celé republice je tristní, z důvodu toho že mnoho romských občanů má obecně takový pocit, že jsou zde jako lidé úplně nadbyteční, mají problémy se zaměstnáním na trhu práce. Slychávám často tu zkušenost, že zaměstnavatelé s nimi ani neudělají žádný rozhovor a jenom jim přislíbují práci. Už romskou vizáží a nevzdělaností jsou odkázáni na podřadná místa a v současnosti je situace taková, že ani podřadná místa nejsou schopni mnohý získat. Zaměstnavatelé si najímají různé firmy ze Slovenska z Ukrajiny apod., a tím pádem zamezují přístupu finančních prostředků pro romské rodiny, a proto je ta situace tak vážná. Romové už dělají všechno možné, páchají trestné činy, utíkají do ciziny právě proto, aby se nějakým způsobem užívali.

Respondent 1e: „Mám tady v Českých Budějovicích kamarády, mezi mladými Romy, kteří jsou např. vyučení zedníci atd. a když slyším jejich názory, tak jsou docela zdraví, ale bohužel je to menšina, protože když potom jdete na Máji, a tam vidíte ty poflakující se mladý Romy, tak je to bída, jejich hodně s ukončenou jenom základní nebo zvláštní školou. A já jsem toho názoru, že z velké části je to chyba rodiny, rodina je základ všechno, a pokud rodiče sami nemají to vzdělání, tak ani to další pokolení není motivované a vedené k získání nějakého vzdělání.

Znám také i starší Romy, takovou tu střední generaci Romů, která bych řekl má docela zdravé názory, ale v tom jak stále existuje mezi Romy takové to dělení na Romy, tak docela těžko se jim cokoli prosazuje.

Víte, jak to funguje mezi Romy? Když je jeden dobrý Rom v rodu, tak i celá rodina jako by byla dobrá, oni to tak cítí, a od toho se odvíjejí další věci. Mám i zprávy, že na Máji jsou dokonce některé rodiny, kde napříč generacemi užívají drogy, prarodiče, rodiče i děti, což je tedy hrůza, ale říkám, to jsou extrém. Věřím tomu, že tak těch 50- 60% Romů jsou na dobré cestě, uvědomují si, že takhle to nejde. Bohužel ta slušnější část se bojí té horší části, jednak kvůli fyzickému násilí kvůli tzv. vyloučení z romské komunity a jednak kvůli tomu, že neumí tolik řvát jako ti horší, proto jsou jakoby upozaděný, není slyšet ten jejich názor a je to škoda.

Respondent 1h říká: „Po rozpadu ČSFR je ten vývoj zhruba stejný, jsou zde i nějaké vstřícné kroky od majority, ale otázkou je, zda jsou využívány Romové. Já osobně si myslím, že možnosti pro ně jsou, ale oni moc nevyužívají. Klasický příklad je vzdělávání, příspěvek pro romské studenty středních škol, které mohou čerpat, můžou se dostat na školu, nemohou říkat, že neměli pro to vytvořené podmínky. Pravdou je, že to čerpají, ale stejně tu školu většinou nedostudují, je to vysloveně vyčerpat příspěvek. Proto tedy ve vzdělávání, ve zdravotní péči, nebo v sociální oblasti necítím až tak velký vývoj směrem k lepšímu. A nemyslím si, že by to byla jen jejich chyba. Oni to dokáží využít, ale jen pro ten moment, a většina nabídek jsou poskytované takovou tou jednorázovou formou, což dle mého u Romů není vhodná volba. Ano, mohu jim dát příspěvek na vzdělání, ale neměl by být jednorázový, nebo nemělo by se to týkat nějaké konkrétní oblasti, spíš by ta práce by měla být systematická.

Respondent 1e se také přiklání k názoru, že státní sociální podpora, zejména sociální přídatky, nejsou vhodně nastavené. Říká: „Já osobně bych byl přísnější v přístupu vyplácení sociálních dávek, řešil bych individuálně každou rodinu. Uvnitř romských rodin je toho tolik na řešení, třeba věci, které vyplývají z romské mentality, například Rom neumí odmítnout příbuzného, když přijede k němu, automaticky u něj třeba chce bydlet atd. například nyní Romové z východního Slovenska se nastěhovali ve větším ke svým příbuzným v Čechách.

Všechny analýzy problému (ne)zaměstnanosti ukazují, že jeho těžiště spočívá v omezené zaměstnatelnosti Romů. Její důsledky se stupňují s růstem obecné nezaměstnanosti, která zvyšuje konkurenční tlak. Všechna používaná řešení aktivní politiky zaměstnanosti (veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, podporované zaměstnání, opatření na podporu zaměstnávání sociálně vyloučených osob) popřípadě sociální podnikání a veřejná služba v systému dávek pomoci v hmotné nouzi, jakkoliv jsou nesporně přínosná a potřebná, řeší důsledky nízké zaměstnatelnosti Romů, ale neřeší její příčiny.

Navíc vytváří umělý a oddělený „romský“ trh práce“. Ten opět omezuje sociální kontakty s pracovníky z majority a řeší jen okamžité potřeby. Všichni respondenti se shodují, že problém zaměstnatelnosti Romů se prohlubuje.

Respondent 1a uvádí: „Dnešní romští rodiče, kteří mají děti na školách, prakticky už nezažili tu věc, kdy jejich rodiče pracovali. To co fungovalo za totality, že bylo normální pracovat, tak najednou po roce 1989 Romové většinou nepracují. Takže jim přijde po dvaceti letech úplně normální a je u nich již normou, že rodina je plně hrazená ze státního sociálního systému.

Respondent 1b se také přiklání k názoru, že oblast zaměstnanosti jde spíše dolů, protože dříve za komunismu pracovali všichni, museli. Dnes je většina Romů na dávkách a většinou mají brzo rodiny. Ten fakt, že Romové jsou na dávkách státní sociální podpory, to si myslím už je daný mentalitou, ale jsou zde i takové Romové, kteří jsou integrováni více a ty pracují, studují. Já bych řekla, že je to takové individuální, většina lidí z majoritní společnosti jsou zaměřeni na to, že Romové

prostě nechtějí pracovat, ale už si neuvědomují, že mezi Romy jsou i tací, kteří by pracovat chtěli, ale prostě práci nedostanou, protože zde pořád existuje skrytá diskriminace. Ale také jsou tam takový ti „mladí výlupci“ a ti prostě toho zneužívají, jsou doma, do práce se nechtějí. Neustále s nimi o tom debatují, snažím se je k práci motivovat.

Když vezmu například takové Hořice na Šumavě, jsou Romové úplně jiný, jsou mnohem více integrování do společnosti a nejsou sociálně tak pozadu, skoro všichni Romové zde mají stálé zaměstnání, chodí do společnosti dohromady, vlastně už od malička jsou romské děti ve školce s ostatními. To například v Českém Krumlově romské dítě ve školce téměř nevidíte, je jich málo. Tady ve městě je separují do jednoho místa, udělají z toho ghetto, ale to je také vina svým způsobem města, protože je separovala k sobě, a když jsou při sobě, nepotřebují navazovat vztahy s majoritou.

Respondent 1c vnímá vývoj romského etnika ve svém okolí ve městě a v zaměstnání, jako docela přijatelný. Nemyslím si, že je můj názor zkreslený tím, že v této oblasti zrovna pracuji, ale tím, že vnímám kolem sebe třeba pracující Romy, naše organizace sousedí s firmou Dunka, který zaměstnává Romy a vlastně se podílí ve městě na tom občanském životě. Takže ve svém okolí bych to hodnotil, že je to lepší, na sídlišti, kde bydlím bych řekl, že se Romové snaží žít podobně jako žije většinová společnost. Bydlí v paneláku, nakupují, mají auta jezdí na výlety, scházejí se, mají rodinné události, prostě myslím si, že žijí podobně jako my.

Respondent 1d vidí určitou váhu problému v té obecné rovině, teoretické nevyjasněnosti pojmů. Není zde vidět ani snaha příslušných objektů, ať už je to Rada vlády pro národnostní menšiny nebo Rada vlády pro integraci romských komunit, v tom aby nějaké vyjasněnosti došlo. „Myslím si, že to není jenom otázka dejme tomu teorie, ale má to konkrétní dopad na praxi. Na jedné straně máme 12 národnostních menšin sdružených v Radě vlády pro národnostní menšiny, ale národnostně menšinový život se jako bych řekla projevuje navenek velmi málo. Terminologická vyjasněnost toho, co děláme, pro koho a co děláme by měla být jasná. To tady v České republice není, takže se dávají dohromady hrušky s jablky. Je zde velká rizikovost bych řekla v oblasti diskriminace, že vlastně ta většinová společnost ty lidi a priority dopředu už dejme tomu nechce přijímat do zaměstnání, pohostinství a podobně, takže oni tím jsou jednak diskriminováni a jednak tím trpí jako lidi, takže i to je jeden z dopadů terminologické nevyjasněnosti.

Respondent 1e vnímá jako pozitivní fakt, že je v současnosti hodně romských firem, podnikatelů, ale poukazuje jako na nebezpečný fakt tu skutečnost, že tito podnikatelé často neznají nebo nechtějí znát zákoník práce. V otázce legislativního zakotvení národnostních menšin se všichni respondenti shodují. Z právního hlediska je oblast národnostních menšin dle respondentů dostačující, ovšem na dodržování těchto zákonů v praxi už stejný názor nemají.

Respondent 1a je toho názoru, že to co existuje, je naprosto dostatečné. „Myslím, že pokud je někde problém, tak u jednotlivých členů té národnostní menšiny. Myslím to tak, že příslušník té menšiny, já bych řekl skoro až spekulativně s tou svojí národností zachází, kdy jednou to použije, jednou to nepoužije. Zrovna tedy u Romů leckdy dochází k tomu, že já jsem Rom a vy mě nějakým způsobem usurpujete nebo utlačujete, takže tam dochází leckdy až k vydírání většinové společnosti.“

Respondent 1c říká: „Jelikož ty zákony neznám, tak nemůžu říct, zda něco chybí nebo ne. Zase ze svého pohledu si myslím, že je to dostatečný, ale je pravda, že pokud jde o bezpečí menšiny, která žije ve většinové společnosti, tak to nebezpečí se snižuje, kvůli narůstající síle z řad extremistů. Pokud narůstají tyhle síly a je jim to umožňováno, tak tím pádem se snižuje bezpečí menšiny, proti který se může tato síla realizovat, a v tom případě vidím jako nedostatečné, že se nepodnikají nějaké kroky, které by znemožnily růst extremismu a rasismu. Chápu, že demokracie a svobodná země nemůže omezovat všechny síly, ale ty které jsou nebezpečné ty by měla omezit. Už v zárodcích by měli být vyhledány a rozpuštěny, protože i já jako pracovník v tomhle centru můžu očekávat, že i to centrum může být napadené a zároveň i já v zařízení, kde pracuji, takže si uvědomuji nebezpečí, uvědomuji si ho ve svém domově ve své rodině, protože je známé to, kde pracuji, a pokud někdo bude chtít tak si mě najde a může ohrozit i mou rodinu. Takže se i já mohu cítit ohrožený, a byl bych rád, kdyby ta společnost to nějak ošetřila, abych se mohl cítit bezpečně.“

Respondent 1e si myslí, že každý člověk, a nezáleží na tom jaké je barvy pleti, ale že každý člověk má povinnosti a práva ke společnosti i vůči sobě.

Respondent 1f vnímá pozitivně schválení antidiskriminačního zákona a přeje si, aby byl také dodržovaný. **Respondent 1f** uvádí, že samozřejmě i nabádá Romy, že je zapotřebí se na tenhle zákon obracet a samozřejmě i dodržovat ze strany Romů zákony. Má ale

pocit že z hlediska Romů tady funguje pořád taková diskriminace vůči pracujícím. Situace spolužití majoritní společnosti s minoritní je obtížná.

Respondent 1g si také myslí, že zákony jsou celkem dostatečné, ale možné mezery vidí v právním systému v projevech rasismu, například možnost založení Dělnické strany. Připadá mi, že stát je v tomto ohledu velmi liberální, že dost pouští nebo dovoluje těmto stranám nebo názorům, aby mohli proniknout do široké veřejnosti. Každý má svobodu shromažďování, strana může vzniknout, poté se řeší to, co je náplní apod.

Okruh otázek č. 2. Vztah majority a romské minority v ČR

Jaký je dle vašeho názoru postoj majority ve vztahu k národnostním menšinám a naopak?

Jakou specifickou užitečnost mají Romové pro majoritu?

Příslušníci majority pocítují jako hlavní bariéru nízkou společenskou prestiž a přijatelnost Romů, sociální distance. Trvale přes 90 % obyvatel je nechce mít za sousedy. K tomu přispívá i informační pasivita státu, zkreslené vidění Romů je vytvářeno také medií, u nichž převažuje prezentace viditelných problémů a událostí, která vede k paušalizaci negativního hodnocení na celou minoritu a podporuje předsudečné vnímání reality. Tyto informace potvrzují také respondenti.

Respondent 1c uvádí, že jako jedinec, který je na jednom místě, nemůžu sledovat široké dění jinak, než ze sdělovacích prostředků a ze svého blízkého okolí. „Ze sdělovacích prostředků se dovídám většinou samé negativní informace. Z pozitivních aspektů života Romů, nevíme téměř nic, takže ze sdělovacích prostředků vnímám spíš negativní vývoj“.

Česká společnost soužití s Romy vnímá především jako problém přítomnosti etnický odlišné populace v majoritním prostředí. *Čím více lidé vnímají existenci romských lokalit jako problém, tím více posuzují soužití s Romy v termínech vzájemné etnické až rasové odlišnosti.* Nadprůměrná početnost sociálně vyloučených romských lokalit v exponovaných regionech a vnímání jejich problematičnosti občany jsou spjaty s pocitem strukturálně nevyhovujících podmínek života v regionu v základních veřejných službách, od zdravotnictví, veřejné správy až po vzdělanostní a pracovní příležitosti.

Obyvatelé regionů s největším zastoupením vyloučených enkláv pociťují celkovou zanedbanost a nedostatečnost životních podmínek svého regionu.

Také **respondent 1a** uvažuje podobně: „Majoritní společnost se chová jak ke které menšině. Když si vezmu Vietnamce, tak je přijímáme v současné době už jako běžnou součást denního života, kdy Vietnamci většinou nevadí. Žijí, jejich komunita je uzavřena, problémy vyhnívají uvnitř komunity, nebo jsou řešený uvnitř komunity, Pečují o děti, děti jsou čisté, nepáchají vandalství, jsou to v podstatě běžný sousedi. U Romů jsou takový dvě poměrně vyhraněný skupiny, jedna skupina je schopna se přizpůsobit v podstatě rytmu doby, děti chodí do školy rodiče jsou zaměstnaní, většinou tahle rodina minimalizuje kontakt s etnikem, stěhuje se pryč do běžné bytové zástavby sídliště a nesnaží se ani o kontakt s příbuznými nebo se známými z romského etnika. A potom ta poměrně velká skupina těch tradičnějších Romů, kteří jsou prostě vidět, žijí jiným životní rytmem mají jiný hodnotový žebříček, a to dle mého přináší asi konflikty mezi majoritou a minoritou“. Veřejnost vnímá romské lokality především jako *bezpečnostní riziko*. Kriminalita ovšem obecně v agendě pozornosti hodných problémů celostátně z hlediska veřejnosti klesá.

Respondent 1c má zcela konkrétní pohled a představu o možných problémech spoluzití majoritní společnosti s minoritní. **Respondent 1c** si uvědomuje, že ze strany majoritní společnosti je takové nepochopení, že romští jednotlivci pořád touží po tom, aby se jim někdo věnoval, aby se o ně někdo staral, aby jim připravoval bydlení, aby jim připravoval i živobytí a neustále se o ně někdo staral, tak jako o dítě, které není samostatné a nedokáže se o sebe starat. „Takže to vnímám, že ta většinová společnost tohle nemůže pochopit, nedokáže to přijmout, je jí to jakoby proti srsti. U nás jsme zvyklí, že ti jednotlivci se naučí vcelku být samostatní a sami si obstarávají potřeby k životu, svým vlastním úsilím a získáváním dovedností, znalostí a všech těch hodnot, které se dají získat učením a tím, že něco zkouší a zdokonalují se. Takže my máme úplně jiný pohled na ten denní život, jsme zvyklí si něco získat jak z toho teoretických tak praktického a pak to použít k získávání dalšího a nemůžeme pochopit, jak někdo je prostě pasivní jenom se dívá a čeká, až se to okolí o něj postará, to v nás evokuje až agresi, prostě je vnímáme jako další děti, máme svého dost a je to pro nás jakoby zátěž, kterou nechceme nést. A z hlediska Romů to vnímám tak, jak je možné, že se o nás nestarají? Jak je možné, že nás nechají, je to obrácený pohled.? U Romů není takové to

získávání v jiné formě, tam je prostě jít a co potřebuji si vzít z toho co vidím, si chci přivlastnit. Může to být pohled toho všeho, co vidím a vnímám kolem sebe jsem vlastně já, není tam to rozdělení jako u lidí z majoritní společnosti, kde on vnímá sebe a to okolí jako něco jinorodého a z toho dovořeným způsobem může něco získávat, podle nějakých pravidel. Kdežto u té romské mentality, i u těch dětí už je to vidět, že oni se vidí jako já a to ostatní, a proto také to, co vidí kolem sebe, vnímají jako by bylo součástí jich nebo jeho a může si z toho vzít, když zrovna potřebuje, takže tam je možná také to nepochopení, že on si to nesmí vzít. Zažil jsem to konkrétně, když malé dítě nechápal, že si nemůže vzít to, co není jeho a vůbec nechápal, slovo krádež. Nebo proč nesmí říkat některé věci, proč nesmí dělat některé věci, protože nevědělo, že je to zakázané, jako úplně taková čistá nevědomost a v té nevědomosti nedovedlo pochopit, proč nemůže“.

Respondent 1d si myslí: Majorita národnostní menšiny bych řekla, plně nechápe, myslím, že je to díky té teoretické nevyjasněnosti. Protože pokud někdo je příslušníkem nějaký národnostní menšiny, dneska jsou to většinou lidi už staršího věku, kteří jsou plně jazykově, ale i sociálně už s českou společností sžití. Je to, já bych řekla, vzpomínka na život předtím, protože takový ten menšinový život se neděje, nejsou tu žádné organizace, které by dávali ostatním vědět, že tu jsou, takže ta majorita sama s nimi do styku v podstatě vůbec nepřichází.

Respondent 1e vnímá určité tlaky u Romů, kteří žijí v těch vyhlášených lokalitách, například Máj a oblast kolem Palackého náměstí v Českých Budějovicích. „Tito Romové určitě cítí velký tlak ze strany majority, takové ty opovržlivé pohledy, nebo v obchodech jsou Romové hlídání víc než majorita. A jak vnímám lidi kolem, tak vím, že se baví o Romech nehezky. Na jednu stranu to chápu, protože opravdu jsou takový na druhou stranu mě to mrzí, protože zobecňují, mají tendence je všechny házet do jednoho pytle. Když jsem byl na nějaké přednášce o Romech, tak tam dokonce někteří studenti vysoké školy byli toho názoru, že když by je měl potkat nějaký mladý Rom, tak raději přejdou na druhou stranu silnice. Já znám osobně lidi z majoritní společnosti, kteří mají zkušenost s vězením a přece neodsuzujeme takhle každého Čecha.“

Respondent 1h je podobného názoru jako **Respondent 1e**. **Respondent 1h** uvádí, že vztah majority a minority je dán člověk od člověka. Postoj majority tak jak vychází z práva je pozitivní, protože nemůže být deklarován jako negativní v demokracii, ale zase záleží člověk od člověka, jsou zaměstnavatelé, kteří vezmou toho Roma, i přesto že je Rom a jsou zase zaměstnavatelé, kteří ho prostě nevezmou, protože je Rom. „Myslím si,

že je to tak půl na půl, půlka populace je tak nějak schopná to skousnout, případně by byla ráda, aby u nich třeba Rom pracoval, a pak prostě druhá půlka, která to neskousne. To je konkrétně zajímavé v tom, že já Romy studuji x let a dělám různé výzkumy, projela jsem kus světa, kde jsme byly dost často v situaci, že jsme měli danou osadu, nevěděli jsme koho tam oslovit, ale nikdy jsem neměla problém se dostat k někomu do baráku s tím, že jsem zařukala a řekla jsem, zajímá mě to, studuji to a děláme na to výzkum. Chci vědět co jíte, kam chodíte k doktorovi, nebo prostě chci si s Vámi popovídat. Důvěra se buduje dlouho, ono se sice zdá že jsou hrozně sdílní, romské děti si oblíbí první praktikantku při první návštěvě a dělají, jak jí mají rádi, ale otázka je, co jí řeknou, a co jí neřeknou oni vás sice pustí domu, dají vám kafe, dají vám najíst, odpoví vám na otázky, ale pak z a 3 roky zjistíte, že vám lhali. Já jsem žila 3 roky v sociálně vyloučené lokalitě, a v podstatě až ten 3. rok mi řekli, že se prostituuji, nebo že vaří pervitin. Ta důvěra se hrozně dlouho buduje. Romové jsou hodně otevřený tomu, hodně vycítí, vědí, jak to ten člověk myslí, řekla bych, že jsou hodně otevřený, když se o ně někdo zajímá, když tedy cítí, že je to s dobrým úmyslem, že to není žádný podraz, nebo také když se jich člověk štítí, nebo se jich bojí. Ale ve chvíli kdy se k nim člověk chová úplně normálně přirozeně, slušně, bez větších předsudků nebo bez pocitů tebe já se nedotknu, protože ty máš vši, tak je to v pořádku. Druhá věc je, že i v když je znáte léta tak oni vás stejně neberou jako, že jste jejich. Můžete je znát 10let mají vás rádi, hodně vám toho řeknou, ale pořád cítí, že jste ten zvenku. Ale nikdy člověk nebude jejich.

Respondent 1f momentálně nevidí žádný problém, co se týká soužití majority a minority. Problém vidí v útokách extremistických stran, že ty útoky takhle zaměřených skupin budou i nadále pokračovat, a proto je dle názoru **respondenta 1f** romská komunita v takovémto rozpoložení, v tom smyslu, že neví, na čem jsou, zda tady chtějí zůstat, jestli tady mají nějaký smysl. Česká republika je jejich rodná zem, jsou tady už přes 500 let a pořád jakoby žili pod nějakým drnem. Pořád přetrvává u Romů obava, že když navštíví nějaké restaurační zařízení nebo nějaké společenské centrum, že ho tu neobslouží apod.

Respondent 1g má takovýto názor: „Češi ve vztahu k národnostním menšinám nejsou úplně tak pružní a multikulturní, aby dokázali zvládnout rozdíly mezi kulturami a mezi lidmi. Asi je to hodně daný minulým režimem, to lidi hodně ovlivnilo, takže to asi nejde jim úplně dávat za vinu, nicméně neumí se postavit k menšinám, ať už jsou to Romové nebo Vietnamci, i přesto že obecně každý řekne, že mu Vietnamec nevadí, tak si

myslím, že se k tomu neumějí postavit, neumějí být otevřený jiným kulturám, neumí si z nich nic převzít.

Respondenti mají na otázku specifické užitečnosti Romů k majoritě různé názory.

Respondent 1a je toho názoru, že je to tradiční kultura, ať už hudba, zvyky. “V nedávné době mohly nabídnout, poměrně příjemný pěkný a takový ten vřelý rodinný život, docházelo tam k soužití několika generací, právo veta měla nejstarší generace v rodině, kdy ženy pečovaly o děti a o teplo rodinného krbu. Muž se staral o zabezpečení rodiny po materiální stránce. Měli příjemné vazby na starší generaci, kdy nebylo myslitelné, aby Rom umíral bez rodiny, nebo vůbec žil ve stáří bez rodiny. V podstatě Romové dožívali doma, neumírali v nemocnicích, neumírali v domovech seniorů.

Respondent 1c je podobného názoru jako respondent 1a. „Tak to co nabízeli společnosti i v dřívějších dobách, byla jednoduchá práce, která dneska není nějak moc vážená. Dokážou přijímat něco, co se stále opakuje, dokáží žít v takovém stereotypu, protože oni si nevytváří plány, cíle, nemají takový ten postup vývoje, jakoby stagnují. Obávám se, že tahle společnost právě tu stagnaci nechápe, nemůže ji přijmout jako rovnoprávnou. Současná společnost je nastavena neustále směrem dopředu, chce se rozvíjet, chce zvyšovat všechny hodnoty životní, technickou úroveň atd., zatímco ta romská mentalita je spíš v tom, zůstat na tom místě, být stabilní, jednoduchá a takový konzervativní. Dnes už to často tak není, protože se stalo, že Romové něco vidí v té etnické společnosti a chtějí to za každou cenu taky, takže se vybavují různými výrobky, tím co je krásné, technické, hezké a dokonalé. Já si ale myslím, že původně takový nebyly, že neměli cíl zvyšovat si nějak materiální blaho, ale spíše takový to vnitřní soužití, taková to rodinná pomoc, solidarita. Ale obecně si myslím, že určitě rodinné vztahy mezi Romy, je něco, z čeho bychom si mohli brát nějaký příklad.“

Stejně tak **respondent 1g** se vyjadřuje podobně k této otázce. „Záleží na tom, co si člověk chce vzít, pokud dokáže být otevřený tak si dokáže najít věci, které budou opravdu zajímavé, pokud nechce, tak bude vždycky hledat jen to špatné. Osobně si myslím, že třeba hudba představuje velký příklad romské komunity. Od Romů si můžeme vzít příklad z rodiny, mají opravdu silné rodinné pouto, nejen základní rodiny, ale i té široké, bratránci a sestřenky a drží spolu. A to, že mají děti, ať už těch dětí mají tolik z jakéhokoliv důvodu, tak prostě moc dobře vědí, že pokud mají tolik dětí, tak zachovají svůj rod“.

Tento fakt o rodinné soudržnosti Romů dokládá i **Respondent 1b**, který popisuje zkušenosti z přímé práce s romskými klienty. „Rodinná vazba tam pořád je. Například v současné době vyhlásilo město Český Krumlov výběrové řízení na městské byty, a protože Romové si s tím neví rady, tak já jim pomáhám s vyřízením žádostí. Oni mi říkají, že hlavně chtějí bydlet vedle mámy a rodiny, do jiného paneláku se jim nechce. I přesto, že se třeba mezi sebou hádají, jsou tam napjaté vztahy, tak se od rodičů neodstěhují, i kdyby to mělo být jen 10km od nich.

Respondent 1h si myslí, že obohacují stejně jako každá jiná kultura nebo etnikum, rozšiřují kulturu, mohou přinést nové prvky úplně v čemkoliv. „Jsou romské kapely, např. Gipsy určitě obohatil hudební spektrum, ať už pozitivně nebo negativně, o tom se dá spekulovat. Máme mnoho romských umělců. Když jedu do Merkury centra tady v Českých Budějovicích, vždycky si vybavím, že to kreslil Rom. V tom vůbec jak jsou jiný, obohacují. Včera jsme se o tom s kolegou bavili, že bychom nechtěli mít na starosti děti bílí, protože oni nedávají tu zpětnou vazbu, když vidí člověk Romy, tak ať už pozitivně nebo negativně, tak prostě nějak na vás zapůsobí, třeba ty děti se k vám rozběhnou, smějí se a je vidět že mají radost, že člověka vidí. Romové, i když třeba řvou, dělají kravál, tak to přináší takovou dynamiku do toho města nebo vesnice, kde jsou, je o čem se bavit, je co řešit, je to takový zpestření života.

Respondent 1e si nemyslí, že by Romové měli být příklad pro majoritu v rodinném soužití z toho důvodu, že ten přístup k dětem je až opičí láska, ale chybí třeba ta výchova, vedení k učení, pořádku, já už jsem možná tím pokřivený, ale dnes tam už není úcta ke starším.

Respondent 1e dále uvádí na téma specifické užitečnosti citát filozofa Václava Bielehradského, který ve svém článku píše. Kdyby Romové neměli nějakou svojí úlohu na zeměkouli vůbec pro lidstvo tak by už dávno zanikly, akorát že sami nevědí, jakou tu úlohu mají pro ten svět, pro tu civilizaci, možná je to i tom stínu toho člověka.

Okruh otázek č. 3. Asimilace

Je pro Vás jakákoliv asimilace nehumání proces? Pokud ne, v jakém případě si myslíte, že je asimilace potřebná a z jakých důvodů?

Respondenti 1b a 1e s asimilací souhlasí. Jsou toho názoru, že každé úspěšné integraci předchází nejdříve asimilace. **Respondent 1b** toto tvrzení zdůvodňuje

příkladem z praxe: „Na vesnicích jsou Romové většinou dobře integrování, ale tomu také přecházel určitý způsob přizpůsobení, takže si myslím, že když to zde jde, tak to může jít i ve městech“. **Respondent 1e** vysvětluje své tvrzení takto: „Když vezmete nějakého člověka z přírody. Když ho začnete hned integrovat, dáte mu práci, dáte mu byty, a co se stane? Stane se něco podobného jako v CR v 60. letech, kdy Romové pálili parkety, protože byly zvyklí z přírody na oheň. Tyhle věci fungují od přírody, to nejde jinak, takže nejdříve musí být asimilace, takové postupné zvykání si na jinou kulturu, na jiný způsob života, přizpůsobení se, takže nejdříve asimilace a pak integrace, a tedy až dojde asimilace nějaké úrovni tak potom bych tedy integroval“.

Respondenti 1d, 1f, 1g a 1h asimilace odmítají zejména s ohledem na historické zkušenosti. **Respondent 1d** asimilaci odmítá, pokud není nezbytně nutná. Zvláště nyní s ohledem na vývoj Evropské unie. **Respondent 1f** vidí velký problém v asimilaci minority k tomu, aby přivykla na kulturu jiné menšiny a jiné skupiny lidí. Každá menšina žijící v české republice má svojí mentalitu, svojí kulturu, kterou si chce udržovat, ale samozřejmě je zapotřebí, co se týká přizpůsobování k té zemi, aby se naučila jazyk, dodržovali práva a samozřejmě i povinnosti apod. **Respondent 1f** říká: „Shledávám jako velmi potřebné, aby ty odlišné kultury byly stále preferované v té majoritě, aby ostatní občané viděli, jakým způsobem fungují, a ti, kteří mají zafixované, že Romové jsou špatní a romská komunita je něco, co je zlo pro společnost, tak je zapotřebí, aby si přečetly nějakou literaturu o Romech a šli do těch komunit a přesvědčili se nějakým způsobem, viděli Romy, a zjistili ten skutečný stav“. **Respondent 1g** je toho názoru, že chtít někoho asimilovat, není správná cesta a jednou se vrátí, dřívější snahy o asimilaci obyvatel ukázaly již za pár let, že to byl špatný názor. Já si spíše myslím, že cesta je ukazovat jim, kdo jsou, odkud přišli, jaké mají tradice, hledat s nimi jejich kořeny, což je těžké to udržet. I u majority se ty tradice dost vytrácejí, nemají tu sílu už vlastně ta nejmladší generace je úplně jinde než ta starší, takže těžko říct jestli by to fungovalo navracet je zpátky do jejich kultury, ale myslím si, že by to bylo určitě lepší než jim předávat zbytky té naší majoritní kultury.

Respondent 1h také nesouhlasí s asimilací. Ale také si nemyslí, že by Romové sami měli snahu se přizpůsobovat, je toho názoru, že je to jednodušší žít konzumně. Stejně tak jako Češi se nemají snahu přizpůsobovat se americkému způsobu života, ale je to prostě jednodušší, je to pohodlný. Romové nad tím asi moc nepřemýšlí, co se stane až jako nebudou mít žádné zvyky, oni berou, co je a ono je to levný a pohodlný. **Respondent 1ch** je toho názoru, že asimilace není řešením a že to ani nepůjde do

budoucná, protože by se to ani nevyplatilo. To z historických zkušeností musí každý vědět. Podle mě lidé, žijící v lokalitách ohrožených sociálním vyloučením mezi sebe nikoho moc nepustí, proto je tam sociální práce neúspěšná. Oni se vzdalují čím dál víc běžnému standardu, tomu co zvládají lidé z majority, tomu jsou oni dál a dál. Jsou opravdu pozadu, a nejde nechat je tam, ať si žijí na své úrovni.

Okruh otázek č. 4. Integrace

V čem vnímáte hlavní problémy v úspěšné integraci Romů? Chtějí se Romové vůbec integrovat, jsou v tomto procesu pasivní nebo aktivní?

Všichni respondenti vnímají hlavní problémy v úspěšné integraci Romů ve vzdělanosti, a poté uplatnění na trhu práce. Také všichni respondenti minimálně zmínili problém, nakolik se Romové sami chtějí integrovat. **Respondent 1c a 1f** zmiňují také problém rasistických útoků jako jeden z možných rizik, proč se někteří Romové nechtějí integrovat. **Respondent 1a** je toho názoru že úplná integrace je proti jejich tradicím,. A je tu spíš taková etická otázka, nakolik má většinová společnost právo tlačit na Romy, aby se plně integrovali? Když to vztáhnou třeba k Francii, tak tam Romové žijí mimo města, mimo centra měst, mají zakázaný vstup do některých oblastí, mají svoje prostory, kde si můžou prakticky dělat, co chtějí, pokud to není výrazná patologie. Takže Romové spíš tíhnou, a to je jeden z mála pozůstatků tradic nebo romský kultury, takže se shlukují, sestěhují se do jednoho vchodu na sídlišti nebo do určité lokality města, tak když se nato podíváme trochu s odstupem, tak je to do určité míry separace. Ten problém je tady v Českých Budějovicích například v ulici V.Volfa a Palacké náměstí a já si nejsem vědom toho, že by přímo za tuto situaci mohlo město. V současné době ta situace vypadá tak, že ti Romové se tam stěhují sami.

Zase když to vztáhnou na dvě skupiny Romů, jak jsem o nich mluvil, tak ty jedni, co chodí do zaměstnání a jejich děti chodí do školy, ti jsou plně integrováni ve většinové společnosti v té druhé skupině by tenhle proces působil patrně veliký problém a je tam otázkou zda vůbec chtějí se integrovat, když to vztáhnou na nějaké metody a postupy v rámci sociální práce, tak jestli zrovna tenhle přístup by nebyl v podstatě manipulací toho člověka.

Respondent 1b vnímá, že dnes mladí Romové, kteří chodí na Základní školy, jsou integrováni více, ale co se týká těch starších, tak ty se vůbec nesnaží vytvářet vazby s

většinou společností, jsou pořád mezi Romy, potom ale mají problémy na úřadech, protože mnoho z nich neumí český jazyk a úřednice jim mnohdy nerozumí. Tihle starší Romové se podle mého názoru integrovat nechtějí.

Respondent 1c si myslí, že život Romů je ještě hodně založený na tom, co prožívali v předchozích časech. Jejich předkové, rodiče, prarodiče jsou tak konzervativní, že určité hodnoty si udržují a nechtějí se jich vzdát, hlavně rodinné hodnoty. Oni tu integraci vnímají jako, že je to ohrožuje, právě ty jejich tradiční věci, které mají ve svém životě, nechtějí se toho vzdát. Takže si myslím, že ta integrace, když už probíhá tak pomalu. Určitě jsou ale tomu přístupní, dívají se třeba na naše programy. Takže to přijímají všeobecně, nevím jak osobně, ale formou dokumentů, filmu, medií třeba přijímají stejně. Jsou vlastně začlenění ale neosobně.

Respondent 1e vidí problém na prvním místě ve vzdělání Romů, na druhém místě vidím zaměstnávání. „V USA to řešili tak, že udělali pozitivní diskriminaci, se kterou sice dneska mají problémy, jak to ukončit, ale myslím si, že pak je to možná docela velký vzor pro ty mladé Romy, kteří dneska nevidí nikoho nikde například na úřadech apod., tak rezignují“. „Myslím si, že tradiční romská rodina dneska už je to všechno bych řekl díky té současné době pryč. Mladé to vůbec nezajímá, na prvním místě bych řekl, že dnes je takové to přežití, finanční otázka, práce. Já se ale nedivím, že je nikde nechtějí zaměstnat, když nic neumí, nebo nejsou vzdělaní, na druhou stranu je to k naštvání, protože když vím, že třeba v Holandsku řeší nezaměstnanost tak, že si uvědomují, že člověk po 1-2 letech, když je doma nezaměstnaný, tak zcela vymizí pracovní návyky, a aby tomu předešli, tak mají sociální program pro déle nezaměstnané, zaměstnají je někde za tu normální mzdu teda, ale od státu dostávají ještě 2000kč navíc k těm dávkám, aby jim stálo za to jít do té práce. Počítají s tím, že člověk neztratí pracovní návyk, zachová si důstojnost, že je k něčemu potřebný ten člověk a to je velmi důležité.

Respondent 1f je toho názoru, že jsou tu takové dvě skupiny romských občanů. Jedna skupina jsou ti, kteří mají nějaké to finanční krytí, snaží se nějakým způsobem integrovat do společnosti, dělají všechno proto, aby ta majoritní společnost na ně neházela špatný obraz celkové rómské situace a snaží se nějakým způsobem integrovat do společnosti. Většina z nich je v takové stavu že mají velký problém se začlenit a myslím si, že základním principem toho, aby se mohli nějakým způsobem začít integrovat do téhle společnosti, tak je vzdělání, které je takovým mostem k tomu, aby mohli nějakým způsobem fungovat i na tom postu pracovním. Na druhou stranu

Romové jsou zvyklí žít svým způsobem života dohromady v širších společenstvích. Ti Romové, kteří se už oni už nějakým způsobem odtrhli od romské komunity, postupem času zjišťují, že integrovat se, začlenit se do společnosti, a odtrhnout se od té romské komunity je velký problém. Romové zjišťují, že je zapotřebí se nějak shlukovat z toho důvodu, že mají obavu útoků ze strany nacionalistických skupin a skinheadů, a proto se také snaží své byty nebo domy vyměňovat a prodávat a dostávat se blíž ke své minoritě.

Respondent 1g si nemyslím, že by Romové byly pasivní v integraci. „Ale já, jak znám tu romskou mentalitu, tak prostě oni pokud majorita dává tak oni berou, oni to neberou jako nějakou integraci, oni to berou jako výhodu pro sebe, oni toho využijí, ale určitě ne s nějakým přemýšlením, že do budoucna jim to k něčemu bude. Otázkou zůstává, nakolik my můžeme zasahovat vlastně do jejich identity, i přesto, že si myslím, že u většiny z nich se to kulturní dědictví ztrácí“.

Respondent 1h nesouhlasí s plnou integrací, dle respondenta to není možné, menšina se nemůže plně integrovat. „Říká se například, že integrování jsou vietnamci, ale jestli jsou plně integrovaní, to nikdo nemůže říct, protože nikde nejsou ty měřítka, že jsou plně integrovaní. Jestli se chtějí Romové integrovat, to je také postavené na přístupu majority. Možná je to tím, že se neumí začlenit“.

Respondent 1ch si myslí, že se Romové chtějí integrovat jen do určité míry a v určitých oblastech. Hlavní překážky jsou nevzdělanost, nemohou si najít práci, jsou závislí na dávkách, a tím se dostávají do bludného kruhu. Připadá mi ale, že to není o podmínkách, jak jsou nastavené, ale o motivaci Romů, nejsou dostatečně motivovaní, nebo už se tolikrát setkali s nějakým odmítnutím, že už to pro ně není prioritní zapojit se. Spíš se jakoby moc nechtějí integrovat, o ten systém tak jak jim nabízíme, oni prostě nestojí.

Respondent 1a je toho názoru, že v podstatě tradiční romské tradice postupně vymírají. Romové dnes leckdy to své romství sami zneužívají vůči většinové společnosti. V současné době těch romských tradic, co ještě přetrvává je strašně málo. V Českých Budějovicích je už téměř normou, že se objevují žádosti o umístění romského seniora do domova důchodců, objevují se krádeže v rodině, kdy mladá generace okrádá starší členy rodiny. Objevují se třeba pohřby žen, nebo pohřby na účet obce, což bylo ještě před pár lety pro tradičního Roma absolutně nemyslitelný. Je u nich obrovský odstup od tradic. **Respondent 1b** vidí, že staří Romové si své romství uvědomují, snaží se to předávat svým dětem, ale ti mladí Romové dneska už to tak neberou. Vnímají své romství jenom jako diskriminaci a vůbec třeba nečerpají z toho, že mají také nějakou

svou kulturu, nějaké zvyky, že by se za to určitě neměli stydět. Odstup od romských tradic je znatelný. Například krádeže jsou časté, ale to je zase v důsledku jevů, jako je gamblerství a užívání drog, v podstatě důsledek konzumní společnosti.

Respondent 1c si myslí, že právě centrum, kde pracuje se snaží vytvářet prostředí k uvědomění si své identity, svých tradic. Romy podporujeme v tom, aby se začlenili i se svojí kulturou do těch ostatních kultur, které tady v Evropě jsou, takže Romové se mohou realizovat tou svou kulturou, tím že si uvědomí a udrží si tu svojí kulturu. Když přichází k nám do centra, tak nevím, jak dalece si své romství uvědomují, ale ta touha je sem vlastně přivede, to že se chtějí realizovat ve své kulturní oblasti.

Respondent 1d je toho názoru, že uvědomování si romství je nadstavba, že pokud nebude sociálně integrován, tak se nebude cítit jako občan jako kterýkoliv jiný člověk jiného etnika. „Myslím, si že je to těžké, oni to Romové prožívají v takovém podvědomí, ale sám v sobě uvědomit si to, že se cítí být Romem, že chce být Romem, že chce vědomě dejme tomu tu tradici udržovat, tak to málo který z nich“. **Respondent 1e** má tu zkušenost, že takové Romipen - 10 příkázání už dávno neplatí. Takový jeden z mála aspektů romské identity je romská hudba.

Respondent 1f je toho názoru, že samotní Romové se k romské národnosti hlásí, ale hlavně duchem a srdcem, ale například při sčítání lidu, tak v tom mají stále ještě obavu přihlásit se k romské národnosti, z důvodu, že jim to nějakým způsobem ublíží, mají to ještě zakotvený od svých rodičů a prarodičů.

Respondent 1g si myslí, že záleží na tom, co je to za rodinu, některé rodiny hodně drží tradice.

Respondent 1h zdůrazňuje, že je to zase skupina od skupiny. „Myslím si, že Olašští Romové s tím nemají problém, na veřejnosti ani při styku s úřady. Stejně tak slovenští a čeští Romové, elitní vrstvy, které tady jsou, nemají problém a ztotožňují se s tím, což je dobře. Pak taková ta největší skupina těch slovenský, to se dá rozdělit do víc podskupin, ti, kteří jsou trochu více stratifikovaní, jako třeba Krajský romský koordinátor, který tvrdí: „ Já jsem Rom, jsem na to pyšný, chci něco dělat pro Romy. Hodně to záleží jak na té subetnické skupině, tak na tom jak jsou sociálně stratifikovaný, jestli si to můžou dovolit, jestli jsou natolik bohatý anebo mají nějakou práci, že by mohli říct: Já jsem Rom, mám práci a jsem dobrý příklad, nebo na druhé straně, že jsou na tom tak blbě, že když hledají práci tak raději řeknou cokoli, než aby řekli, že jsou Romové. Na tohle není jednoduché odpovědět. Je jedna věc, jsem hrdý na to, že jsem Rom, ale protože ta romská minorita je rozdělená do x komunit, tak on se může být cítit hrdý za tu svojí

danou konkrétní komunitu např., že jsem Olah, ale už nejsem hrdý na to, že jsem Rom, protože ty ostatní Romové mi to třeba kazí, například ti, kteří bydlí vedle mě a jmenují se Bledý. Vnímám to tak, že ono je to hodně odvislý od rodiny, například přísluším k téhle rodině a jsem hrdý na to, že přísluším k téhle rodině a už je jedno, jestli je to romská smíšená nebo jaká, spíš než na jsem Rom jako takový. Jinak romství jako pojem dost upadá, to je vidět generace od generace, Romové sami ani neví, co to je romství, takové to romipen, to ví většinou studenti lépe jak oni.

Respondent 1ch uvádí ze své praxe, že fakt, že jsou Romové, nám přiznají, ale berou to dle mě trochu jako handicap.

Výzkumný soubor 2 - Odborníci zabývající se romskou problematikou Okruh otázek č.2

Respondent	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Současné zaměstnání/škola
2a	muž	30	Základní	Pracuji(zedník)
2b	muž	21	Základní	Nepracuji (dávky SP)
2c	žena	28	Základní	Nepracuji (veden na ÚP)
2d	žena	19	Základní	Nepracuji (dávky SP)
2e	muž	23	Střední odborné	pracuji (automechanik)
2f	muž	21	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2g	žena	31	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2h	žena	22	Střední odborné	Nepracuji (veden na ÚP)
2ch	muž	20	Středoškolské	Studuji (SŠ. cestovního ruchu)
2i	muž	16	Středoškolské	Studuji (SŠ. zdravotnická)
2j	žena	24	Středoškolské	Studuji (VOŠ Prachatice)
2k	žena	16	Středoškolské	Studuji (SŠ. Sociální péče)
2l	muž	29	Vysokoškolské	Pracuji (psycholog)
2m	muž	40	Vysokoškolské	Pracuji (úředník)
2n	žena	47	Vysokoškolské	Pracuji (úředník)

20	žena	26	Vysokoškolské	(VŠ sociální zaměření)
----	------	----	---------------	------------------------

Zdroj: Vlastní výzkum

Okruh otázek č.1

Jak se Vám žije v ČR? Co v ČR v současnosti nejvíce postrádáte a proč? Čeho se v současnosti nejvíce obáváte?

Respondenti se základním vzděláním se v odpovědích shodovali ve třech bodech, obavou o finanční prostředky, obavou o ztrátu zaměstnání, a obavou že se budou muset zadlužit. **Respondentům 1b a 1c** schází místo, kde by se mohli Romové potkávat, místo které by bylo jen pro ně, kde by si mohli vytvořit svá pravidla, a navštěvovat to místo, kdy se jim bude chtít. Z toho důvodu jim až tak nevyhovují například nízkoprahové kluby pro děti a mládež. Jsou toho názoru, že by byla spokojená i majorita, kdyby netrávili mladí Romové čas v panelákách, bytových domech, nebo na sídlišti poflakováním se. **Respondentům 2a, 2b, 2c a 2d** chybí také větší podpora ze strany majority. Připadá jim, že dříve se pro Romy dělalo více věcí. Žádný z respondentů se neobává rasistických útoků na svou osobu nebo na své blízké.

Respondentům 2e, 2f, 2g, 2h chybí v současné době nejvíce peníze, všichni se shodují, že by měli zaměstnavatelé přidat na platech. Celkově se také bojí, že bude málo práce, a **respondent 2g** se obává důsledků finanční krize.

Respondenti se středoškolským vzděláním **2ch, 2i, 2j a 2k** uvádějí, že v současnosti se jim v České republice žije dobře. „Už je to lepší, necítím tlak na své přizpůsobení“. Uvádí **respondent 2j**. **Respondenti 2ch a 2i** nemají v současné době žádné obavy z možných rasistických útoků. **Respondenti 2j a 2k** jsou opačného názoru, z rasismu mají strach. Myslí si, že ti Romové, kteří pracují nejsou rasismem až tak ohrožení.

Všichni respondenti s vysokoškolským vzděláním jsou spokojeni se životem v České republice. Žádný z respondentů necítí tlak na své přizpůsobení, jsou dobře integrováni ve společnosti, mají vzdělání, dobrá pracovní místa. **Respondent 2n** se cítí být více Čechem než Romem. **Respondenti 2l a 2m** se nejvíce obávají toho, že romští občané začnou postupně opouštět život v České republice, zejména dle jejich názoru odcházejí ti schopní, vzdělaní a většinou zde zůstávají sociálně slabý občané, kteří mají stálou tendenci, vylepšovat ten jejich stav je velmi těžké jak pro ně tak i pro společnost. **Respondent 1n** postrádá, aby na sociálních projektech pro Romy se více zapojovali různí odborníci a nejen psycholog, etnolog, sociolog, ale i třeba filozof. Dále se obává ekonomické krize a toho, že by mohl přijít o práci. Strach z rasismu nepociťuje **respondent 2n** dle svých slov se toho nebojí „Vzhledem k tomu, že chodím do práce, domu a tak nějak moc ven nedostanu, anebo se pohybuji jen ve společnosti mých přátel“. Ostatní respondenti s vysokoškolským vzděláním vyjádřili obavu z možného rasistického útoku.

Okruh otázek č. 2.

Měl/a jste někdy pocit, že jste diskriminován/a? Pokud ano, tak kdy a jakým způsobem?

Respondenti 2a, 2b, 2c a 2d nebyly nikdy diskriminovány, nebo si to dle svých slov neuvědomují.

Respondenti 2e, 2f, 2h nebyly nikdy diskriminovány. **Respondent 2g** uvádí, že zažil slovní diskriminaci ze strany spolužáků na základní škole. **Respondenti 2ch, 2i, 2j** uvádějí, že byly minimálně jednou, spíše vícekrát diskriminovány. Všichni tito, byly diskriminovány buď v zaměstnání nebo ze strany spolužáků. **Respondent 2k** uvedl, že se s diskriminací nikdy nesešel. Všichni respondenti s vysokoškolským vzděláním se

někdy ve svém životě setkali s diskriminací. **Respondenti 2l a 2m** nebyly několikrát obslouženi v restauraci. **Respondenti 2n a 2l** zažili diskriminaci, když se ucházeli o pracovní místo. A respondent **2o** zažil diskriminaci od spolužáků na základní škole.

Okruh otázek č. 3. *Inklinujete spíše k Romským zvykům a tradicím, nebo jsou Vám bližší zvyky a tradice českého národa?*

Respondenti 2a, 2b, 2c a 2d odpovídali shodně, že vyznávají tak nějak napůl jak zvyky a tradice Romské minority tak české majority. Respondent 2a dodržuje spolu s rodinou tradici romského pohřbívání. **Respondenti 2e a 2f uvádí**, že romské tradice dodržují tak z poloviny a jinak dodržují zvyky a tradice majoritní společnosti.

Respondenti 2g a 2h inklinují k romským zvykům a tradicím a upřednostňují je před majoritními zvyky. Jak sami říkají, mají pro ně stále význam. **Respondenti 2ch a 2i** uvedli, že v rodině dodržují spíše romské zvyky a tradice. **Respondenti 2j a 2k** uvedli, že si berou z každé kultury něco. Například pohřby a svatby dodržují podle romské tradice. Tak já jsem bydlel od narození s romskou komunitou, i když pocházím ze smíšeného manželství, inklinuji k romské komunitě z toho důvodu že jsem celý život prožíval v blízkosti

ABSTRAKT

VROBELOVÁ, P. *Do jaké míry je etická asimilace Romů*. České Budějovice 2010.

Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: romský jedinec, romipen, asimilace, integrace, vyloučené lokality, právo, sociální opora, romská kultura,

Práce se zabývá aktuálními problémy české společnosti. Lidem žijícím na okraji společnosti, je často znemožněn přístup ke kvalitnímu vzdělání a zaměstnání, které by jim zvyšovalo možnost opětovného začlenění zpět do společnosti. Za jednu ze skupin nejvíce postižených či ohrožených sociálním vyloučením jsou již delší dobu vnímáni

příslušníci romských lokalit. Česká republika je v oblasti sociálního začleňování často kritizována za svůj pasivní přístup při řešení problematiky vyloučených romských lokalit.

Váha tohoto problému je dána nejen jeho rozsahem, dopady ale také náklady, počtem lidí a lokalit, které zasahuje. Překonat sociální vyloučení, které znamená postavení mimo hlavní sociální a ekonomickou dynamiku země, znamená návrat do procesu integrace a asimilace a do sociální struktury české společnosti, včetně sociálních, ekonomických a kulturních schopností se v této dynamice a struktuře udržet a zvládnout potřebné kompetence a vzorce životního způsobu, zejména jeho ukotvení na vzdělání, zaměstnání a mzdě.

První části práce se věnují vysvětlení pojmů a historickými souvislostmi vývoje romského etnika u nás. Mapován je přístup k Romům až do současnosti. Další kapitola se zabývá právy a povinnostmi všech občanů České republiky, vývojem a současným právním zakotvením národnostních menšin v České republice. Poslední kapitola nahlíží na otázku asimilace a integrace v měřítku současnosti. Romští občané žijící v České republice se musí asimilovat minimálně ve věci dodržování zákonů, práv a povinností stejně tak jako každý jiný občan České republiky.

ABSTRACT

VROBELOVÁ P. *To what extent is it ethical assimilation of the Roma.* Czech Budejovice 2012th University of South Bohemia in Czech Budejovice. Faculty of Theology. Practical Theology Department. Supervisor M. Elichová.

Key words: individual Roma, Romany, assimilation, integration, excluded localities, law, social support, Roma culture,

This work deals with current problems of Czech society. People living on the margins of society, is often denied access to quality education and employment, which could increase the possibility of reintegration back into society. In one of the groups most affected or at risk of social exclusion are seen for a long time members of Roma

communities. The Czech Republic in the field of social inclusion is often criticized for its passive approach to dealing with excluded Roma localities.

Weight of the problem is determined not only by its scope, but also impacts the cost, number of people and sites that interferes. Overcoming social exclusion, which means the position outside the main social and economic dynamics of the country means a return to the process of integration and assimilation and the social structure of Czech society, including social, economic and cultural skills in the dynamics and structure to maintain and manage the necessary competencies and patterns of life manner, in particular its anchoring to education, employment and wages.

The first part is devoted to explanation of terms and historical background of development of Roma ethnicity in this country. Mapping is an approach to the Roma to the present. The next chapter deals with the rights and obligations of all citizens of the Czech Republic, development and current legal anchoring of national minorities in the Czech Republic. The last chapter looks at the question of assimilation and integration in the present scale. Roma citizens living in the Czech Republic must assimilate at least as regards compliance with laws, rights and obligations as well as any other citizen of the Czech Republic.